

DITURIA ISLA ME

REVISTË MUJORE/FETARE, SHKENCORE E KULTURORE • Nr. 383 • TETOR 2022

MEDRESEJA E MESME "ALAUDDIN"
NË PRISHTINË MES VITEVE 1962-1999

ROLI I (DISA) SAHABËVE NË FORMIMIN
E OPINIONEVE TË HANEFITËVE

PËRSE S'KA PASUR SHKOLLA SHQIPE
NË PERIU DHËN OSMANE?

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خِلَافٍ

“TI VËRTET JE NË NJË SHKALLË
TË LARTË TË MORALIT”.

(EL KALEM, 4)

EDITORIAL

- 4 Duke tentuar ta imitojmë, harruam ta pasojmë atë

FE & SHKENCË

- 5 Komentimi i kaptinës Muhamed – (7)

Sabri Bajgora

- 9 Kurani ka tërheqje të jashtëzakonshme

Dr. Ajni Sinani

- 12 Besimi dhe veprimi

Dr. Jusuf el-Kardavi

- 14 Degët e imanit

Dr. Orhan Bislimaj

- 17 Vlera e dijes dhe edukata në mexhllis

Prof. ass. dr. Musa Vila

- 20 Roli i (disa) sahabëve në formimin e opinioneve të hanefitëve

Dr. Ejup Haziri

- 24 Mirësjellja gjatë urdhërimit për të mirë dhe ndalimit nga e keqja në fushën e daves

Prof. ass. dr. Rexhep Suma

- 28 Vdekja, këshilluesi më i mirë

Mihana Goga

- 29 Lutul!

PERSONALITETE

- 30 Në kujtim të prof. dr. Fikret Karçiçit

Resul Rexhepi

KULTURË

- 32 Dinjiteti, e drejtë themelore e njeriut

Argjent Xheladini

- 37 Islami si faktor kryesor në mbijetesën e kombit (3)

Xhafer Sadiku

- 40 Rëndësia e futjes së edukimit fetar në shkollat e Kosovës

Dr. Azmir Jusufi

- 44 Medreseja e Mesme "Alauddin" në Prishtinë mes viteve 1962-1999

MSc. Drin Aliu

- 46 Përse s'ka pasur shkola shqipe në periudhën osmane?

Arben Llalla

- 48 Ideologjia komuniste në librat shkollorë në Kosovë më 1946

Nuridin Ahmeti

- 51 Botime dhe kërkime për filozofinë e edukimit parashkollor

PhD (C) Melihate Zeqiri

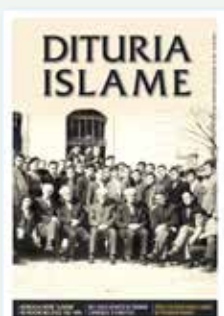
- 54 Ikje që do të na kushtojë...

Anita Gërguri

AKTIVITETE

- 56 Vizitë zyrtare e delegacionit të BIK-ut në Turqi

DITURIA ISLAME

Revistë mujore fetare, shkencore e kulturore

Nr. 383 • viti 36 • tetor 2022

• Rebiul Ahar 1444

• çmimi 1 €

Boton:

Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës, Prishtinë

Redaksia

Kryeredaktor: Mr. Driton Arifi

Anëtarë:

Dr. Ejup Haziri, Merita Boroci, mr. Muharrem Tërnavë, mr. Vedat Shabani.

Sekretar redaksie: Dr. Rexhep Suma

Lektor & korrektor: Bajram Zeqiri

Redaktor artistik & teknik:

Bashkim Mehani

Adresa

"Dituria Islame", rr. "Bajram Kelmendi" nr. 182, 10000 Prishtinë, Republika e Kosovës

Tel: +383 38 224 024

E-mail: dituriaislame@hotmail.com

dituriaislame@yahoo.com

www.bislame.net

Shtypi:

Shtypshkronja "Printing press", Prishtinë

“Ju e kishit shembëlltyrën ideale në të dërguarin e All-llahut, (kuptohet) ai që shpreson në shpërblimin e All-llahut në botën jetër, ai që atë shpresë e shoqëron duke e përmendur shumë shpesh All-llahun”!

(El Ahzab, 21).

Duke tentuar ta imitojmë, harruam ta pasojmë atë

Roli dhe pozita që duhet të ketë i Dërguari i Zotit, Muhamedi a.s. në jetën e besimtarit rishte dhe mbetet ende thelbi i shumë shkrimeve e hulumtimeve të fushave të ndryshme që u ofruan nga eruditët e Islamit. Ata, gjithnjë bënë përpjekje që figura e të Dërguarit a.s. të ndriçohet deri në detaje, në mënyrë që të mundësohet marrja e tij si shembëlltyrë tejkohore nga të gjithë ata që e duan pasimin dhe ndjekjen e hapave të tij. Niseshin nga parimi i kthjellët në të cilin thërrasin citatat kuranore, të tilla sikur ky: “Ju e kishit shembëlltyrën ideale në të Dërguarin e Allahut, (kuptohet) ai që shpreson në shpërblimin e Allahut në botën tjetër, ai që atë shpresë e shoqëron duke e përmendur shumë shpesh Allahun.” (El Ahzab, 21). “Shembëlltyrë ideale” është cilësimi hyjnor i Zotit për të, dhe ajo mbetet shprehja apo “nofka” më e bukur e kuptimplotë që përshkruan rolin e tij në jetën e secilit besimtar, pavarësisht se a ka jetuar ai me të, apo i ka besuar atij pa e parë.

Porse, të gjendur në një situatë magjepsjeje pranë madhësisë së personalitetit të tij, dhe të joshur nga aspirata e frymëzimit nga modeli i jetesës së tij, jo rrallëherë ne u rrekëm pas imitimit të tij edhe në veprimet që ai i bënte thjesht si qenie njerëzore, i zhveshur nga cilësia e tij prej një Pejgamberi të Zotit.

Zoti i Madhërishëm nga ne kërkoi ndjekjen e shembëlltyrës së tij, mësimave, këshillave e predikimeve që Pejgamberi i bënte në emër të Tij. Por ai nuk na ngarkoi që ta imitojmë atë në stilin e veshjes së të Dërguarit a.s., e as në llojet e petkave që ai i përdorte, megjithëse vendosi kritere juridike për to. Nuk na sugjeroi llojet e ushqimeve që ai pëlqente, por porositi për një etikë gjatë ngrënies, sigurisht, që të fillojmë me emrin e Allahut e të përfundojmë me falënderim ndaj Tij. Ne nuk u ngarkuam që të mbështetemi gjatë ecjes në ndonjë shkop (nëse nuk kemi nevojë për të), me pretendimin se edhe ai mbështetej në të. Ai, nuk na porositi që të udhëtojmë me deve, e as me gomar, meqë ato qenë mjetet e udhëtimit me të cilat ai rëndom udhëtoi. As nuk na tha që të jetojmë në shtëpi prej balte e të pa gëlqerosur, apo të shtrihemi e të flemë në dyshek të mbushur me gjethe hurmash, ani pse këto ishin ambientet dhe pjesët e përditshmërisë së tij.

Këto e shumë veprime të tjera të ngjashme, metodologët e jurisprudencës islame i kanë nxjerrë nga kornizat e synetit profetik, andaj për to, ne nuk ngarkohemi me ndjekjen e tij.

Ta pasosh të Dërguarin e Zotit (paqja dhe mëshira e Zotit qofshin mbi të!), në porositi e tij, e ta marrësh shembëlltyrë në virtytet e larta morale dhe vlerat njerëzore që ai i sublimoi me anë të mesazheve të tij, është kërkesë hyjnore e Allahut. Ndërsa imitimi i tij në shprehitë, zakonet, shijet e preferencat personale të tij, është stërngarkesë për njerëzit, andaj edhe llogaritet si ndjekje e tij në ato veprime që s’kanë të bëjnë me misionin e tij.

Edhe më anakronike se kjo, është bindja se çdo gjë që kanë qenë prezente e traditë në kohën e tij, është synet që duhet ngjallur dhe traditë islame që duhet rikthyer.

Imam Shatibiu, njëri ndër kolosët e Islamit thoshte: “T’ua imponosh gjithë njerëzimit zakonet e një populli të caktuar është në kundërshtim me parimet universale të Islamit, sepse Islami i ka pranuar natyrat e ndryshme të njerëzve dhe zakonet e traditat e rajoneve të ndryshme. Kjo do të ishte ngushtim i dispozitave të Kuranit.” (El I’tisam)

Universaliteti i mesazhit të Islamit, kërkon nga ne, sot më shumë se kurrë, që të kursejmë shoqërinë njerëzore nga konfuzioni e shpërqendrimi prej thelbit të misionit profetik të të Dërguarit të Allahut a.s..

Duke e pasuar e ndjekur shembëlltyrën e virtytet e tij, e jo duke imituar shprehitë e zhveshura njerëzore të tij, ne kryejmë amanetin e kumtimit besnik dhe atë të ruajtjes së misionit të shenjtë të tij.

Mr. Driton Arifi

Komentimi i kaptinës Muhamed – (7)

GJENDJA E HIPOKRITËVE NË AGONINË E VDEKJES

Sabri Bajgora

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ ۖ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأُمْرِ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّيْتُمُ الْمَلَائِكَةَ يَصْرُبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَذْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَخْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِمَائِهِمْ ۖ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾

“Vërtet, ata që u kthyen në mosbesim pasi u është bërë e qartë rruga e drejtë, shejtani ua hijeshoi dhe i ushqeu me shpresa të rreme. Kjo, për shkak se ata (hipokritët) iu thoshin atyre (çifutëve) që e urrenin atë që ka shpallur Allahu: “Ne do t’ju bindemi juve në disa çështje!” Por Allahu i di mirë të fshehtat e tyre. E si do të jetë gjendja e tyre kur engjëjt t’ua marrin shpirtin, duke i goditur, rrahur në fytyrat dhe në shpinat e tyre? Kjo, për shkak se ata pasuan atë që shkakton zemërimin e Allahut, dhe e urryen atë që sjell kënaqësinë e Tij. Prandaj, Ai u zhvlerësoi veprat e tyre. Vallë, a mendojnë ata që kanë sëmundje në zemrat e tyre, se Allahu nuk do t’ua nxjerrë në shesh urrejtjen e tyre? Po të donim, Ne do të t’i tregonim ata, dhe ti, me siguri do t’i njihje nga shenjat e tyre. Por ti do t’i njohësh ata nga toni i fjalëve të tyre. Allahu i di mirë veprat tuaja.” – (Muhamed, 25-30)

LIDHJA E KËTYRE AJETEVE ME ATA PARAPRAKË

Në ajetet paraprake, Allahu xh.sh., sqaroi refuzimin e hipokritëve për të dëgjuar Kuranin dhe për të medituuar rreth argumenteve që gjenden në të, sepse zemrat e tyre ishin të mbyllura për ta parë dritën e të vërtetës, kurse tash në këto ajete sqaron me argumente të qarta se këta kanë rënë tashmë në greminat e kufrit. Marrëveshja e fshehtë e tyre me hebrenjtë e Medinës – Benu Kurejdha dhe Benu Nadir, tregon qartë për qëllimet e tyre të ndyra, kundër myslimanëve. Për të treguar për gjendjen e tyre të trishtë në momentet kur engjëjt ua marrin shpirtin, Allahu sqaron se engjëjt i godasin mynafikët fytyrave dhe shpinave të tyre, dhe sqaron se kjo botë ishte vend i sprovave si për mynafikët, ashtu edhe për besimtarët, dhe secili do të shpërblehet në bazë të asaj që ka punuar.

KOMENT:

25. Vërtet, ata që u kthyen në mosbesim pasi u është bërë e qartë rruga e drejtë, shejtani ua hijeshoi dhe i ushqeu me shpresa të rreme.

Vazhdojmë të jemi në shoqërim me ajetet që flasin për mynafikët-hipokritët, të cilët Kurani famëlartë në të shumtën e rasteve i ka përmendur si njerëz që në zemrat e tyre ka sëmundje dhe urrejtje për myslimanët. Ky ajet, përshkruan gjendjen e mjerë të hipokritëve, të cilëve edhe pse iu paraqitën shumë argumente për të ndjekur rrugën e drejtë, megjithatë, ata pasi që kishin pranuar

Shejtani me intrigat e tij ua hijeshoi mosbesimin e tyre duke i ushqyer me shpresa të rreme, kurse këta e pasuan atë verbërisht, duke e futur veten në mesin e mohuesve.

Islamin formalisht, sërish u kthyen në kufër dhe mohuan me zemra atë që i ka zbritur Muhamedit a.s.. Nuk ka dyshim, se shejtani me intrigat e tij ua hijeshoi mosbesimin e tyre duke i ushqyer me shpresa të rreme, kurse këta e pasuan atë verbërisht, duke e futur veten në mesin e mohuesve.¹

Në fakt, hipokritët asnjëherë nuk kishin besuar sinqerisht, por ashtu siç e kemi sqaruar edhe në ajetet paraprake, këtë e bënë të shtyrë nga interesi, e më shumë nga frika që të mos humbnin pasurinë dhe autoritetin në shoqëri. Por duke parë se myslimanët dita-ditës po forcoheshin dhe pasuesit e fesë islame po shtoheshin, më nuk po arrinin ta fshihnin urrejtjen e tyre dhe shpeshherë shfaqnin pakënaqësinë e tyre. Shejtani i mallkuar, i cili u mallkua dhe u përzu nga mëshira e Allahut përgjithmonë, për shkak të kryeneçësisë së tij, u betua për armiqësi të përvetshme ndaj sojit njerëzor. I Lartmadhërishmi na e ka tërhequr vërejtjen për këtë armiqësi të tij ndaj nesh, në shumë ajete kuranore, si f.v., në suren *Fatir*, ajeti 6, Allahu xh.sh. thotë: *“Djalli është armik juaj, pra edhe ju konsiderojeni si armik! Ai i fton ithtarët e vet, për t’i bërë banorë të zjarrit.”*, pastaj në suren *Jasin*, ajetet 60-61: *“A nuk ju pata paralajmëruar ju, o bijtë e Ademit, që të mos e adhuronit djallin, sepse ai është vërtet armiku juaj i hapët!? Por, (Ju porosit) të më adhuronit vetëm Mua, sepse kjo është rruga e drejtë!”*, etj..

E, për ata që u larguan nga rruga e drejtë dhe ndoqën intrigat e shejtanit, i Madhërishmi na shpërfaq pamjen e Ditës së Gjykimit, ku shejtani i mallkuar do t’ju drejtohet të gjithë atyre jobesimtarëve që e pasuan atë verbërisht dhe iu thotë: *Dhe, kur gjithçka të ketë mbaruar, shejtani do t’u thotë: “Vërtet, Allahu ju premtoi premtim të vërtetë. Edhe unë ju premtova, por e theva premtimin (ju mashtrova). Unë s’pata kurrfarë pushteti ndaj jush, vetëm se ju ftova, e ju m’u përgjigjët. Prandaj, mos më fajësoni mua, por fajësojeni veten! Unë nuk mund të jem ndihmëtar i juaj e as ju nuk mund të jeni ndihmëtarët e mi. Unë distancohem nga e kaluara kur më bëtë*

ortak me Allahun (në adhurim). Vërtet, zullumqarët do të kenë një dënim të dhembshëm.” – (Ibrahim, 22).

Ndonëse Katadeja dhe një grup dijetarësh, mendojnë se ky ajet flet për hebrenjtë, të cilët edhe pse e kishin të njohur çështjen e Muhamedit a.s. si pejgamber i fundit, në Teveratin e tyre,² nuk po gjenin dot forcë ta pranonin atë, sepse urrejtja e tyre nuk i linte ta pranonin faktin që *nubuveti-pejgamberia* kishte kaluar tek arabët, megjithatë, si mendim nuk ka ndonjë mbështetje, sepse ky ajet dhe ajetet që jemi duke i komentuar kanë të bëjnë kryesisht me mynafikët, ashtu siç e ka theksuar edhe Ibn Abasi, se këto ajete kanë zbritur për mynafikët, të cilët pas besimit, u kthyen sërish në mosbesim, sepse zemrat e tyre vdiqën dhe nuk po e shihnin më të vërtetën.

26. *Kjo, për shkak se ata (hipokritët) iu thoshin atyre (çifutëve) që e urrenin atë që ka shpallur Allahu: “Ne do t’ju bindemi juve në disa çështje!” Por Allahu i di mirë të fshehtat e tyre.*

Se këto ajete kanë zbritur për të shfaqur haptazi qëndrimet e hipokritëve, shohim nga ky ajet, i cili qet në pah realitetin e hidhur të tyre, teksa thurnin intriga së bashku me çifutët e Medinës, kundër Pejgamberit a.s. dhe myslimanëve. Të dyja palët ishin të bindur se misioni i Muhamedit a.s. do të dështonte, duke menduar se këtë po e bënte vetëm për famë dhe autoritet, prandaj hipokritët sakaq u bënë aleatë me çifutët e fiseve Benu Kurejdha dhe Benu Nadir, për të luftuar kundër myslimanëve.

Ata që urrenin shpalljen pa dyshim ishin çifutët e Medinës, për shkak që i përmendëm më parë, e te hipokritët tashmë kishin gjetur edhe aleatët e tyre besnikë në këtë luftë speciale e të fshehtë kundër Muhamedit a.s. dhe myslimanëve. Hipokritët iu kishin premtuar atyre se do t’u bindeshin plotësisht në disa çështje, në mënyrë që nga hebrenjtë të merrnin informacionet e duhura rreth shpalljes hyjnore,³ meqë ata veç e pasonin një libër të shenjtë-Teveratin, ndonëse të devijuar e të shtrembëruar nga vetë ata. Marrëveshja

ndërmjet këtyre dy grupeve sillej kryesisht në intensifikimin e armiqësisë ndaj Shpalljes islame, dobësimin e influencës së myslimanëve dhe luftën e përbashkët kundër tyre kur të vinte momenti i duhur.

Kurani famëlartë edhe në shumë ajete të tjera ua zbulon qëllimet dhe tendencat e tyre armiqësore ndaj myslimanëve, si f.v. në suren *El-Hashr*, ajeti 11, kur në lidhje me ta thotë: “*A nuk e ke parë se si hipokritët u thoshin vëllezërve të vet jobesimtarë, nga ithtarët e Librit: “Nëse dëboheni, edhe ne do të dalim me ju dhe, për çështjen tuaj, ne kurrë nuk do t’i bindemi askujt (t’ju luftojmë ose t’ju nënshtrojmë); e, nëse sulmoheni, gjithqysh do t’ju dalim në ndihmë” Allahu dëshmon se ata janë vërtet gënjeshtarë.*”

Këto marrëveshje të fshehta, ata i bënin në fshehtësi të plotë, por siç duket, këto dy grupe armiqsh, kishin harruar se këtë ekzistencë e ka krijuar Allahu i Plotfuqishëm dhe Ai e vigjilon çdo proces në të. Atij nuk mund t’i fshihet dot as pëshpërimita e mendjes, prandaj për të gjitha këto plane, kurthe e intriga të tyre, e njoftonte të Dërguarin e Vet,⁴ që të ishte i kujdesshëm dhe të ruhej prej tyre.

27. *E si do të jetë gjendja e tyre kur engjëjt t’ua marrin shpirtin, duke i goditur në fytyrat dhe në shpinat e tyre?*

Ata që ia kthejnë shpinën udhëzimit të Allahut duke mohuar Njëshmërinë e Tij, duke mohuar edhe Ringjalljen dhe llogarinë, do të përballen me skenat më trishtuese e më të llahtarshme, në agoninë e vdekjes. Askush nuk mund ta përshkruajë gjendjen e tyre më mirë se Allahu xh.sh., i Cili nëpërmjet ajeteve fisnike sqaron se kur engjëjt ua marrin shpirtat jobesimtarëve dhe mohuesve, do t’ua marrin me vrazhdësi e më ashpërsi, dhe është pamje që të ngjeth mishin e të turbullon mendjen. Vetëm të imagjinosh çastin kur engjëlli i vdekjes në shoqërim të engjëjve ndëshkues, i rrahin e i godasin fytyrat dhe shpinat e mohuesve, mjafton për të humbur vetëdijen nga frika dhe tmerri. Allahu i Madhërishëm edhe në ajetin 93 të sures *El-En’am*, në lidhje me këtë llahtari që do t’i godasë idhujtarët dhe jobesimtarët thotë: “*Ah sikur t’i shihje keqbërësit në agoninë e vdekjes, kur engjëjt zgjasin duart e tyre (duke thënë): “Dorëzoni shpirtat tuaj! Sot ju do të ndëshkoheni me dënim poshtërues për shkak të të pavërtetave që keni thënë për Allahun dhe ndaj argumenteve të Tij tregoheshit kryeneç”, pastaj ajeti 50 i sures *El-Enfal*: “E sikur të shihje kur engjëjt ua marrë shpirtin mohuesve, si i godasin në fytyrë dhe në shpinë (duke u thënë): “Shijoni dënimin e Zjarrit përcëllues!”*, etj.

Përshkrimi i tmerrit që do ta përjetojnë mohuesit në çastin e vdekjes, ka ardhur si formë e kërcënimit dhe frikësimit nga ana e Allahut për të gjithë ata që me vrazhdësi e arrogancë

sillen ndaj argumenteve hyjnore,⁵ ashtu siç e sqaron edhe ajeti i radhës.

28. *Kjo, për shkak se ata pasuan atë që shkaktonte zemërimin e Allahut, dhe e urryen atë që sjell kënaqësinë e Tij. Prandaj, Ai u zhvlerësoi veprat e tyre*

Idhujtarët, mohuesit dhe pjesëtarët e Ehli Kitabit të cilët u sollën armiqësisht ndaj myslimanëve dhe bënë aleanca të përbashkëta kundër tyre, me këto veprime shkaktuan hidhërimin e Allahut ndaj tyre. Ata pasi që refuzuan ftesën e çiltër për udhëzim në dritën e Islamit, vendosën që me intriga dhe me forcë ta luftonin Islamin, pa zgjedhur mjetet e as metodat. Ata thjesht nuk mund ta fshihnin urrejtjen e tyre ndaj Muhamedit a.s. dhe madje urrenin çdo gjë që sjell kënaqësinë e Allahut siç janë, besimi i pastër në Zotin Një, sjelljet e mira, bamirësia, kryerja e obligimeve fetare me bindje etj.

Për shkak të kësaj ligësie që kishin në zemrat e tyre të sëmurë, Allahu ua zhvlerësoi veprat e tyre të mëparshme, pavarësisht që ndër to kishte edhe ndonjë vepër të mirë, siç mund të ishte ndihma ndaj të vobektëve, ndihma e ndonjë hallexhiu etj., por meqenëse ato vepra ishin bërë në kohën kur kishin qenë në shirk dhe kufër, ato do të konsiderohen të asgjësuar, pa ndonjë dobi për vepruesin e tyre, ashtu siç e përshkruan edhe Kurani famëlartë: “*E Ne do t’i kthehemi ndonjë veprë që ata e bënë dhe do ta bëjmë atë për hi e pluhur.*” - (*El-Furkan*, 23).⁶

29. *Vallë, a mendojnë ata që kanë sëmundje në zemrat e tyre, se Allahu nuk do t’ua nxjerrë në shesh urrejtjen e tyre?*

Kërcënimet hyjnore ndaj hipokritëve nuk ndalen, por vazhdojnë me të njëjtin intensitet edhe në këtë ajet, ku Allahu xh.sh. i quan ata si njerëz që në zemrat e tyre kanë sëmundje patologjike ndaj myslimanëve. Madje i kërcënon se do t’ua shpërfaq haptazi tërë atë urrejtje që e mbajnë në zemra ndaj tyre. Vallë, a nuk logjikojnë mynafikët se Allahu është i Gjithëdijshtëm dhe sheh çdo gjë, se Atij nuk mund t’i fshihet asgjë as nga mendimet, as nga fjalët e as nga veprat e tyre? Vallë a nuk logjikojnë ata se Allahu i Madhërishëm gjithsesi do t’ia bëjë të ditur të dërguarit të Vet, për urrejtjen që mynafikët shpirtprishur e fshehin në zemrat e tyre?!⁷ Sigurisht se po, sepse ata që ndjekin pasionet e ulëta dhe nuk pendohen, ata gjithsesi do të sprovohen me nxjerrjen në shesh të ligësive të tyre, e në rastin e mynafikëve, urrejtjen e tyre ndaj myslimanëve. Për këtë arsye, Allahu xh.sh. ua bën me dije se Ai përcjell çdo veprim të tyre kur thotë: “*Hipokritët druajnë se mos po zbret ndonjë sure që u nxjerr në shesh atë që kanë në zemra. Thuaju: “Ani, talluni, por të jeni të sigurt se Allahu do*

ta nxjerrë në pah atë të cilës i druheni!”
– (Et-Tevbe, 64)

E, për ta përforcuar këtë konstatim, i Madhërishmi në ajetin që pason, pothuajse i zbulon haptazi hipokritët dhe veprimet e tyre të poshtra.

30. *Po të donim, Ne do të t'i tregonim ata, dhe ti, me siguri do t'i njihje nga shenjat e tyre. Por ti do t'i njohësh ata nga toni i fjalëve të tyre. Allahu i di mirë veprat tuaja.*

Ky ajet, me anë të të cilit Allahu xh.sh. i drejtohet të dërguarit të Vet, ia bën me dije atij se po të donim, do të t'i zbulonim ty ata. Por pa dyshim, ti edhe vetë do t'i njihje mynafikët në mesin tuaj vetëm në bazë të shenjave përshkruese, por megjithatë, i Plotfuqishmi nuk e ka bërë këtë, për hir të mbulojës që Ai me urtësinë e Vet e ka përcaktuar për krijesat e Tij. Allahu xh.sh. e vë në dijeni të dërguarin e Vet, se ti o Muhamed do t'i njohësh ata në bazë të fjalëve që t'i thonë si dhe qëllimeve që i fshehin prapa tyre.⁸ Nëse i sheh të të kundërshtojnë në diçka për të cilën janë të pajtimit të gjithë myslimanët, duke u shtirë para teje se gjoja po të këshillojnë, dije se ata janë mynafikët, të cilët edhe toni i zërit të tyre, i dridhur, i tradhton. Thuhet se pas zbritjes së këtij ajeti, i Dërguari a.s. i kishte identifikuar të gjithë mynafikët që silleshin si myslimanë, dhe siç dihet, të gjithë ata emra ia kishte besuar në amanet besnikut të tij Hudhejfe ibn Jemanit, i cili po ashtu nuk i publikoi ata emra ndër sahabët, sa ishte gjallë.

Pjesa e fundit e ajetit: “Allahu i di mirë veprat tuaja” përmban në vete premtim dhe kërcënim, përgëzim dhe tërheqje të vërejtjes, sepse Allahut nuk mund t'i fshihet asgjë. Ai i di veprat tona, të fshehtat dhe të hapëtat, dhe në bazë të tyre do të na shpërblejë ose ndëshkojë në jetën tjetër.

Nëse i sheh të të kundërshtojnë në diçka për të cilën janë të pajtimit të gjithë myslimanët, duke u shtirë para teje se gjoja po të këshillojnë, dije se ata janë mynafikët, të cilët edhe toni i zërit të tyre, i dridhur, i tradhton.

POROSIA E AJETEVE (25-30)

- Ata që i kanë vënë vetes perde para syve, nuk do të mund ta shohin të vërtetën dhe nuk do të arrijnë dot tek udhëzimi, sepse shejtani ua ka hijeshuar veprat e tyre të shëmtuara, duke i prangosur brenda mendjemadhësisë së tyre.

- Hebrenjtë, së bashku me hipokritët, po thurnin komplete e intriga ndaj Muhamedit a.s. dhe myslimanëve, duke pritur rastin e volitshëm që të përçanin radhët e tyre, por i Lartmadhërishmi me urtësinë e Vet, për çdo gjë e njoftoi të Dërguarin a.s., që të ishte i kujdesshëm e të mbrohej nga ligësitë e tyre.

- Ata që mohuan Njëshmërinë hyjnore dhe mynafikët, do të ballafaqohen me pamje të tmerrshme e të llahtarshme në çastet e agonisë së vdekjes, kur do t'i dorëzojnë shpirtat e tyre para engjëjve. Kjo për shkak se shkaktuan hidhërimin e Allahut në këtë botë, duke u rreshtuar kundër Shpalljes dhe të Dërguarit të fundit të Tij.

- Allahu ia kishte përshkruar me shenja mynafikët që i silleshin rrotull Pejgamberit a.s., dhe ndonëse nuk i kishte përmendur me emra, ia kishte bërë me dije se ata do t'i njohësh nga mënyra dhe toni i të folurit të tyre. - vijon

- 1 Muhamed el Emin esh-Shenkiti, *Advau-l Bejan fi idahi-l Kurani bi-l Kuran*, Mekë, 1426 h., vëll. VII, ff. 619-620.
- 2 Imam Sujutiu, *Ed-Durru-l Menthur*, Kajro, 2003, vëll. XIII, f. 448.
- 3 Abdulhamid Kishk, *Fi Rihabi-t-Tefsir*, Kajro 1988, vëll. 26, f. 5651.
- 4 Imam el Kurtubij, *El-Xhamiu li ahkami-l Kuran*, Bejrut, 2006, vëll. IXX, f. 280. (me redakturë të Abdullah Turki).
- 5 Muhamedin el Emin el Arumij, *Hadaiku-r-rrevhi ve-r-rrejhani fi revabi ulumi-l Kurani*, Bejrut, 2001, vëll. XXVII, f. 191.
- 6 Muhamed Mutevel-li esh-Sharavi, *Havatiri havle-l Kurani-l Kerim*, Kajro, 1991, f. 14343.
- 7 Abdullah Hajjat, *Et-Tefsiru-l Mujesser*, Xhedë, 1377 h., vëll. III, f. 16.
- 8 *El-Bahru-l Muhit*, vëll. 8, f. 85.

Kurani ka tërheqje të jashtëzakonshme

“Qoftë e lavdëruar nata e bekuar, në të cilën, Pejgamberit të Zotit, iu shpall, nga lart, Kurani, me përkryeshmërinë e tij.” (Johan Wolfgang von Goethe)¹

• Dr. Ajni Sinani

Kurani Famëlartë ka zbritur në periudhën kur letërsia e gjuhës arabe ka qenë në kulm. Gjuha arabe në shekullin shtatë kishte arritur majat, prandaj në atë kohë ishte bërë zakon që të bëhej tubimi i poetëve më të mirë arab, ku çdo vit paraqitnin poemat më të njohura në qendrën tregtare-letrare, në pazarin Ukadh. Ajo që vlerësohej më e mirë shkruhej me ar në muret e Qabesë. Shtatë nga këto poema kanë ekzistuar në kohën e Pejgamberit a.s. dhe quheshin “mualakat.”²

Ndikimi i Kuranit mbi ta ishte shumë i madh, ata ishin mahnitur dhe hutuar nga gjuha dhe elokuenca. Por kokëfortësia dhe arroganca e tyre ishte më e theksuar, gjë që i shtyu ata të betoheshin se nuk do ta dëgjonin Muhamedin, në mënyrë që të mos magjepseshin nga ajo që ai solli.³ Efekti i Kuranit ishte efekti i elokuencës dhe shkëlqimi i stilit, sepse arabët ishin dashamirë të gjuhës, dhe Kurani ishte një mrekulli me elokuencën dhe përmbajtjen e tij gjuhësore.

Duke dëgjuar ajetet kuranore, arabët u magjepsën dhe mbetën të hutuar e të shtangur. Të gjithë u habitën se si ishte e mundur që një të folur të tillë të bukur dhe të pashembullt të vinte nga një njeri që nuk dinte madje shkrim e lexim.

Asnjë libër në botë nuk mund të krahasohet me Kuranin nga aspekti i tërheqjes, i ëmbëlsisë dhe i tingëllimit të melodisë së jashtëzakonshme. Si rezultat i tërheqjes së tij, Kurani famëlartë ka prekur thellë zemrat e pastra të mekasve që prej ditës së parë të shpalljes. Ai dalëngadalë i tërhoqi dhe i përvetësoi ata dhe shumë prej tyre u bënë ithtarë të denjë të mësimave islame.

Asnjë libër në botë nuk mund të krahasohet me Kuranin nga aspekti i tërheqjes, i ëmbëlsisë dhe i tingëllimit të melodisë së jashtëzakonshme.

Kjo mrekulli e Kuranit, i habiti edhe shumë kokëfortë e idhnakë të mëdhenj e të papërkulur mekasë, të cilët me vetëdije të humbur e të tronditur, filluan ta quanin poezi, magji etj.

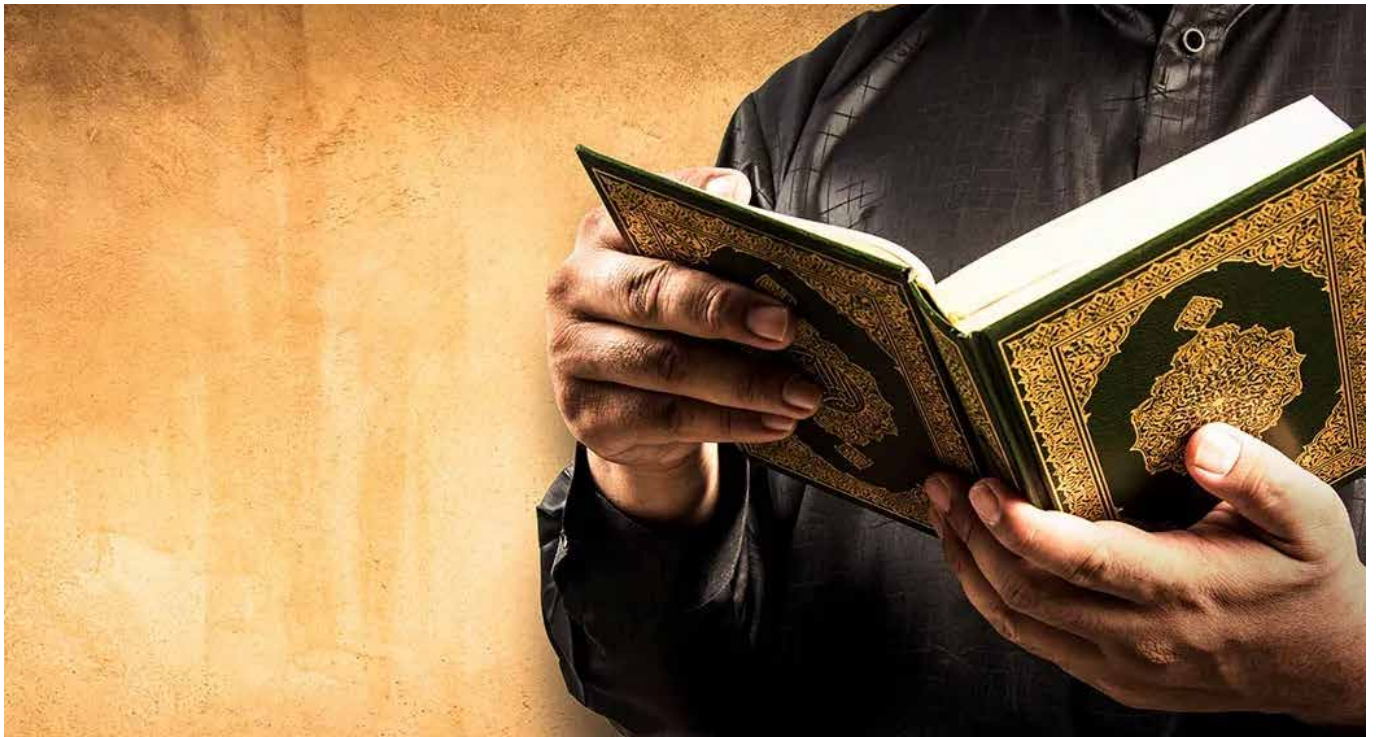
Krerët e idhujtarëve të Mekës madje kërkonin prej njerëzve që të mos e dëgjonin Kuranin, ndërkaq, ishin vetë ata që s'mund ta përmbanin veten dhe shkonin fshehtas ta dëgjonin Muhamedin a.s. kur ai lexonte Kuran. Kur takoheshin rrugës fajësonin njëri-tjetrin për prishjen e fjalës së dhënë dhe ktheheshin prapa.

Kur disa thirrës të krishterë thanë se Muhamedi a.s. nuk erdhi me një mrekulli sikurse mrekullitë e Musait dhe të Isait, një filozof francez që kuptoi madhësitinë e Kuranit, në përgjigjen e tij ndaj tyre, tha: “Muhamedi e lexonte Kuranin me

përlësi dhe nderim, kështu që leximi i tij i tërhiqte njerëzit që të besonin në të, atë që nuk e bënë të gjithë vargjet e pejgamberëve të parë.”⁴

Idhujtari i njohur, Velid bin Mugire, u gjuhëzua para mrekullisë së Kuranit. Paria e kishin dërguar te Muhamedi, që t'ia tërhiqte vërejtjen dhe të mos predikonte publikisht, mirëpo kur Velidi e dëgjoi Muhamedin a.s. duke lexuar Kuran, ai u habit, dhe kur u kthye tek idhujtarët, ua përshkroi mrekullinë që kishte dëgjuar, duke thënë: “Ai (Kurani) ka një ëmbëlsi të papërshkrueshme, është tërheqës e ngacmues, është aq i këndshëm sa që fund e krye është plot fruta, atë nuk mund ta thotë njeriu!”

Këtë ndikim e pohoi edhe Utbe bin Rabiha. Paria e Mekës e kishte dërguar edhe Utbe Bin Rabiha te Muhamedi a.s., që t'i bënin oferta joshëse me qëllim që ta largonin nga misioni

i tij. Kur Utbe e mbaroi propozimin e vet, Muhamedi a.s. i këndoi nga surja Fussilet: “Thuaj (o Muhamed): Unë jam vetëm njeri, sikurse edhe ju; mua më shpallet se Zoti juaj është vetëm Zoti një, pra drejtojuni Atij dhe kërkoni falje prej Tij. Për idhujtarët është mjerim i madh.” (Fussilet, 6).

Bukuria e gjuhës së Kuranit dhe fjalët e tij të larta bënë përshtypje të madhe në zemrën e Utbes, i cili u bind se ofertat që i bëri Muhamedit a.s. nuk sillnin ndonjë fryt.⁵

Kur Utbe u kthye te shokët e tij, ata i çuditi aq shumë ndryshimi i shprehjes në fytyrën e tij sa që i thirrën: ‘Ç’të ka gjetur, o Ebul Velid?’ Ai iu përgjigj duke thënë: ‘Kam dëgjuar fjalë, të ngjashmen e së cilës se kam dëgjuar ende. Nuk është poezi, për Zotin, e as magji a fall. O burra kurejshë, dëgjomëni dhe bëni si t’ju them. Mos dilni mes këtij njeriu dhe as asaj për çka është nisur, por lëreni, se për Zotin, fjalët që kam dëgjuar prej tij do të merren si sihariqe. Po të dalë fitues Muhamedi me punën e tij, edhe ju do të fitoni me të. Po të vdesë, ju shpëtoni nga ai. Po të më pyetni mua, unë them ta lëmë të lirë.’ Shokët e tij u tallën me të dhe i thanë: “Të bëri magji Muhamedi!”⁶

Edhe poeti Tufejl bin Amri u dorëzua para stilit kuranor. Xhubejr b. Mutimi, njëri nga paria e Mekës, kur akoma nuk ishte bërë mysliman, kishte shkuar në Medine pas betejës së Bedrit për të zhvilluar bisedime për çlirimin e robërve idhujtarë. Ai e dëgjoi Muhamedin a.s. duke lexuar nga surja Et-Tur në namazin e akshamit dhe u prek aq shumë, sa më vonë do t’i përshkruante ndjenjat e atyre çasteve duke thënë:

“Më dukej se do të më fluturonte zemra nga vendi.” Kjo ndodhi ishte bërë shkëndija e parë që do ta ngrohte zemrën e Xhubejrit ndaj Islamit.⁷

Kurani e përvetësoi oratorin e famshëm, Thabit ibnu Kajsini me ëmbëlsinë e rimës dhe ia pushtoi zemrën me qartësinë e shkëlqyer të tij, si dhe e frymëzoi mendjen e tij për udhëzime të drejtë.

Pejgamberi a.s. një herë recitoi suren En-Nexhm ku merrnin pjesë myslimanë dhe idhujtarë dhe pjesa e fundit e kësaj kaptine ishte kaq e goditur sa i lëvizi zemrat e tyre. Prandaj kur zëri i bukur i të Dërguarit a.s. arriti fundin e kësaj sureje, forca e së vërtetës e kishte shtypur kryeneçësinë në zemrat e idhujtarëve arrogantë dhe përqeshës, kështu që ata duke mos mundur ta kontrollonin veten nuk arritën të përmbaheshin dhe të bënin gjë tjetër, veçse të binin në sexhde së bashku me myslimanët. Kur ata kontrolluan veten dhe panë se ishin mposhtur nga mrekullia e Kuranit, u ndjenë të “turpëruar” nga veprimi i tyre dhe deshën të justifikoheshin për atë që bënë. Ata pretenduan rrejshëm se ranë në sexhde së bashku me Muhamedin a.s. vetëm sepse kinse Muhamedi a.s. kishte folur këndshëm për idhujt e tyre! Ishte tërheqja e jashtëzakonshme e Kuranit që i detyroi ata të gjunjëzoheshin.⁸

Dr. Moris, orientalist i njohur, në gazetën ‘La Parole Française-Romaine’ ka thënë: Bukuritë e Kuranit që shndrisin, shtohen dhe shumëzohen çdo ditë, misteret që sa kalon koha, aq më tepër kuptohen dhe nuk kanë të mbaruar, bënë që këta myslimanë që janë mjeshtër në prozë dhe poezi,

të jenë të detyruar të gjunjëzohen para stilit më të lartë e të pastër të tij.”⁹

Muhamedi a.s. ka thënë kështu: “Patjetër se çdo të Dërguari të Allahut u janë dhënë mrekullitë në të cilat besohet absolutisht. Mrekullia që më është dhënë mua është Kurani famëlartë i shpallur nga Allahu.”¹⁰ (Buhariu)

IDHUJTARËT S’RRININ DOT PA E DËGJUAR KURANIN FSHEHURAZI

Ndikimi i Kuranit famëlartë dhe veprimi i tij në zemrat e tyre është si magjia, edhe pse ai nuk është magji. Ai ka prekur armiqtë e tij, si dhe ndjekësit e tij. Dhe kushdo që ka një mendje të shëndoshë dhe mendon drejt, e di se këto kushte nuk janë të mundshme pa shpallje hyjnore.¹¹

Fjalët e Zotit që iu shpallën Pejgamberit a.s. ishin të pakrahasueshme, por nëse mendjemadhësia dhe kokëfortësia mbulojnë zemrën, si mund t’i nënshtrohet njeriu së vërtetës?¹²

Politeistët Ebu Sufjani, Ebu Xhehli dhe Ahnes bin Sherik, që e pengonin popullin të dëgjonte Kuran në Qabe, e patën ndjekur tri net fshehtazi Pejgamberin a.s. për ta shijuar ëmbëlsinë e Kuranit drejtpërsëdrejti dhe, kur qenë ballafaquar me njëri-tjetrin pa dashje, duke e kapur njëri-tjetrin në flagrancë, patën rënë në ujdë të turpëruar “Aman, të mos e marrë vesh kush! Po që se populli e dëgjon këtë gjë, na nxihet fytyra dhe nuk na shkon më fjala tek askush që të mos dëgjojë Kuran. Askujt mos i thoni gjë.”¹³

Megjithëse mbanin një qëndrim kaq negativ ndaj Kuranit, kur mbeteshin vetëm për vetëm me ndërgjegjen e tyre, politeistët e pranonin të vërtetën dhe s’bënin dot pa e dëgjuar Kuranin fshehurazi. Megjithëse e pranonin Hz. Muhamedin a.s. si profet të vërtetë dhe Kuranin si libër të vërtetë, egoizmi u bëhej pengesë për t’i miratuar.

Ata e pranonin se Kurani ishte libër i Allahut, por i atribuonin gabim vullnetit dhe vlerësimit të Allahut: “Pastaj thanë: “Përse të mos i ketë zbritur ky Kuran një njeriu të madh nga dy qytete?” (Ez-Zuhruf, 31)

Sipas mendjes së tyre të veshur me egoizëm dhe të bërë pengesë për të vërtetën, Kurani nuk duhej t’i zbriste dikujt që

"Bukuritë e Kuranit që shndrisin, shtohen dhe shumëzohen çdo ditë, misteret që sa kalon koha, aq më tepër kuptohen dhe nuk kanë të mbaruar, bënë që këta myslimanë që janë mjeshtër në prozë dhe poezi, të jenë të detyruar të gjunjëzohen para stilit më të lartë e të pastër të tij"

(Dr. Moris)

ishte i varfër dhe jetim, por një të pasuri, Velid bin Mugires nga të pasurit e Mekës, ose Amr bin Umejrit nga të pasurit e Taifit.¹⁴

Kështu, Velid bin Mugire pati thënë: “Ndërsa jam unë, i madhi dhe zotëria i Kurejshëve, ose i madhi i Sakifit, Amr bin Umejri, a Muhamedit ka për t’i zbritur Kurani?”¹⁵

Elokuenca e Kuranit është e pakrahasueshme në të folurit njerëzor, gjë që tregon se ai është nga Zoti dhe është mrekulli. Çdo poet dallohet në disa vargje ose në një poezi dhe jo në të gjitha poezitë e tij. Sa i përket Kuranit, megjithëse përfshin shumë tema, ai është i dallueshëm dhe i rrallë në stilin e tij elokuent nga fillimi deri në fund. Elokuenca e arabëve në temat e ndryshme gërshehohej edhe me gënjeshtëri, kurse Kurani i shenjtë ishte jashtëzakonisht elokuent dhe me ndershmërinë e tërësisë së tij qëndronte larg gënjeshtërisë.

1 Ajni Sinani, Të tjerët për islam, Prishtinë, 2015, f. 57.

2 Shih: El-Mualakat, <https://m.marefa.org>.

3 Abdul Aziz ibn Abdullah Es Suvejdani, Etherul Kurani alel mushrikine, shih: <https://khutabaa.com/ar/article>.

4 Abdul Aziz ibn Abdullah Es Suvejdani, op. cit.

5 Shih: Imam Vehbi Ismaili, Muhamedi profeti Islam.

6 Martin Lings, Muhamedi: jeta e tij sipas burimeve më të hershme, Logos A, Shkup Prishtinë Tiranë, 2011, f. 76.

7 Prof. dr. Bekir Topaloglu, Ekzistenca e Zotit, Prishtinë, 1423/2002, f. 26.

8 Muhamed Gazali, Fikhu Sira analizë e jetës së Profetit a.s., Furkan ISM, Shkup 2011, f. 142.

9 Ajni Sinani, Të tjerët për islam, op. cit., f. 72.

10 Kurani famëlartë, libri i fesë islame (pa emër autori) <https://www.trt.net.tr/shqip/jeta-dhe-shendeti/2016/03/18/kurani-famelarte-libri-i-fese-islame-453405>

11 Dr. Muhamed bin Ahmed, Tethiru Istimai El-Kuran fi adaihi ve husimih, shih: <https://www.alukah.net/sharia/0/121838>

12 Abdul Aziz ibn Abdullah Es Suvejdani, Etherul Kurani alel mushrikine, shih: <https://khutabaa.com/ar/article>.

13 Ibni Hisham, L, 337-338, sipas Osman Nuri Topbash, Vargu i profetëve nën dritën e Kuranit, Hazreti Muhamed Mustafa, Shkodër, 2012, f. 264.

14 Ibni Haxher, El-Isabe, II, 226, 272, sipas Osman Nuri Topbash, op. cit., f. 272.

15 Ibni Hisham, I, 385, sipas Osman Nuri Topbash, op. cit., f. 272-73.

BESIMI DHE VEPRIMI

*“Besimi nuk është me shprehje të dëshirës
apo me manifestim të jashtëm, por ajo që
vendoset në zemër dhe vërtetohet me vepër!”
(hadith)*

Dr. Jusuf el-Kardavi

Besimi i vërtetë nuk është thjesht njohje me mendje ose besim me zemër që nuk ndiqet me ndikim praktik në jetë. Kurrësi, (besimi) është bindje, veprim dhe sinqeritet.

Pa marrë parasysh se sa dallojnë ndërmjet vete dijetarët e kelamit, në diskutimet e tyre akaidore, në lidhje me konceptin e besimit dhe raportin e tij me veprimin, se a është ai pjesë e konceptit të tij, kusht i tij apo fryt nga frytet e tij, ata janë të pajtimit se veprimi është pjesë integrale e besimit të plotë.

Është transmetuar një hadith, i cili e pasqyron të vërtetën e besimit, ku thuhet: *“Besimi nuk është me shprehje të dëshirës apo me manifestim të jashtëm, por ajo që vendoset në zemër dhe vërtetohet me vepër!”*¹

Kurani famëmadh e ka përmendur besimin të shoqëruar me veprim, në më shumë se 70 ajete, dhe nuk është mjaftuar vetëm me veprim, por ai kërkon kryerjen e “veprave të mira”, që është një fjalë përmbledhëse në Kuran, e cila i përfshinë të gjitha gjërat e përshtatshme të kësaj bote dhe të fesë, të përshtatshme për individin dhe shoqërinë, dhe të përshtatshme për jetën shpirtërore dhe materiale bashkë.

MOTIVIMI I BESIMTARIT PËR TË VEPRUAR VEPRA TË MIRA BURON NGA VETJA E TIJ

Besimtari i fesë në përgjithësi, e besimtari islam në veçanti, nuk tërhiqet për të punuar për këtë botë sikurse tërhiqet bagëtia. Atë nuk e shtynë për të punuar shtypja e qeverisë, apo presioni i jashtëm, apo kontrolli i autoritetit ekzekutiv, të cilët e kërcënojnë me uri, me privim apo ndëshkim, siç është e ditur në regjimet socialiste.

Por besimtari nxitet për punë me nxitje nga vetvetja, me motiv nga vetvetja, me frymëzim që buron nga brendia, dhe jo me ndonjë rrëmbim që e tërheq nga jashtë. Ky motivim nga vetvetja është besimi në Allahun, besimi në shpalljen hyjnore dhe në detyrën e tij në ndërtimin e Tokës dhe qeverisjen e Universit.

Besimtari është i bindur se lumturia në botën tjetër dhe suksesi në këtë botë, janë të varur nga veprimi (puna). Xheneti në botën tjetër nuk është shpërblim për njerëzit e papunë, për përtacët dhe për ata që rrinë kot, por për njerëzit që përpiqen, punojnë dhe kontribuojnë: *“Ja, ky është Xheneti që u është dhënë në trashëgim për atë që keni punuar.”* (Ez-Zuhruf, 72); *“Askush nuk di se çfarë gëzime të fshehta janë për ta – shpërblimi për atë që kanë punuar.”* (Es-Sexhde, 17)

FITIMI NË BOTËN TJETËR ARRIHET ME PUNË, JO ME DËSHIRA

Doktrina e Islamit e ka prishur lakminë koprrace dhe aspiratat boshe, të cilat kanë bërë që një lloj i njerëzve të

besojnë se Xheneti është monopol i tyre, ose pronë të cilën do ta trashëgojnë nga prindërit dhe gjyshërit, se e meritojnë atë vetëm pse i përkasin një feje të caktuar ose pse i përkasin një gjeografie të caktuar.

Islami i ka zhvlehtësuar këto pretendime të mëdha, dhe krejt çështjen ia ka kthyer besimit të sinqertë dhe veprës së mirë: *“(Hebrenjtë dhe të krishterët) thoshin: askush nuk do të hyjë në Xhenet përveç hebrenjve ose të krishterëve. - Këto janë dëshirat e tyre boshe! - Thuaju ti (O Muhamed): “Nëse ju jini të drejtë, sillni argumentin (për atë që po thoni). Jo! – Po! Ai që i përulet Allahut dhe punon vepra të mira, për atë ka shpërblim te Zoti i tij, për ta nuk ka frikë as pikëllim.”* (El-Bekare, 111-112). Kështu u trasua rruga për xhenet, me përulje ndaj Allahut dhe me vepra të mira.

Ky pozicion nuk ishte vetëm i hebrenjve dhe të krishterëve, por këtë pozicion e kishin edhe koprracët nga radhët e myslimanëve, ata budallenj të cilët i ndjekin dëshirat e veta, kurse prej Zotit i aspirojnë dëshirat. Ata mendojnë se duke e shqiptuar fjalën islam, ose duke u emërtuar me emra myslimanë, do t’iu mjaftojë që t’ju hapen portat e Xhenetit dhe do të hyjnë aty në paqe e të sigurt. Mirëpo, Kurani ua sqaroi atyre në mënyrë të qartë, se ligji i Allahut për shpërblimin e robërve është i përbashkët për të gjithë robërit e Tij, ai nuk bën favorizime, si dhe nuk bën dallime ndërmjet një grupi dhe grupit tjetër.

Xheneti në botën tjetër nuk është shpërblim për njerëzit e papunë, për përtacët dhe për ata që rrinë kot, por për njerëzit që përpiqen, punojnë dhe kontribuojnë.

Komentuesit e Kuranit transmetojnë se njëherë ishte takuar një grup njerëzish, i përbërë nga hebrenjtë, të krishterët dhe myslimanët. Dhe secila palë prej tyre pretendonte se ata janë njerëzit e parë që do të hyjnë në Xhenet.

- Hebrenjtë thanë: *“Ne jemi pasues të Musait, të cilin e zgjodhi Zoti për t’ia dërguar shpalljen dhe për të biseduar me të.”*

- Të krishterët thanë: *“Ne jemi pasuesit e Isait, Shpirtit të Zotit dhe Fjalës së Tij.”*

- Myslimanët thanë: *“Ne jemi pasuesit e Muhamedit, vula e pejgamberëve dhe populli (ymeti) më i mirë që i ka ardhë njerëzimit.”*

Kurani nuk e apostrofoi asnjërën palë për pretendimet dhe mosmarrëveshjet e tyre. Por ajetet e tij zbritën me vendim të prerë, me gjykim të drejtë, duke iu drejtuar myslimanëve hapur dhe pa ekuivokë: *“Puna nuk qëndron ashtu, as sipas dëshirës suaj e as sipas dëshirës së ithtarëve të Librit. Por është, se kushdo që të bëjë një të keqe, do të ndëshkohet për atë dhe nuk do të gjejë as mbrojtës as ndihmëtar përveç Allahut; Kushdo që të punojë vepra të mira, qoftë ai mashkull ose femër, duke qenë ai besimtar, do të hyjë në Xhenet dhe nuk do t’i bëhet dëm as sa grimca.”* (En-Nisa, 123-124)

Përktheu nga gjuha arabe:²

Miftar Ajdini

1 Këtë hadith e transmeton Ibën Nexhari dhe Dejlemiu në “Senedul-Firdevs” nga hadithi i Enesit, kurse Sujutiu në “El-Xhami”, e ka sinjalizuar me shenjë e dobësisë.

2 Nga libri i autorit me titull “Besimi dhe jeta - El-Iman vel-hajat” <https://www.al-qaradawi.net/content//>

Degët e imanit (SHUABU'L IMAN)

Dr. Orhan Bisliraj

Ky hadith e krahason imanin apo më mirë të themi e portretizon imanin e njeriut me imazhin e pemës, e cila ka gjallëri, trung, degë, bukuri dhe fruta.

Në hadithin të cilin e transmetojnë Imam Buhariu, Muslimi dhe të tjerët, me transmetim nga Ebu Hurejre r.a., Pejgamberi a.s. ka thënë: “*Imani është shtatëdhjetë apo gjashtëdhjetë e sa degë, më e larta e tyre është fjala la ilahe ilall-llah, kurse më e ulëta është largimi i një pengese nga rruga. Edhe turpi është një nga degët e imanit.*” (Muttefikun alejhi)¹

SHPJEGIMI I HADITHIT

Pejgamberi a.s. nuk ka thënë asgjë e që ajo mos të jetë e dobishme për myslimanët, e natyrisht se i tillë është edhe ky hadith.

Nuk është qëllimi ynë që t'i bëjmë analizë teknike hadithit, ngaqë të tjerët i kanë thënë para nesh ato që duhej thënë, por ne do ta

analizojmë nga aspekti i akaidologjisë, edhe për faktin e thjeshtë se përmbajtja e tij aderon në këtë fushë.

Në lidhje me këtë hadith, dijetarët kanë ngritur së paku tri çështje për diskutim.

E para, ka të bëjë me përcaktimin e numrit të degëve të imanit, ‘gjashtëdhjetë’ apo ‘shtatëdhjetë’, pasi që hadithi i ka përmendur të dy opsionet. Duhet theksuar se që të dy opsionet kanë gjetur përkrahje edhe në hadithe të tjera, ashtu që diskutimet janë reduktuar te prioriteti në mes tyre.

Sipas mendimit të shumicës dërrmuese, versioni ‘shtatëdhjetë’ degë është bërë fakt përfundimtar në këtë çështje dhe studiuesit e kanë ndjekur këtë praktikë.²

Të këtij mendimi janë Ebu Abdullah el Halimij dhe Ebu Beker el Bejhekij, që kanë shkruar vepra voluminoze për këtë hadith, siç do të flasim më poshtë, andaj edhe ne do t'i përmbahemi këtij versioni gjatë parashtrimit të degëve të imanit.

E dyta, ka të bëjë me numrin e saktë të degëve të imanit, meqë fjala 'bid'un', e cituar në hadith është numër i papërcaktuar dhe lë opsion të hapur numëror. Ka të atillë që thonë se kjo fjalë nënkupton numrat prej 1-9, ka që thonë prej 1-10, ka që thonë prej 4-9, e kjo do të thotë se ato mund të jenë prej 73 degë deri në 79 degë.

Sipas prirjes së përgjithshme, fjala 'bid'un' konsiston numrin 7, ashtu që degët e imanit janë 77 sosh, dhe kjo është pranuar si e mirëqenë nga të gjithë.

Dhe e treta, ka të bëjë me identifikimin tematik të degëve të imanit, ngaqë ato nuk kanë ardhur si tërësi në Kuran e as në hadith.³

KRAHASIMI I IMANIT ME TRUNGUN E PEMËS

Ky hadith e krahason imanin apo më mirë të themi e portretizon imanin e njeriut me imazhin e pemës, e cila ka gjallëri, trung, degë, bukuri dhe fruta.

Ashtu si pema që është e gjallë, edhe imani është ekzistencë e gjallë, aktiv dhe dinamik, që e motivon njeriun për punë të mira.

Ashtu si pema që e ka trungun e plotë e me rrënjë të fuqishme në tokë, ashtu edhe imani i ka rrënjët e thella në zemrën e njeriut.

Njësoj si pema që bëhet e dukshme mbi tokë me degët e saja, ashtu edhe imani bëhet i dukshëm te njeriu me veprat e tij.

Ashtu si pema që është e bukur me kurorën e degëve të saj, njësoj edhe imani është i bukur me tërësinë e veprave. Dhe e kundërta, trungu pa degët është tepër i shëmtuar, njësoj si imani pa veprat që është i pakuptim.

Këtë krahasim të bërë nga Pejgamberi a.s., natyrisht aspak të rastësishëm, mund ta zgjerojmë edhe më tej, sidomos për nga aspekti i rolit të trungut në efektshmërinë e degëve. Trungu i shëndoshë prodhon efekte pozitive në degët e pemës, njësoj si imani i shëndoshë që prodhon efekte motivuese për vepra të mira.

Në qoftë se degët e një peme vyshken, kjo tregon se trungu i saj është kapluar nga ndonjë sëmundje apo është tharë nga mungesa e ujit. Të njëjtën gjë e kemi te imani, veprat e këqija të njeriut përfshirë largimin e tij nga ibadetet, tregojnë për gafletin e zemrës dhe mungesën e efektit të imanit.

Dhe fare në fund, krahasimin mund ta bëjmë edhe nga aspekti i frutave. Pema e shëndoshë jep fruta të shëndoshë, ashtu sikurse imani i shëndoshë që jep vepra produktive.

Sakaq, Pejgamberi a.s. në këtë hadith ka konfirmuar se imani i përplotësuar përmban disa veti. Ai karakterizohet me shumë akte e vepra, prej tyre:

- Aktet e zemrës, siç janë njëshmëria e Krijuesit (tevhidi), dëshmia e shehadetit, frika ndaj Zotit, shpresa, mbështetja në Zotin, etj.;
- Aktet e gjuhës, sikurse janë deklarimi i shehadetit, leximi i Kuranit, duaaja, etj.;
- Veprat e gjymtyrëve, siç janë namazi, agjërimi, etj.

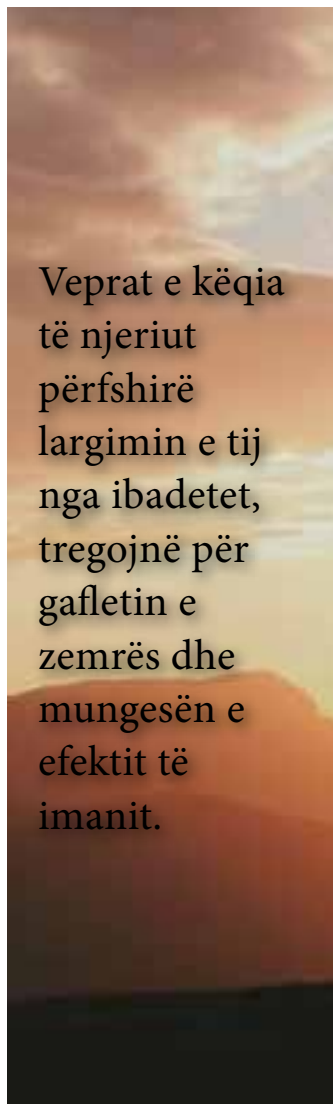
IDENTIFIKIMI DHE EVIDENTIMI I DEGËVE TË IMANIT

Siç shihet, hadithi në fjalë i ka shpalosur vetëm tri degë të imanit: fjalën e shehadetit, largimin e pengesës nga rruga dhe turpin, por nuk ka dhënë detaje apo emërtime për degët e tjera, e që ka zgjuar interesimin e dijetarëve të hershëm për identifikimin e të gjitha degëve të imanit.

Kjo ka bërë që t'i jepet një përkushtim i veçantë këtij hadithi, në përpjekje për gjetjen e degëve të tjera.

Të gjithë dijetarët që janë marrë me këtë problematikë, hulumtimin e degëve të imanit dhe identifikimin e tyre e kanë bërë nga Kurani dhe Suneti, nëpër vende e citate të ndryshme. Përmes analizimit të secilës degë, si dhe krahasimit në mes të dispozitave të fesë për nga aspekti i peshës së tyre, ata kanë evidentuar ato degë të imanit, sipas asaj që Allahu dhe Pejgamberi a.s. i kanë cilësuar se janë të tilla.

Gjersa koleksionet e haditheve e kanë cituar hadithin bashkë me një shpjegim rreth vargut të transmetuesve e nocioneve terminologjike, në anën tjetër dijetarët e kelamit janë ata që i kanë kushtuar vëmendje

të posaçme, sepse vetë përmbajtja imanore e hadithit e ka diktuar një gjë të tillë.

Le të themi se janë shumë dijetarë të hershëm e të vonshëm, nga të gjitha profilet e shkencave islame, por unë do të veçoja dy prej tyre që kanë bërë emër në përmbledhjen e degëve të imanit, duke shkruar libra voluminoz dhe pothuajse janë të patejkalueshëm:

1) Ebu Abdilal el-Halimij, El-Buharij (v.403 h. / 1012 m.) me librin e tij “El-Minhaxhu fi shuabil iman”. Halimij ka qenë dijetar i madh i kelamit në pjesën e Transoksanisë dhe këtë vepër e ka parashtruar sipas metodologjisë së kelamologëve në tri vëllime të mëdha. Në veprën e tij, përveç argumenteve tradicionale, sjell edhe argumente mendore e prova logjike⁴; dhe

2) Ebu Beker Ahmed bin Husejn el-Bejhekij (v. 458 h) me librin e tij ‘El-Xhamiul musan-nefu fi shuabil iman’, që u bë i

njohur te gjeneratat e mëvonshme me emrin ‘El-Xhamiu lishuabil iman’ apo ‘Shuabul iman’. Bejhekiju, fillimisht i evidenton degët e imanit, dhe pastaj të njëjtat i sqaron dhe komenton në më se 14 vëllime voluminoze.⁵

Me rastin e hartimit të kësaj vepre, imam Bejhekiju e ka shfrytëzuar mjaft shumë metodologjinë e El-Halimij, pothuajse në të gjitha aspektet, natyrisht me disa dallime. Përveç metodologjisë kelamiste, Bejhekiju sjell të dhëna edhe rreth transmetuesve e transmetimeve të haditheve e që e bën dallimin. Megjithatë, dijetarët thonë se libri i tij është një hulumtim i zgjeruar në fushën e shkencës së kelamit.⁶

TRAJTIMI I HERSHËM I DEGËVE TË IMANIT NDËR SHQIPTARË

Sikurse edhe në shumë disiplina të tjera, populli shqiptar ka pasur hoxhallarë të zotë, që kanë kontribuar në prezantimin e dijeve islame në vendin tonë, përfshirë degët e imanit.

Prej të hershmëve, kur ndoshta gjuha shqipe akoma nuk e kishte formën e sotshme, është hoxha i njohur hafëz Ibrahim Dalliu, i cili e përktheu një fletushkë me titull ‘*Nji broshurë mbi degat e imanit*’. Vepra është format i vogël dhe nuk e përmban titullin e origjinalit e as emrin e autorit, është e shtypur nga Qazim Kashari, kurse e botuar në vitin 1943 në Tiranë.

Ajo që më ka bërë përshtypje në këtë vepër, është kategorizimi grupor dhe numerik i degëve të imanit, e që nuk e kam vërejtur te shumë autorë të tjerë:

- Pjesa e parë, i përket gjërave që besohen me zemër, e të cilat formojnë tridhjetë degë të imanit;

- Pjesa e dytë, i përket gjërave që kanë të bëjnë me gjuhën dhe ndahen në shtatë degë; dhe

- Pjesa e tretë, i përket gjërave që kanë të bëjnë me trupin dhe ndahen në dyzetë degë dhe janë tri llojesh.⁷ - vijon

1 Shih: En-Nevevij, *Sherhu Sahihi'l-Muslim*, Daru'l-Marifeti, Bejrut – Liban, pa vit të botimit, Kitabul iman, vëll.1, fq. 194 e tutje; El-Askalanij, *Fet'hu'l-Bari Sherhu Sahihi'l-Buhari*, daru's-salam, botimi i parë, Rijad, 2000, vëll.1, fq.72 e tutje.

2 Shih: En-Nevevij, po aty, fq.195.

3 Shih: El-Askalanij, po aty; En-Nevevij, po aty.

4 Shih: El-Halimij, Ebu Abdilal El-Husejn Ibnul Hasen, *El-Minhaxhu fi shuabil iman*, me verifikim shkencor nga Muhamed Feudeh, botimi i parë, Darul Fikr, 1399/1979, pa vend të botimit.

5 Shih: El-Bejhekij, Ebu Beker Ahmed bin Husejn, *El-xhamiu lishuabil iman*, vërtetimin shkencor dhe nxjerren e haditheve dr. Abdul Alij Abdul Hamid Hamid, Mektebetur-Rrushd, botimi i parë, 1423/2003, Rijad, vëll.1, fq.60.

6 El-Bejhekij, po aty, vëll.1, fq.32.

7 Shih: ‘*Nji broshurë mbi degat e imanit*’, përkthyer prej H. I. Dalliu, shtypshkronja Tirana, botimi i dytë, Tiranë, 1943, fq. 5 e tutje.

Vlera e dijes dhe edukata në mexhlis

Prof. ass. dr. Musa Vila

Ulja e personit në vendin e zbrazët pa e penguar fare ligjërimin e Profetit s.a.v.s., pa i shqetësuar sahabët që ishin përreth tij, pa e ngushtuar askënd në mexhlis, tregon për etikën dhe edukatën e lartë që e kishte personi në fjalë. Njëherit ky qëndrim i tij është mesazhi më i mirë se si studenti, nxënësi, audienca duhet të kenë edukatë dhe sjellje dinjitoze përballë mësuesit dhe të pranishmëve në mësim dhe dije.

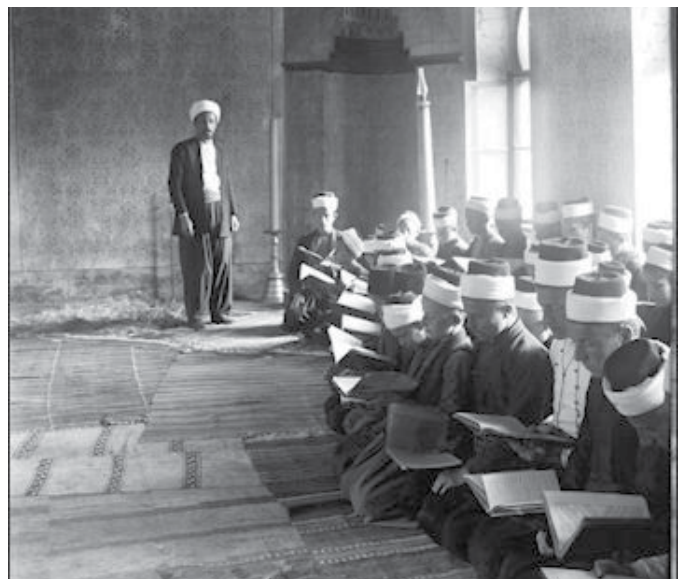
Tregon Ebu Vakidi el-Lejthij se: “Përderisa Resulullahu a.s. ishte ulur në xhami me njerëzit, papritmas erdhën tre persona. Dy prej tyre erdhën te Profeti a.s., ndërsa njëri u largua. (Ebu Vakidi thotë): Ata dy u ndalën para Profetit a.s., njëri prej tyre e kishte parë një vend të zbrazët në rreth dhe ishte ulur aty. E tjetri ishte ulur prapa tyre (rrethit). E i treti u largua duke ikur. E pasi Profeti a.s. u lirua tha: “A doni t’ju tregoj se kush ishin ata tre persona? Sa i përket njërit prej tyre ai u strehua tek Allahu dhe e mori në strehimin e Tij. Sa i përket tjetrit atij i erdhi turp, edhe Allahu u turpërua prej tij. Sa i përket tjetrit ai e braktisi, edhe Allahu e braktisi atë.”¹

SHPJEGIMI I HADITHIT

Secili prej tre personave të paraqitur në këtë ndodhi, paraqet botë në vete. Këtu përshkruhet forma dhe mënyra e dhënies së dijes nga burimi i parë që ishte Profeti a.s. si udhëzues dhe mësues i shokëve të tij dhe ymetit në përgjithësi.

Në hadith nuk potencohet se këta persona kanë falur namazin përshëndetës të xhamisë – *tehijjetul mesxhid*. Kjo ka mundur të ndodhë për disa arsye:

- a) Namazi përshëndetës i xhamisë nuk është obligim – vaxhib;
- b) Deri në atë kohë nuk kishte ndonjë dispozitë rreth këtij namazi;
- c) Apo koha e hyrjes në xhami ka qenë kohë që namazi është i urryer të falet;
- d) Ndoshta ata dy persona nuk kanë qenë me abdes;
- e) Apo ata dy e kanë falur namazin përshëndetës, mirëpo transmetuesi i hadithit nuk e ka cekur në këtë hadith se ata e kanë kryer faljen e namazit.

Ndalja e dy personave në mexhlisin, ndejën e Resulullahut a.s. tregon për vlerën që ka hallka – rrethi, si mënyrë e të nxënimit të dijes dhe mënyrë e veçantë e të rikujtuarit të Allahut xh.sh. me mësim dhe lexim.

Ulja e personit në vendin e zbrazët pa e penguar fare ligjërimin e Profetit a.s., pa i shqetësuar sahabët që ishin përreth tij, pa e ngushtuar askënd në mexhlis, tregon për etikën dhe edukatën e lartë që e kishte personi në fjalë. Njëherësh ky qëndrim i tij është mesazhi më i mirë se si studenti, nxënësi, audienca duhet të kenë edukatë dhe sjellje dinjitoze përballë mësuesit dhe të pranishmëve në mësim dhe dije.

Pra, është e pëlqyeshme që ndonjëri prej nesh kur të hasë në mexhlis, ndejë, tubim, të ulet në vendin e lirë dhe të zbrazët, e jo të shkaktojë zhurmë dhe çrregullim të ndejës. Po

Është e pëlqyeshme që ndonjëri prej nesh kur të hasë në mexhlis, ndeje, tubim të ulet në vendin e lirë dhe të zbrazët, e jo të shkaktojë zhurmë dhe çrregullim të ndejës.

ashtu ky pëlqim vlen edhe për plotësimin e safit në namaz, por, duke pasur gjithmonë në konsideratë të mos e bëjë duke e penguar apo shqetësuar tjetrin.

Strehimi i personit në mëshirën dhe kënaqësinë e Allahut xh.sh. tregon më së miri për pozitën, vlerën dhe rëndësinë e dijes dhe alimit (dijetarit).

VLERA E DIJES – ILMIT DHE ALIMIT NË HADITH

Islami, askujt nuk i ka kushtuar rëndësi më tepër se sa dijes-ilmit dhe dijetarit. Dija në Islam konsiderohet rruga e vetëm e ngritjes, përparimit dhe vetëdijesimit të ymetit. Ajo është cilësia më e vlefshme, ngase rreth saj ndodhet çdo gjë. Ajo është vetë vlere, andaj nuk ka vlere përmbi vlere. Ilmi është cilësi prej cilësive të Allahut xh.sh.. Për vlerën e ilmit dhe ulemasë tregon edhe ky varg i Kuranit: *“Dhe këto shembuj Ne i paraqesim për njerëzimin, por askush nuk do t’i kuptojë përveç ulemasë – të diturve.”* (El-Ankebut, 43)

Ky ajet, ulemanë e veçon nga kategoritë e tjera të njerëzimit për nga aftësitë dhe kapacitetet e të kuptuarit, ku në këtë drejtim ata janë të veçuar tek Allahu dhe te njerëzimi në këtë botë.

Për nga dëshmia në njëshmërinë e Allahut, ulemaja janë radhitur menjëherë pas Allahut dhe melaqeve. Hadithet që tregojnë pozitën e ulemasë janë të pakufishme. Profeti a.s. ka thënë: *“Vërtet për alimin luten çka ka në qiej (prej krijesave) dhe çka në tokë, edhe peshqit (balenat) në thellësi të oqeanit.”*²

Për vlerën dhe pozitën e alimit në botën e pastajme, Profeti a.s. shkon edhe më larg duke e mbivlerësuar mbi gjakun e dëshmorit. Në këtë kontekst Profeti a.s. ka thënë: *“Ditën e kiametit do të peshohet ngjyra (shkrimi) e ulemasë me gjakun e dëshmorëve. Ngjyra e ulemasë do ta peshojë gjakun e dëshmorëve.”*³

Ky hadith është tregues i qartë se ulemaja kanë vlere më të madhe se luftëtarët në rrugën e Allahut, ngase shpërblimi për shkrim të librave, këshillave, fetvave, ligjeve e peshon shpërblimin e gjakut të dëshmorëve.⁴

Me ngjyrën apo shkrimin e dijetarëve lindin luftëtarët në rrugën e Allahut, udhëheqësit e drejtë, njerëzit e devotshëm etj.. Poeti thotë:

“O kërkues i dijes profetike, ... ju dhe të tjerët nuk jeni të barabartë.

*Aty ku ngjyra e lapsave tuaj derdhet është më e lartë dhe më me peshë se gjaku i dëshmorëve.”*⁵

Në një hadith Kudsij, Allahu xh.sh. në ditën e kiametit u thotë ulemasë: *“Vërtet dijen dhe urtësinë Time nuk ja kam dhënë juve, përveçse përmes saj dëshiroj t’ju fali pa u mërzhitur fare.”*⁶

Angazhimi i alimit do të shpërblehet me falje të plotë nga Allahu Fuqiplotë, ngase alimi në ditë të tëra ishte i izoluar, e me net të tëra ishte pa gjumë, nuk e shijoi dritën e diellit e as nxehtësinë e tij, vetëm e vetëm që t’i udhëzojë njerëzit.

Një përshkrim të mirë e bën Aliu r.a. i cili ka thënë: *“Dija të bën të gjykosh, ndërsa pasuria të gjykon ty. Shpenzimi e pakëson pasurinë, ndërsa dijen e rrit atë.”*

Ibën Abasi ka thënë: *“Sulejmanit a.s. i është mundësuar të zgjedhë ndërmjet dijes, pasurisë dhe pozitës. Ai e zgjodhi dijen-ilmin, e përmes kësaj i erdhën pasuria dhe pozita.”*

Ibën Mubareku është pyetur se kush prej njerëzve janë më të mirët. Ai u përgjigj: *“Ulemaja.”* E prej udhëheqësve kush janë? *“Asketët (ata që nuk jepen shumë pas dynjasë)”* – u përgjigj. E prej njerëzve të rëndomtë? *“Ata që dynjanë e japin për fë”* – u përgjigj ai.

Imam Gazaliu duke komentuar thënien e Ibën Mubarekut thotë: *“Prej njerëzve zgjodhi dijetarët-ulemanë, ngase njerëzit mbeten njerëz dhe janë të veçuar prej*

krijësive të tjera vetëm me ilm (dituri), e jo për nga forma se deveja është më e fortë se njeriu, e as për nga madhësia, sepse elefanti është më i madh se njeriu, e as për nga trimëria sepse ka nga egërsirat që kanë trimëri më shumë se njeriu, e as për nga ngrënia, sepse ka prej kafshëve që e mbushin barkun e tyre shumë më shumë se njeriu. Pra, njeriu vetëm për ilm është i veçuar dhe krijuar në këtë formë të bukur.”

ELOKUENCA E HADITHIT

Hadithi bazë tregon për një metodë të lehtë të Resulullahut a.s., që konsiston me rrethanat e kohës dhe me mentalitetin e dëgjuesit që përmes pyetjes nxitë interesim dhe vëmendje për ta dëgjuar përgjigjen që i jepet. Profeti a.s. ka përdorur çështjen e “*Përngjasimit*”, d.m.th. kur fjala vjen në një fjali dy herë, herë në formën e vërtetë, e herë në formën metaforike. Sikurse fjala “*Atij i erdhi turp*”, këtu fjala “*turp*” është përdorur në kuptimin e vërtetë, ngase kthehet te personi, ndërsa fjala “Edhe Allahu u turpërua prej tij”, këtu fjala “*turp*” është përdorur në kuptimin metaforik, ngase ka të bëjë me Allahun xh.sh., e kuptimi i vërtetë është se Allahu nuk do ta dënojë atë person dhe do ta përfshijë në mëshirën e Tij, edhe pse ndoshta nuk e ka merituar një gjë të tillë, por për hir të prezantimit në mexhlin e dijes.

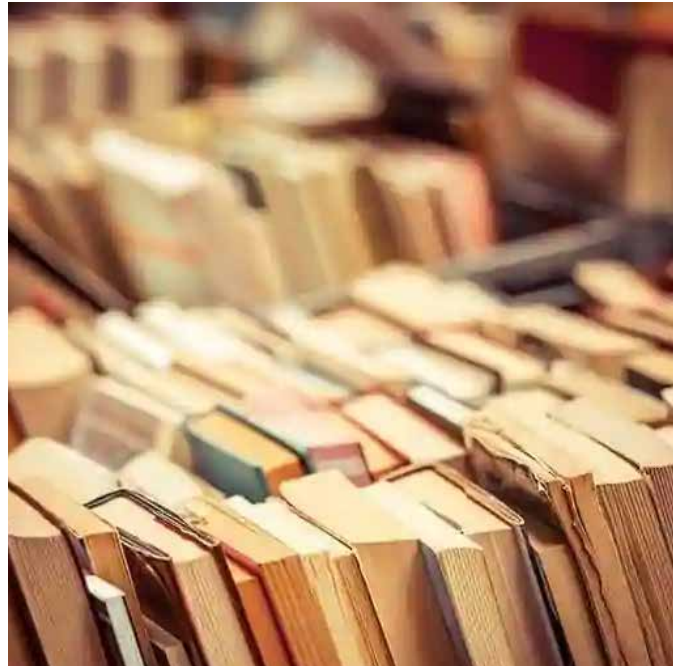
Për personin e tretë në hadith, Profeti a.s. shprehet me shprehje gjyquese dhe qortuese, ngase ai u kthye dhe e refuzoi mexhlin me një edukatë dhe sjellje të ulët. Fjala “*E’arada*” d.m.th. *refuzoi duke ia kthyer shpinën* dhe mori ikën. Fjala “Edhe Allahu e braktisi (refuzoi) atë” ka ardhur në formën metaforike, d.m.th. ai e meriton dënimin e Allahut me sjelljen dhe refuzimin që bëri ndaj mexhlisit të Profetit a.s. Ky grup i njerëzve përfaqëson klasën e injorantëve që janë armiq të vetes dhe shoqërisë.

Ibën Haxheri ka thënë: “Kërcënimi në këtë hadith ka të bëjë për personin që refuzon mexhlin pa arsye dhe justifikim, pra, nëse është mysliman. Ka mundësi se hadithi i drejtohet mynafikut-hipokritit, ngase Profeti a.s. e ka ditur se çka fsheh ai në zemër me këtë veprim të ulët.

Nga hadithi bazë përfitojmë se lejohet kritika dhe përmendja e mëkatarëve që haptazi mëkatojnë, në mënyrë që të ndihen të ngushtuar e të pendohen për veprimet e tyre. Dijetarët një gjë të tillë nuk e kanë konsideruar përgojim.

Po ashtu hadithi tregon për rëndësinë që duhet kushtuar rrethëve apo hallkave të mësimin në xhami, si dhe ulja para alimit për të përfituar prej dijes, përvojës dhe moralit të tij.

Tregohet se njëherë Resulullahu a.s. doli dhe papritmas i pa dy mexhlise: i pari lexonin Kuran, bënë lutje dhe rikujtonin Allahun xh.sh; i dyti zhvillonin mësim. Atëherë Resulullahu

a.s. tha: “Ata që lexojnë Kuran dhe bëjnë lutje dhe rikujtim, nëse Allahu do, atyre ua plotëson, ua jep atë që kërkojnë, e nëse do, nuk ua plotëson lutjet. Ndërsa sa u përket atyre që i mësojnë njerëzit dhe vetë mësojnë, atëherë Unë jam dërguar mësues.” Resulullahu a.s. u ul me këta të fundit në mexhlin.⁷

Kështu Profeti a.s. i dha përparësi mexhlisit ku zhvillohej mësimi dhe u tregoi se profesioni i tij ishte mësimdhënia. Të mësuarit e Profetit ka qenë nga Allahu xh.sh., e jo nga njerëzit. Të gjithë profetët kanë qenë mësues dhe edukues të njerëzimit brez pas brezi, njëherësh ata konsiderohen burim i parë i dijes në sipërfaqen e tokës. Për këtë aludon edhe ky varg i Kuranit:

“Kur u erdhën atyre të dërguarit me argumente të qarta, ata iu gëzuan dijenisë nga ajo që njihnin.” (Gafir, 83)

Ibën Abdul Berri ka thënë: “Dijetarët janë unanim se disa prej shkencave janë detyrim për secilin person në veçanti për të, e disa shkenca janë detyrim jo personal, nëse dikush e kryen bien obligimi nga të tjerët.”⁸

E dija më e preferuar është ajo që jep frytin në këtë botë dhe merr shpërblimin në botën e pastajme.

1 “Sahihul Buhari”, vëll. I, fq.36, nr.66; “Sunen Et-Tirmidhij”, vëll. V, fq.73, nr.2724.

2 “Sunen Ebi Davud”, vëll. II, fq.341, nr.3641; “Et-Tirmidhij”, vëll. V, fq.48, nr.2682.

3 El-Axhlunij, “Keshful hafai”, vëll. II, fq.2283, nr.3281; Ibën Haxher, “Lisanul mizan”, vëll.V, fq. 225, nr. 794.

4 El-Munavij, “Fejdul Kadir”, vëll.VI, fq.362, nr.9619.

5 “Keshful hafai”, vëll. II, fq. 2283.

6 El-Hejthemij, “Mexhmeuz-zevaid”, vëll. I, fq.336, nr.527.

7 “Sunen Ibën Maxhe”, vëll.I, fq.83, nr.229, Tahririx hadith Ihja ulumidin, vëll. I, fq.15, nr.10.

8 Ibën Abdul Berri, “Xhamiul Bejanil Ilmi ve Fadlihi”, vëll. I, fq.10.

Roli i (disa) sahabëve në formimin e opinionëve të hanefitëve

Dr. Ejup Haziri

Juristët hanefitë mbështeten gjithnjë në hadithe, natyrisht nëse nuk gjenin argument në ajetet kuranore, ndërsa në mungesë të tyre, bënin analogji e përpjekje shkencore dhe jepnin opinionet e tyre.

HYRJË

Nuk ka dyshim se juristët e shkollës hanefite janë bazuar në sunet dhe në opinionet e sahabëve. Në pranimin e sunetit (hadithit) kishin vendosur kushte, por edhe rregulla rigoroze. Disa nga sahabët që përcillnin thëniet e të Dërguarit të Allahut a.s. kishin ndikim më tepër se disa të tjerë të juristët hanefitë. Në rastet kur transmetimet ishin të ndryshme, përveç konstruktit të thurur të mesazhit, rol të rëndësishëm luante edhe ai që e bartte mesazhin. Personaliteti i tyre dhe thellimi në kuptimin e njohjes ndikoi te juristët hanefitë që të bazoheshin te disa më tepër se te të tjerët. Kjo siç do të shpjegohet në vazhdim, nuk nënkupton diferencimin e disa prej tyre, përkundrazi nënkupton respektimin e secilit, mirëpo në çështjet e argumentimit dhe mbështetjes, të merren parasysh ata që ishin më të ditur e më të ngritur. Nuk ka dyshim se disa prej tyre patën ndikim të rëndësishëm në formulimin e opinionëve të juristëve nga shkolla hanefite. Rol të rëndësishëm pati edhe shpërngulja e tyre në hapësirat ku shkolla në fjalë shtriu ndikimin e vet dhe ata përmes mësimave, tubimeve, takimeve dhe dekreteve arritën që ta shtrijnë ndikimin e vet.

NDRYSHIMI I OPINIONEVE KUR GJENIN TRANSMETIME AUTENTIKE

Juristët hanefitë mbështeten gjithnjë në hadithe, natyrisht nëse nuk gjenin argument në ajetet kuranore, ndërsa në mungesë të tyre, bënin analogji e përpjekje shkencore dhe jepnin opinionet e tyre. Madje, kështu vepronte edhe vetë Ebu Hanife. Ai ndërronte mendimin kurdo që vërtetohej se mendimi i tij ishte gabim, apo kurdo që haste në ndonjë hadith rreth çështjes së caktuar.

Zuhejr ibën Muavije ka thënë: “E kam pyetur Ebu Hanifen për sigurinë që jepet nga robi, e ai më tha: “Nëse ai nuk lufton, siguria e tij është e pavlefshme.” Atëherë unë i thash atij: “Më ka informuar Asim el-Ahvel e ai nga Fudejl ibën Jezid Rrukashiu i cili ka thënë: “E kemi rrethuar armikun, e në drejtim të tij u hodh një shigjetë, në kohën kur kishte siguri të dakorduar, e ata na thanë: “Ju veç na dhatë sigurinë.” Ne i thamë: “Ai është rob!” Por ata na thanë: “Për Zotin ne nuk dimë se kush është rob e kush i lirë prej jush.” I shkruam Omerit për të kërkuar përgjigje dhe ai na shkroi neve që ta lejojmë mundësinë e robit që edhe ai të mund të ofrojë siguri. Këtu heshti Ebu Hanife. Pastaj unë mungova në Kufe për dhjetë vite, e pas atyre viteve shkova në Kufe dhe kur e

takova Ebu Hanifen, e pyeta prapë për sigurinë e robit (të drejtën e tij që të jap siguri), e ai m'u përgjigj me hadithin e Asimit dhe ishte larguar nga mendimi i tij, këtu e kuptova se ai pason atë që dëgjon... njëherë atij i tha dikush: "A po e kundërshton të Dërguarin e Allahut?" Ai i tha: "Allahu e mallkoftë atë që e kundërshton të Dërguarin e Allahut. Me të Allahu na nderoi dhe me të Allahu na shpëtoi."¹

Kjo mund të ilustruhet më mirë edhe me shembullin në vijim: Ubejdullah ibën Amër thotë: "Isha në shoqëri me El-Āmeshin, kur i erdhi atij një njeri dhe e pyeti për një çështje juridike, e ai nuk mundi t'i përgjigjej. Āmeshi shikoi, kur ja që ishte Ebu Hanife, prandaj edhe i tha: "O Nu'man thuaj diçka për këtë çështje?! Ebu Hanife tha: "Kjo çështje është kështu (e tregoi)." Āmeshi i tha: "Nga e nxore ti këtë përgjigje?" "Nga ky hadith, të cilin ti na e ke treguar." - iu përgjigj Ebu Hanife. Atëherë Āmeshi i tha: "Ne (hadithologët) jemi sikurse farmacistët, kurse ju fekihët-juristët jeni sikurse mjekët."

Edhe Muhamed ibën el-Haseni e pohon një gjë të tillë. Thotë: "E kam dëgjuar Ebu Jusufin duke thënë: "Me Ebu Hanifen i diskutonim gjërat që kishin të bënin me kapituj të ndryshëm të diturisë. Kur ai e thoshte mendimin me të cilin pajtoheshim, unë dilja dhe i vizitoja dijetarët e Kufës, që të gjeja ndonjë hadith apo thënie që do ta përforconte thënien e tij. Ndoshta gjeja dy apo tre hadithe dhe vija tek ai. Ndonjërin e pranonte e ndonjërin e refuzonte dhe thoshte: "Ky nuk është i vërtetë (sahih) apo nuk është i njohur (ma'ruf), edhe pse i përshtatej mendimit të tij. Kurse unë i thosha: "Prej nga e di këtë? Ai thoshte: "Unë jam i ditur falë diturisë së dijetarëve të Kufës."²

DHËNIA PËRPARËSI DISA SAHABËVE

Juristët e shkollës juridike hanefite siç cituam më lartë, bazoheshin gjithnjë në tekstet profetike të bartura nga sahabët, mirëpo në çështjet që kishin më shumë se një mendim, e që nuk janë të pakta, atëherë ata kishin vendosur disa rregulla të caktuara, ku fatkeqësisht nganjëherë edhe është keqkuptuar ky veprim i tyre:

E para: Në çështjet që ka më tepër se një mendim, preferojnë zgjedhjen e mendimeve nga sahabët të cilët ishin njohës të thellë të fesë, respektivisht *muxhtehidë*.

Këtyre të fundit iu jepnin përparësi më tepër se të tjerëve. Kjo nuk nënkupton se ata bënin ndasi e dallime mes sahabëve, përkundrazi i pranonin të gjithë, pa dallime, mirëpo në raport me dijen e tyre bënin klasifikime, gjë e cila është plotësisht normale dhe e pranuar.

Vetë i Dërguari i Allahut në raste të ndryshme përzgjidhte shokët e tij që ishin të denjë për punën që i obligonte. Ai dërgoi Mu'ab ibën Umejrin si mësues e predikues në Medinë, gjersa e dërgoi Muadh ibën Xhebelin në Jemen. Në rastin e përzgjedhjes së Muadhit, kishte shumë sahabë të ditur e të dalluar, por Muadhi ishte *muxhtehid* dhe kishte njohuri të thella, prandaj edhe përzgjedhja e tij nuk qe e rastësishme.

Nëse shikojmë kontekstin e shoqërisë së sahabëve dhe numrin e tyre të madh, kur dihet se vetëm në haxhin lamtumirës kanë qenë mbi njëqind mijë, megjithatë numri i atyre që kanë dhënë fetva, pas vdekjes së Muhamedit a.s., për dallim nga të tjerët është shumë i vogël, saqë Ibën Kajjimi përmend se numri i tyre në total që kanë dhënë fetva ka qenë përafërsisht njëqind e tridhjetë, ai thotë se janë shtatë persona³ që janë shquar me dhënien e fetvave të shumta nga sahabët,

trembëdhjetë⁴ apo diç më tepër që kanë qenë mesatar në dhënien e fetvave dhe të tjerët që kanë dhënë shumë pak fetva,⁵ e zakonisht kanë qenë ndjekës të të tjerëve.⁶

Pra, përzgjedhja e sahabëve që kishin njohuri të thella, gjegjësisht *muxhtehidët*, nga ana e juristëve hanefitë, ishte kriter i qëlluar dhe shumë i arsyeshëm.

Sahabët e njohur si Enes ibën Maliku dhe Ebu Hurejre të hanefitë nuk konsiderohen *muxhtehidë*.⁷ Prandaj, në transmetimet e përcjella prej tyre, hanefitë shikojnë gjithnjë mos ka ndonjë transmetim tjetër nga ndonjë sahabij *muxhtehid* dhe nëse ka atëherë këtyre të fundit u japin përparësi.

Këtë do ta ilustrojmë edhe me tregimin e njohur e të popullarizuar mes imam Evzaiut dhe imam Ebu Hanifes, në Meke, të cilin e përcjell ibën Ujejne ku thotë: “Evzaiu e pyeti Ebu Hanifen: “Çfarë keni ju që nuk i ngrini duart gjatë shkuarjes në ruku dhe ngritjes prej saj?” “Sepse një gjë e tillë nuk është vërtetuar nga i Dërguari i Allahut!” -iu përgjigj Ebu Hanife. Evzaiu u frustrua pak kur dëgjoi këto fjalë, ndaj edhe tha: “Si nuk është vërtetuar, kur më ka treguar mua Zuhriu, nga Salimi, e ky nga babai i tij, se i Dërguari i Allahut i ngrite duart e tij kur ia fillonte namazit, gjatë rukusë dhe ngritjes prej saj.”

Atëherë Ebu Hanife i tha: “Na ka treguar Hamadi nga Ibrahim, ky nga Alkame dhe Esvedi e këta nga Abdullah ibën Mesudi, se i Dërguari i Allahut i ngrite duart vetëm gjatë tekbitit fillestar, dhe nuk e ka përsëritur këtë më në asnjë vend.”

Evzaiu i tha: “Unë po të përcjell (transmetimin) nga Zuhriu, nga Salimi e nga babai i tij, e tij po më përcjell mua nga Hamadi dhe Ibrahim. Ebu Hanife iu përgjigj: “Hamadi ishte më i ditur në fikh se Zuhriu. Ibrahim ishte më i ditur në fikh se Salimi. Alkame nuk ishte më pak (në dije) se ibën Omeri, ndonëse ky i fundit ishte sahabij dhe ai ka vlera, sikurse që ka vlera edhe Esvedi. Ndërsa Abdullahu (ibën Mesudi) është Abdullah.”⁸ Evzaiu heshti dhe nuk pati përgjigje. Këtu shihet qartë se Ebu Hanife preferonte dhe përzgjidhte transmetuesit që kishin dije të thellë në dispozitat fetare (fekihë e *muxhtehidë*), ndërsa Evzaiu preferonte senedin e artë.⁹

Vlera e një sahabiu dallon nga tjetri, ashtu siç disa ishin më të ditur nga të tjerët, si në këtë rast Aliu dhe Abdullah ibën Mesudi ishin më të ditur se Vaili dhe Abdullah ibën Omeri.

Kjo është edhe arsyeja se përse Ebu Hanife i parapëlqente transmetimet nga sahabët e njohur si Abdullah ibën Mesudi, Ali ibën ebi Talibi dhe nga Omer ibën Hatabi, sepse këta ishin nga sahabët më të dalluar dhe që të tre ishin njohës të mirë të dispozitave fetare. Prandaj, nuk është e rastësishme përzgjedhja e opinionëve të këtyre sahabëve nga vetë Ebu Hanife dhe juristët e tjerë të kësaj shkolle.

Po ashtu, edhe Vaili dhe të tjerët që i takonin kategorisë së tij, nuk konsiderohen *muxhtehidë*, e në rastet e tilla përparësi kanë sahabët tjerë që ishin të dalluar në dije, ata të cilët ishin *muxhtehidë* dhe realisht i njihnin mirë dispozitat fetare. Vlera e një sahabiu dallon nga tjetri, ashtu siç disa ishin më të ditur nga të tjerët, si në këtë rast Aliu dhe Abdullah ibën Mesudi ishin më të ditur se Vaili dhe Abdullah ibën Omeri.

Madje, Aliu dhe Abdullah ibën Mesudi kanë një rol të jashtëzakonshëm në opinionet e hanefitëve, meqë të dytë ishin në hapësirat ku lindën dhe u formuan opinionet e hanefitëve. Mirëpo, roli i Abdullah ibën Mesudit është i pakrahasueshëm me të tjerët. Ai ishte një jurist i madh dhe njohës i madh i sunetit të Pejgamberit a.s.. Prej tij mësonin mijëra

studentë dhe i regjistronin mendimet dhe opinionet e tij.

Përveç Aliut dhe Abdullah ibën Mesudit, rol të rëndësishëm në fikhun dhe opinionet e hanefitëve, zënë vend edhe Omeri dhe Ibën Abasi. Kjo dëshmohet edhe nga vetë Ebu Hanife kur atë e kishte pyetur Ebu Xhafer el-Mensuri se nga e morët këtë dije, gjersa ai iu përgjigj: “Nga Hamad ibën Ibrahim, ky nga shokët (nxënësit) e Omerit e ata prej Omerit, gjithashtu nga Ali ibën ebi Talibi, Abdullah ibën Mesudi dhe Abdullah ibën Abasi.”¹⁰

Nga kjo që potencuam bëhet e qartë se këta sahabë që i përmendëm patën ndikim të jashtëzakonshëm në opinionet e hanefitëve dhe ishin prej plejadës së sahabëve, të cilët shquheshin për kuptim të thellë të teksteve fetare dhe ishin prej *muxhtehidëve*.

E dyta: Transmetuesit e shumtë (të një mendimi) nuk nënkupton që ai mendim të jetë i përzgjedhur.¹¹

Këtë çështje dijetari i njohur hanefit, Bedrudin el-Ajni e shtjellon bukur dhe gjatë në komentin që i bën *Sahihut* të Buhariut dhe *Sunenit* të Ebu Davudit. Ai mes tjerash thotë se bazimi në transmetuesit e shumtë bëhet vetëm atëherë kur të arrihet saktësia e dy argumenteve¹² apo vetëm atëherë kur të vërtetohet çështja përmes argumentit.¹³ Me fjalë të tjera, atëherë kur shfaqet se cili është argumenti më i fuqishëm, e jo t'i jepet përparësi transmetimeve apo transmetuesve të shumtë rreth një çështjeje të caktuar. Ajniu sjell shumë shembuj nga hadithet e shumta ku argumenton se në shumë çështje u është dhënë përparësi transmetimeve me transmetues të paktë, përkundër transmetimeve me transmetues të shumtë, siç është çështja te leximi i *besmeles* me zë të vogël, ku për këtë çështje transmetojnë dy sahabij, ndonëse hadithet për leximin me zë të *besmeles* transmetohen nga katërmbëdhjetë sahabëve, mirëpo përkundër që janë të shumtë transmetuesit, versionet e tyre janë të dobëta.¹⁴

Në këtë pikë, juristët hanefitë kanë vendosur kriterin e kualitetit dhe nuk shqetësohen nëse mendimi tjetër që nuk favorizohet prej tyre, mund të ketë më tepër transmetues. E rëndësishme për ta mbeten njohuritë e thella që ata bartin e jo numri i tyre i lartë.

Transmetimet e shumta pranohen për nga ana e argumentimit dhe fuqisë argumentuese, e jo nga kuantiteti i bartësve të tyre.

OPINIONEVE U PARAPRININ DISKUTIMI I GJATË DHE ANALIZAT E THELLA

Ndonëse kishin vendosur kriterin e kualitetit dhe përzgjedhjen e mendimeve që kryesisht shquheshin si *fekihë* dhe *muxhtehidë*, juristët hanefitë kishin edhe debate të gjera dhe analiza të thella, me qëllim që të analizohen të gjitha detajet dhe të shoshiten të gjitha argumentet.

Për konsultimin në shkollën hanefite tregon Esed ibën Furati, i cili thotë: “Më ka thënë Esed ibën Amri: “Ata (nxënësit e Ebu Hanifes) nuk pajtoheshin me të në përgjigjen rreth ndonjë çështjeje, ku secili vinte me ndonjë përgjigje, e pastaj ato ngriheshin tek imami dhe ata e pyesnin atë, e përgjigja nuk mungonte prej tij. Shpeshherë rreth një çështje diskutonin tre ditë, e më pas e shënonin në divan-mësonjëtoaren e imamit.”¹⁵ Madje, Ebu Jusufi në disa raste ka deklaruar se për çështje të caktuara, kishin diskutuar plot një muaj, e pas një muaji secili sillte argumentet përfundimtare dhe në divan shënohej

mendimi përfundimtar i përzgjedhur, duke i përmendur edhe mendimet e tjera, të gjitha me argumente. Kështu kanë qenë tubimet e dijes dhe analizat e thella të shkollës juridike hanefite karshi problematikave dhe çështjeve të ndryshme. Në diskutime të tilla kanë marrë pjesë qindra nxënës të Ebu Hanifes, të cilët më vonë u bënë dijetarë të njohur, por që në debate dhe diskutime të tilla shquheshin 40 nxënës të tij të cilët shquheshin për inteligjencën e tyre dhe u përkisnin lëmenjve të ndryshme.

NË VEND TË PËRFUNDIMIT

Përfundimisht mund të thuhet se disa sahabë patën ndikim dhe rol më të madh në opinionet e hanefitëve dhe ata ishin sahabët e hershëm të cilët e shoqëruan shumë të Dërguarin e Allahut dhe e njihnin më së miri të Dërguarin dhe veprimet e tij. Të tillët zotëronin njohuri të thella dhe njiheshin si *muxhtehidë*. Prandaj, mbështetja e juristëve hanefitë në opinionet dhe veprimet e sahabëve që ishin në rangun e *muxhtehidit* dhe *fekihit* është një veprim i arsyeshëm që e fuqizon shkollën hanefite.

1 Ibën Abdul Berr, *El-Intikau*, f.140-141. Cituar sipas: Ebu Zehre, *Ebu Hanife –hajatuhi ve asruhu, arauhu ve fikhuhi-*, (bot.II-të, Bejrut, Dar el-Fikr el-Arebij), f. 69-70.

2 Shibli Nu'man, *Ebu Hanifa-Jeta dhe vepra*, (Shkup, Logos-A, 2013), f.284-285.

3 Omer ibën Hatabi, Ali ibën ebi Talib, Abdullah ibn Mesudi, Aishja, Zejd ibën Thabiti, Abdullah ibën Abasi dhe Abdullah ibën Omeri.

4 Ebu Bekri, Ummu Selemeh, Enes ibën Maliku, Ebu Seid el-Hudriu, Ebu Hurejre, Othman ibën Affani, Abdullah ibën Amër ibën el-Asi, Abdullah ibën Zubejr, Ebu Musa el-Esh'ariu, Sa'd ibn ebi Vekkas, Selman el-Farisiu, Xhabir ibën Abdullah, Muadh ibën Xhebeli. Këta janë trembëdhjetë, por mund t'i shtohen edhe këta: Talha, Zubejri, Abdurrahman ibën Avfi, Imran ibën Husajni, Ebu Bekrete, Ubadete ibën Samit dhe Muavije ibën ebi Sufjani.

5 Nga ajo që përmend Ibën Kajjimi, rezulton se shumica e tyre në jetën e tyre nuk kishin dhënë më tepër se një apo dy fetva. Të rrallë nga ky grup qenë ata që dhanë më tepër se dy fetva. Ndonëse ky grup përfshin numrin kryesor të sahabëve.

6 Ibën Kajjim el-Xhevziye, *I'lamul Muvekkiine an Rabbil Alemine*, dar ibnul xhevziy, v. II, fq. 18-19.

7 Kemal ibën el-Humam, *Zadu-l Fekir*, me recensurë nga Said Bekdash, (Medine, Daru-s Siraxh, 2013), f.45.

8 Sinjalizon për vlerat e larta të Abdullah ibën Mesudit, i cili ishte thaujse gjithnjë në shoqërim të Resulullahut a.s., prandaj edhe nuk e krahasoi me të tjerët, gjë që është shumë e arsyeshme.

9 Ibën Nuxhejm, *el-Bahru-rr Rraik Sherh Kenzu-d Dekaik*, (bot.II-të, Daru-l Kitab el-Islamij), v.III, f.289.

10 Es-Sajmerij, Ahbar Ebi Hanife ve Ashabihi, (bot.II-të, Bejrut, Alemu-l Kutub, 1985), v.I, f.68.

11 Taha Xhabir el-Alevani, *Edebu-l Ihtilaf fi-l Islam*, (Herndon, The International Institute of Islamic Thoughts, 1992), f.92; Bedrudin el-Ajni, *Sherh Sunen ebi Davud*, (bot.I-rë, Rijad, Mektebetu-rr Rrushd, 1999), v.I, f.428, v.III, f.431.

12 Po aty, v.III, f.431.

13 Bedrudin el-Ajni, *Umdetu-l Kari Sherh Sahihi-l Buhari*, (Bejrut, Dar Ihjai-t Turath el-Arebij), v.V, f.291.

14 Po aty, v.V, f.290.

15 Muhamed Zahid Kevtherij, *Fikhu Ehlul Iraki ve Hadithuhum*, me recensurë të AbdulFetah Ebu Gude, Kairo, el-Mektebetu Ezherijetu lit-turath, pa vit botimi), f.55.

Mirësjellja gjatë urdhërimit për të mirë dhe ndalimit nga e keqja në fushën e daves

Prof. ass. dr. Rexhep Suma

Devotshmeria është kriteri themelor i kënaqësisë së Allahut dhe të të Dërguarit të Tij. Prandaj i devotshëm është besimtari që e ka arritur këtë. Devotshmëri do të thotë që njeriu në çdo gjendje të tij ta respektojë Allahun dhe të ruhet që të mos e kundërshtojë Atë.

Në trajtesat e mëhershme kemi theksuar se çështja e urdhërimit për të mirë dhe ndalimit nga e keqja në fushën e daves është nga veprat që afron te mirësia e Zotit xh.sh., dhe që kemi shpresën që të fitojmë shpërblimin në mirësitë që rezervohen për individët që e kryejnë këtë obligim hyjnor me vullnet dhe konform mësimave fetare. Qëllimi kryesor mbetet që të zhvendoset dhe të eliminohet e keqja dhe dukuritë negative si dhe të dominojë e mira që është vlerë e pranuar nga mendja e shëndoshë. Por kjo nuk mund të arrihet nëse vetë personi që do ta kryej këtë nuk zotëron kulturën e sjelljes, butësinë, mençurinë e urtësinë, diturinë, kuptimin e saktë të vlerave fetare, si dhe të zhveshët nga dyfaqësia, egoja dhe karrierizmi. Në këtë punim do të paraqesim disa veti nga mirësjellja që duhet të ketë një predikues që do të urdhërojë për të mirë dhe do të ndalojë nga e keqja gjatë misionit të tij në predikim.

1. T'I NJOHË MIRË ÇËSHTJET DHE MËSIMET FETARE

T'i njohë mirë çështjet dhe mësimet fetare, dispozitat fetare dhe të ketë kredibilitet në dijen e tij, e cila do të prodhojë shpjegim dhe interpretimin të drejtë të fesë.

“Thuaj: ‘A janë të barabartë ata që dinë dhe ata që nuk dinë?’ Po, vetëm të zotët e mendjes marrin mësim.” (Ez-Zumer, 9). Gjithashtu në një vend tjetër i Lartmadhërishmi ka thënë: ‘Allahu lartëson ata që besuan prej jush, i lartëson në shkallë të lartë ata të cilëve u është dhënë dituri. Allahu është i njohur mirë me atë që punoni.’ (El Muxhadele, 11).

Kurse i Dërguari a.s. në këtë aspekt thoshte: *“Vlera e dijetarit ndaj adhuresit, është si vlera ime ndaj njeriut më të ulët prej jush.”*¹

Sipas transmetimit të Ebu Uname el-Bahilit, dikush erdhi tek i Dërguari i Allahut (dhe i bëri disa pyetje), më pas i Dërguari a.s., urdhëroi: *“Allahu pranon vetëm veprimet që bëhen sinqerisht dhe për të fituar pëlqimin e Tij.”*²

Sipas transmetimit të Ebu Hurejres, i Dërguarit i Allahut ka urdhëruar kështu: *“Allahu nuk sheh pamjen tuaj të jashtme, as pasurinë tuaj, por sheh zemrat dhe veprimet tuaja.”*³

2. DEVOCIONI

Kjo cilësi e lartë dhe e çmuar është pengesë serioze që mbron njeriun së rëni në dyshime, dhe së këtëjmi edhe këshilla e tij që ofron do të gjejë qëndrueshmëri dhe pranim në mesin e tyre. Muhamedi a.s. ka thënë: *“Robi nuk e arrin nivelin e të*

qenit i devotshëm derisa të braktisë atë që është e padëmshme për t'u ruajtur nga ajo që i është gabuar.”

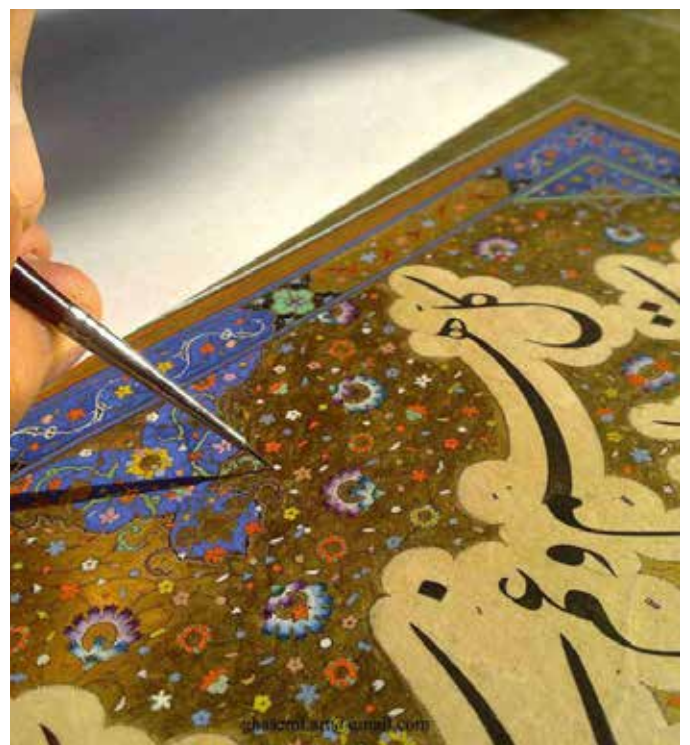
Devotshmëria është kriter themelor i kënaqësisë së Allahut dhe të të Dërguarit të Tij. Prandaj i devotshëm është besimtari që e ka arritur këtë. Devotshmëri do të thotë që njeriu në çdo gjendje të tij ta respektojë Allahun dhe të ruhet që të mos e kundërshtojë Atë. Me këtë ndjeshmëri të brendshme, njeriu (thirrësi) e largon veten nga çdo gjë që ka të bëjë me mëkat, dhe me rrobën e devotshmërisë që vesh, mbrohet nga çdo e keqe. Ai që ka veshur rrobën e devotshmërisë, që është i pastër, që nuk është përlyer me mëkat, që nuk ka harbuar, që nuk ushqen urrejtje në zemër dhe ka gjuhë të sinqertë, është më i virtytshmi i njerëzve.⁴ Devocioni është dritë në zemër dhe ndriçim në sy, që ndihmon predikuesin (da'iun) që ta bëjë të qartë dallimin ndërmjet të keqes dhe të mirës që do të reflektonte në gjendjen e tij, si dhe do të bëhej model fisnik në thirrjen islame. Të gjitha këto reflektohen jashtë si sjellje të bukura dhe kështu, fetaria e vërtetë realizohet nëpërmjet devocionit ku arrihet tërësia e formës dhe e shpirtit. Allahu i Madhërishëm urdhëron: *“O ju që besuat, kini frikë Allahun me sinqeritet të vërtetë dhe mos vdisni, pos vetëm duke qenë myslimanë (besimtarë)! Dhe kapuni që të gjithë ju për litarin (fenë dhe Kurandin) e Allahut, e mos u përçani! Kujtoni nimetin e Allahut ndaj jush, kur ju (para se ta pranoni fenë islame) ishit të armiqësuar, e Ai bashkoi zemrat tuaja dhe ashtu me dhuntitë e Tij aguat të jeni vëllezër. Madje ishit në buzë të greminës së Xhehenemit, e Ai ju shpëtoi prej tij. Po kështu Allahu ua sqaron juve argumentet e veta që ju të gjeni të vërtetën e lumtur. Nga ju le të jetë grup që thërret në atë që është e dobishme, urdhëron për punë të mbara dhe ndalon nga e keqja. Të tillët janë ata të shpëtuarit.”* (Ali Imran, 102-104)

Këto ajete na treguan se devotshmëria është rrugëdalje dhe shpëtim për robërit e Tij dhe na bëjnë të ditur se kjo është vlera kryesore që do të marrë parasysh në Ditën e Gjykimit. Besimtari i devotshëm që i bindet urdhrit të Allahut të Madhërishëm: *“Ndihmoheni njëri-tjetrit në punë të mira e në devotshmëri, dhe jo në mëkat e armiqësi,”* (El Maide, 2), është ai që i druhet llogarisë para Allahut, është njeriu me fat që aspirojnë ta fitojë provën e madhe duke pasur si qëllim që ta ruajë vetën dhe familjen e tij nga të këqijat në dynja dhe nga dënimi i Xhehenemit në jetën e amshuar.⁵

Predikuesi apo edhe vetë myslimani në jetën e tij të përditshme duhet ta ketë model të Dërguarin a.s., i cili na ka mundësuar të kuptojmë dhe të largohemi nga këto situata dhe si të dalim faqebardhë. Myslmani i cili përballat me sharje, nuk duhet ta ulë nivelin e tij duke nxjerrë nga goja sharje, qoftë edhe në kundërpërgjigje, edhe pse mund të jetë vështirë, megjithatë duhet të durojë dhe nuk duhet të shëmtohet duke iu përshtatur sharësit. Sepse sido që të jetë, fjalët e këqija janë nga shejtani. Prandaj i Dërguari i Allahut ka porositur: *“Allahu më shpalli që të jeni modestë. Prandaj*

askush prej jush të mos i bëjë padrejtësi tjetrit dhe askush të mos i mburret tjetrit me diçka.” Kur ljad b. Himari, i cili e transmeton hadithin, e pyeti të Dërguarin e Allahut: *“O i Dërguari i Allahut! Nëse ndokush, pjesëtar i një bashkësie më të ulët më shan mua dhe unë i përgjigjem fjalës së tij, a hyj në mëkat për këtë?”* i Dërguari i Allahut i përgjigjet: *“Ata që shahen mes tyre janë të dy shejtanë, e akuzojnë dhe e përgënjeshtrojnë njëri-tjetrin.”*⁶ Po kështu, edhe kur një person i quajtur Ebu Xhurej, i cili kuptohet se ka qenë beduin, kërkon këshillë për vete nga i Dërguari i Allahut, Pejgamberi a.s., i tha: *“Mos shaj askënd!”* dhe vazhdoi me këto fjalë: *“Nëse dikush të shan ty dhe të ofendon për diçka që e di se ti e ke, ti mos e ofendo atë për gjërat që di për të! Sepse faji për këtë i takon atij.”* Ebu Xhureji thotë: *“Pas kësaj nuk kam sharë askënd, qoftë njeri i lirë apo skllav, deve apo dele.”*⁷

Në fenë tonë nuk është parë me vend edhe mëkatari i cili mëkaton haptazi. Fajtori ndëshkohet, por nuk fyhet. Këtë parim që sot ne e gjejmë në kodet penale, i Dërguari ynë na e ka treguar shekuj më parë përmes këtij shembulli: Njëherë sahabët sollën dikë që pinte tek i Dërguari i Allahut për ta dënuar. Dhe i Dërguari i Allahut zbatoi ndëshkimin me rrahje për të. Filluan t'i binin, kush me duar, kush me sandale e kush me majën e rrobës që kishte veshur. Dikush që nuk u mjaftua me kaq, e shau të dehurin duke i thënë: *“Allahu të beftë rezill!”* Atëherë Pejgamberi ndërhyri duke thënë: *“Jo, mos thoni ashtu! Mos e ndihmoni shejtanin kundër tij!”*⁸ Prandaj, edhe nëse dikush ka bërë faj dhe ka merituar dënimin, është detyrë e besimtarit që ta ruajë personalitetin e vëllait të tij besimtar.⁹

3. ETIKA DHE ESTETIKA E FJALËS

Sjellja e mirë dhe largimi nga çdo gjë që të shfaq hidhërimin janë pjesa kryesore e çështjes së urdhërimit për të mirë dhe ndalimit nga e keqja në fushën e daves. Me mos zotërimin e këtyre cilësive nuk do të plotësohej devocioni, e edhe dituria nuk do të bënte dobi. Forca e të mbajturit nën kontroll egon dhe flakjen e zemërimit, janë cilësi që duhet të ketë predikuesi në dave, sepse në këtë mision ai do të përballet me gjërat nga më të ndryshmet sikurse janë, sharja, cenim i nderit, pasurisë, dëmet fizike apo shqetësime e tjera, e sikur mos t'i kishte këto cilësi etike, atëherë do të harronte objektivin e tij dhe do t'i orientonte energjitë e tij kah vetvetja dhe do ta harronte fenë.

4. BUTËSIA

Një çështje tjetër që nuk duhet ta harrojmë është edhe domosdoshmëria e respektimit të butësisë gjatë ndryshimit dhe ftesës së njerëzve për të bërë mirë. Pejgamberi a.s. na ka porositur për butësi dhe na ka sqaruar se Allahut të Madhërishëm i pëlqen butësia në çdo gjë dhe se ajo i zbukuron ato gjëra në të cilat gjendet dhe i shëmtton ato nëse largohet prej tyre. Një fjalë e urtë thotë: “Kush urdhëron për një punë të mirë, atëherë edhe urdhri i tij të bëhet sa më mirë.”¹⁰

Në një hadith tjetër, të cilin e transmeton Aishja r.a., Muhamedi a.s. ka thënë: “*Mirësia i zbukuron gjërat, ndërsa dhuna i shëmtton ato.*”¹¹

Ai që është i privuar nga butësia, në realitet është i privuar nga mirësia, siç e transmeton hadithin, Xherir bin Abdullah se Muhamedi a.s., ka thënë: “*Kushdo që është i privuar nga butësia ai është i privuar nga mirësia.*”¹²

Transmetohet nga Ebu Derda r.a., se Muhamedi a.s., ka thënë: “*Kujtdo që i është dhënë hisja e tij nga butësia, i është dhënë hisja e tij nga mirësia. Dhe kujt i ndalohej hisja e tij nga butësia i është ndaluar hisja e tij nga mirësia.*”¹³

“Nuk është e barabartë e mira dhe e keqja. Andaj, (të keqen) ktheje me mirësi, se atëherë ai, mes teje dhe të cilit ka armiqësi, do të bëhet (si) mik i afërt. Mirëpo, këtë nuk e arrin kush, pos atyre të durueshmëve, dhe nuk e arrin kush, pos atyre me virtut të lartë.” (Fussilet, 35).

Besojmë se Islami i kushton rëndësi të veçantë edukimit dhe orientimit, ashtu siç i kushton rëndësi ligjit dhe ligjësisimit, madje edukimit i kushton më shumë rëndësi sesa ligjit, pasi ligjet nuk prodhojnë shoqëri, ndërsa edukimi i vazhdueshëm dhe orientimi i thellë formojnë shoqëri të suksesshme.

Edhe pse Urdhëruesi këtu është Allahu i Lartësuar, të Cilin njeriu duhet ta dëgjojë me vëmendje dhe t'u bindet urdhrave apo ndalesave të Tij, Ai përsëri ka zgjedhur t'i drejtohet njeriut me atë që e do natyrshmëria njerëzore, pa dhunë dhe imponim. Allahu përmes kësaj u drejtohet njerëzve dhe u shpalos nevojën e ndjekjes së kësaj metode edhe në edukim dhe në arsimim, në mënyrë që të vijjnë deri te rezultatet e duhura.¹⁴ Për shkak të elokuencës së gjuhës, më lehtë mund të përcillen kuptimet te dëgjuesi. Kjo nuk është për t'u habitur, sepse gjuha është mjeti kryesor për komunikimin e ndërsjellë social dhe kulturor. Me këtë rast, nuk duam t'i kushtojmë vëmendje aspektit letrar dhe retorik (të Kuranit), por fuqisë së ndikimit që estetika e ndërtimit gjuhësor të Kuranit ushtron te dëgjuesit dhe te lexuesit. Pra, nëse i lexojmë veprat e mendimtarëve dhe të letrarëve, të cilët në letërsinë tonë njihen me stil të mrekullueshëm dhe me elokuencë të lartë gjuhësore, atëherë do të shohim se ata janë më influencues te njerëzit në zhvillimin e mendimit arab-islam, dhe atë në epokë të ndryshme (për shkak të ndikimit të tyre nga stili i Kuranit).

Shprehjet kuranore, përmes mënyrës së përdorimit dhe të kualitetit të lartë të tyre, kanë marrë karakter mbi gjuhësor. Asnjë orator nuk është penguar të sjellë ndonjë prurje gjuhësore me stil të veçantë, dhe atë kur të dëshirojë, megjithatë, asnjëherë nuk mund ta arrijë nivelin e shprehjeve stilistike të Kuranit, madje edhe nëse përdor të njëjtat fjalë, të njëjtat shkronja apo të njëjtat kuptime, sepse gjuha kuranore ka mënyrat dhe metodat e paarritshme nga gjinia njerëzore.¹⁵

5. PËRDORIMI I DISA GJËRAVE TË LEJUARA PËR TË NDRYSHUAR TË KEQEN

Predikuesi në disa raste duhet të tregojë fleksibilitet gjatë veprimtarisë së tij jetësore brenda suazave dhe vlerave islame dhe pa e dëmtuar reputacionin dhe interesin e myslimanëve. Në këtë aspekt, ai mund të përdorë disa metoda si dhënia e dhuratave (hedijeve), apo t'i thërras për gosti (ushqim), etj., ku me këto veprime do të përfitonte zemrat e tyre deri sa të pranohet e mira, apo të braktiset e keqja. Në këtë aspekt edhe Kurani në kuadër të shpërndarjes së zekatit ka listuar edhe ata që duhen t'u përfitohen zemrat. Ftesën për ushqim e ka

praktikuar edhe Muhamedi a.s., me familjarët e tij, dhe po ashtu ua ka prezantuar atyre Islamin. Si mundësi tjetër në këtë aspekt është edhe dhurimi i librit një shoku ku do të arrinte që nëpërmjet këtij libri të lexojë më shumë për vlerat dhe kulturën islame dhe të bindet edhe më shumë.

Pra, thirrësi për në Islam duhet të ketë përgatitje të lartë, dituri, edukatë, të njohë psikologjinë njerëzore, të jetë ashtu si mjeku që diagnostikon saktë pacientin.

“O ju njerëz! Juve ju erdhi nga zoti juaj këshilla (Kurani) dhe shërimi i asaj që gjendet në kraharorët tuaj (në zemra), edhe udhëzim e mëshirë për besimtarët. Thuaj: “Vetëm mirësisë së Allahut dhe mëshirës së Tij le t’i gëzohen, se është shumë më e dobishme se ajo që grumbullojnë ata.” (Junus, 58); “Ju erdhi i dërguar nga mesi juaj. Atij i vije rëndë për vuajtjet tuaja. I brengosur për besimtarët, i butë dhe i mëshirshëm.” (Et Tevbe, 128); “A thua ti, do ta shkatërrosh veten nga hidhërimi pas tyre, nëse ata nuk i besojnë këtij ligjërimi (Kurani)?” (El Kehf, 6).

Mos kushtimi rëndësi i këtyre mirësjelljeve gjatë misionit të daves, na shpien në dëmtimin e imazhit të vlerave fetare. Po ashtu edhe mos kujdesi i duhur ndaj këtyre elementeve hap rrugën për të keqën që të shtrij shtrat edhe më shumë në mesin shoqëror.

Besojmë se Islami i kushtoi rëndësi të veçantë edukimit dhe orientimit, ashtu siç i kushtoi rëndësi ligjit dhe ligjësimi, madje edukimit i kushtoi më shumë rëndësi sesa ligjit, pasi ligjet nuk prodhojnë shoqëri, ndërsa edukimi i vazhdueshëm dhe orientimi i thellë formon shoqëri të suksesshme. Baza e çdo reformimi dhe ndryshimi është ndërtimi i njeriut me mendim dhe ndërgjegje, me besim dhe moral. Njeriu i mirë është themeli i shoqërisë së mirë. Allahu i Madhërishëm përmend në suren Asr se vetëm njeriu i mirë është ai që do të shpëtojë: “Betohem për kohën! Me të vërtete, njeriu është në humbje, përveç atyre që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, i këshillojnë njeri-tjetrin të vërtetën e i këshillojnë njëri-tjetrin durimin.” (El Asr, 1-3). Njeriu i mirë është pozitiv, bashkon mes besimit dhe punës, rregullimit të vetes dhe të tjerëve, pranon këshillën nga të tjerët, kur atë e këshillojnë me të vërtetën dhe durimin, ashtu siç i këshillon edhe të tjerët me të vërtetën dhe durimin. Mes myslimanëve, i madhi e pranon këshillën edhe kur kjo këshillë vjen nga ai që është më i vogël. Për këtë arsye, mendojmë se është detyrë që institucionet të orientohen me kujdesin më të madh, qysh nga çerdhja deri në universitet, në mënyrë që të mësohet besimi përkrah shkencës, morali përkrah mjeshtërisë, të kultivohet përkushtimi që pastron shpirtin përkrah kulturës që ndriçon mendjet.¹⁶

Predikuesi, në kuadër të mirësjelljes së urdhrit për të mirë dhe ndalimit nga e keqja qëllimin final të tij e ka që rinia të çlirohet nga prangat e pesimizmit dhe dëshpërimit. Megjithatë, ky optimizëm kërkon një njohje të vetëdijshme të disa kushteve të rëndësishme. Së pari, njerëzit nuk janë engjëj. Ata nuk janë krijuar nga drita, por nga balta. Ata, si edhe babai i tyre Ademi, nuk janë të pagabueshëm. Ne mësojmë nga Kurani: “Ne i patëm urdhëruar edhe Ademit, po ai harroi, pra tek ai nuk gjetëm vendosmëri.” (Ta Ha, 115).

Njohja e gabueshmërisë sonë njerëzore dhe prirjes për tundim do të na mundësojë jo vetëm të tolerojmë atë dhe të metave e të tjerëve, por edhe do të na nxisë t’ua rikujtojmë atyre të kenë besim dhe shpresë te mëshira e Allahut, dhe t’i paralajmërojmë ata për zemërimin dhe ndëshkimin e Allahut. Allahu xh.sh. i drejtohet të Dërguarit të Tij, Muhamedit a.s., duke i thënë: “Thuaj: O robërit e Mi, të cilët e keni ngarkuar me shumë gabime veten tuaj, mos e humbni shpresën nga mëshira e Allahut, pse vërtet. Allahu i fal të gjitha mëkatet, Ai është që shumë falë dhe është mëshirues.” (Zumer, 53) Përemri pronor te “robërit e Mi” tregon dashurinë, kujdesin dhe dashamirësinë e Allahut ndaj qenieve njerëzore, për të cilat Ai ka ruajtur mëshirë dhe falje të madhe për të gjitha mëkatet, sado të mëdha qofshin ato.¹⁷

Veprimet e tilla do t’ia lehtësonin dukshëm aktivitetin thirrësit, sepse do të edukoheshin gjeneratat e reja me frymën e frikës ndaj Zotit, si dhe do të orientoheshin forcat dhe energjitë e reja nga brezat e rinj drejt prosperitetit e zhvillimit duke u larguar dukshëm nga dekadencia dhe rënia në humnerë e cila i ha dhe i shkatërron popujt.

- 1 Sahihu-l Muslim bi sherh En-Nevevi, botim i tretë, Darul hajr, Damask-Bejrut, 1996, v.2. f. 25.
- 2 Nesaiu, 3142, Xhihad, 24.
- 3 Muslimi, 6543, Birr, 34.
- 4 Ibën Maxhe, zuhd, 24: IM 4216.
- 5 Islami nëpërmjet haditheve, Kryesia e Çështjeve Fetare të Turqisë, Logos-A, 2017, botim i dytë, v. 3.f.122.
- 6 EM 428 Buhari, El edebu’l- mufred, 153, HM 17622 Ibën Hanbel, IV,162.
- 7 Ebu Davud 4084, Libas, 25.
- 8 Buhariu, 6777, Hudud, 4, Ebu Davud, 4477, Hudud, 35.
- 9 Islami nëpërmjet haditheve, Kryesia e Çështjeve Fetare të Turqisë, Logos-A, 2017, botim i dytë, v. 3.f.122.
- 10 Jusuf Kardavi, Rizgjimi islam nga adoleshenca drejt pjekurisë, Shkup, 2007, Furkan, 315x.
- 11 Muslimi, 2594.
- 12 Buhariu, kitabul edeb, babul hadher minel gadab,8/28,nr.6116, Sahih el xhami, nr. 6606.
- 13 Tirmidhiu, nr. 2013, duke thënë hadith sahih.
- 14 Seid Ismail Ali, El-Kuranu 1-kerimu rujetun terbevijeh, Kajro, Daru 1-Fikri’l-Arabij, 2002, f. 161.
- 15 Abdulfetah Elfavii, El-T’xhazu-l-ugaviju lil Kur’ani, f. 35.
- 16 Jusuf Kardavi, Islami për tek i cili ne ftojmë, Furkan, Shkup, 2022, f.101-102.
- 17 Jusuf Kardavi, Rizgjimi islam ndërmjet kundërshtimit dhe ekstremizmit, Logos-A, 2002, f.228.

Vdekja, këshilluesi më i mirë

Mihana Goga

Jeta e kësaj bote sado e gjatë që të jetë, prapëseprapë e ka fundin e saj. Secili prej nesh ka përjetuar çastet kur është ndarë nga ndonjë i afërm i tij, pra jemi dëshmitarë se vdekja është e pashmangshme dhe një e vërtetë. Zoti xh.sh. këtë e vërteton kur thotë: *“Secili njeri do ta shijojë vdekjen.”* (Ali Imran, 185); *“I Madhëruar është Ai, që në Dorën e Tij është i tërë sundimi dhe Ai është i Plotfuqishëm për çdo send. Ai është që krijoi vdekjen dhe jetën, për t’ju provuar se cili prej jush është më vepër mirë. Ai është Ngadhënjyesi, Falësi i mëkateve.”* (El-Mulk, 1-2).

Në momentin që vjen vdekja, e ndien që të gjitha kënaqësitë e kësaj bote shemben para syve të tu, dëshirat, shpresat, dëfrimet, kurse atyre që në kaluarën dhe sot mundohen t’i ikin vdekjes u drejtohet e u thotë: *“Thuaj: ‘S’ka dyshim se vdekja prej së cilës po ikni, ka për t’ju zënë, e mandej do të silleni tek Ai që e di të padukshmen dhe të dukshmen, dhe atëherë Ai do t’ju njoftojë me atë që keni punuar”* (El-Xhumua, 8).

Andaj secili njeri duhet të ndalet dhe të mendon rreth vdekjes, veprave dhe jetës kalimtare të cilën jeton. Transmetohet nga Enes ibën Maliku se Pejgamberi a.s. ka thënë: *“Të vdekurin e shoqërojnë tri gjëra, dy prej të cilave kthehen prapë, kurse njëra mbetet me të. E shoqëron familja e tij, pasuria e tij dhe veprat e tij. Familja dhe pasuria kthehen prapë, kurse veprat i mbeten.”*¹

Hasan el Basriu ka thënë: *“O biri i Ademit! Jeta jote përbëhet nga ditët. Kur ikë një ditë, ikë një pjesë e jetës tënde. Nëse ikë një pjesë e jetës tënde, nesër do të ikë e gjitha.”*

Transmeton Abdullah ibën Omeri r.a., se Pejgamberi a.s. ka thënë: *“Kur të vdes dikush i shfaqet vendi sabah e aksham, qoftë Xhehenemi apo Xheneti, dhe i thuhet: Ky do të jetë vendi yt kur të ringjallesh.”*²

Transmeton Aisheja r.a., se Pejgamberi a.s. ka thënë: *“Mos i shani të vdekurit! Ata sigurisht kanë shkuar me atë çka kanë punuar.”*³

Jeta kalon, ditët, muajt, vitet ecin shpejt, na vjen dita kur do të dëshirojmë të kthehemi sërish në dynja për të bërë ndonjë vepër të mirë, por atëherë do të jetë shumë vonë. Zoti xh.sh. na e ka treguar këtë duke thënë: *“E kur ndonjërit prej tyre i vjen vdekja, ai thotë: ‘O Zoti im, më kthe, që të bëj vepra të mira e ta kompensoj atë që lëshova!’ Kurrsesi, (kthim nuk ka) e kjo është vetëm fjalë që e thotë ai, e ata kanë para tyre një perde (distancë periodike) deri në ditën kur ringjallen. E kur i fryhet surit (herën e dytë), atëherë, në atë ditë nuk do të ketë lidhje familjare mes tyre e as që do të pyesë kush për njëritjetrin. E kujt i peshojnë më rëndë peshojat (veprat e mira), ata janë të shpëtuarit. Ndërsa, atyre që u peshojnë lehtë peshojat (veprat e mira), ata janë që humbën vetveten dhe janë në Xhehenem përgjithmonë.”* (El-Muminun, 99-103)

Njerëzit habiten duke grumbulluar pasuri, duke u argëtuar dhe harrojnë plotësisht vdekjen të cilën e kemi secili shumë afër, e për të cilën Zoti xh.sh. thotë: *“Ju njerëz dijeni se jeta e kësaj bote nuk është tjetër vetëm se lojë, kalim kohe në argëtim, stoli, krenari mes jush dhe përpjekje në shtimin e pasurisë dhe të fëmijëve, e që është si shembulli i një shiu prej të cilit bima i habit bujqit, e pastaj ajo thahet dhe e sheh atë të verdhë, mandej bëhet e thyer, e llomitur, e në botën tjetër është dënim i rëndë, por edhe falje mëkatesh dhe dhurim i kënaqësisë nga Allahu; pra jeta e kësaj bote nuk është tjetër vetëm se përjetim mashtrues.”* (El-Hadid, 20)

Në momentin që vjen vdekja, e ndien që të gjitha kënaqësitë e kësaj bote shemben paras syve të tu, dëshirat, shpresat, dëfrimet

DOBIA E TË RIKUJTUARIT TË VDEKJES

Dije se zemra e atij që i dorëzohet kësaj bote, i përkushtohet mashtrimeve të saj dhe i nënshtrohet epsheve, me siguri që ta harrojë kujtimin e vdekjes. Të tillët janë ata për të cilët Zoti xh.sh. ka thënë: “Thuaj: S’ka dyshim se vdekja prej së cilës po ikni, ka për t’ju zënë, e mandej do të silleni te Ai që e di të padukshmen dhe të dukshëm, dhe atëherë Ai do t’ju njoftojë me atë që keni punuar.” (El-Xhumua, 8).

Lidhur me pikëpamjen mbi vdekjen, njerëzit ndahen në tri lloje:

- a) ata që i janë dorëzuar kësaj bote,
- b) ata që vetëm pendohen, dhe
- c) ata që tanimë e kanë kuptuar kuptimin e vdekjes.

Ata që i janë dorëzuar kësaj bote, thuajse aspak nuk e kujtojnë vdekjen, ose e kujtojnë vetëm për të shprehë pikëllimin për këtë botë. Njerëzit e tillë të rikujtuarit e vdekjes vetëm se i largon edhe më nga Zoti xh.sh.. Ata që pendohen shpesh e kujtojnë vdekjen, në mënyrë që në zemër të nxisin frikën, të cilët si të tillë kontribuojnë që pendimi i njeriut të jetë i plotë.

Sa u përket atyre që e kanë njohur kuptimin e vdekjes, vdekja kurrë nuk u del nga mendja dhe në çdo kohë janë të gatshëm për të. Nga Ebu Hurejra r.a. transmetohet se Pejgamberi a.s. ka thënë: “Kujtojeni sa më shumë atë që i ndërprejnë kënaqësitë” d.m.th. neutralizoni kënaqësitë e kësaj bote me anë të kujtimit të vdekjes, në mënyrë që më lehtë të liroheni nga varësia prej saj, dhe kështu pastaj t’i përkushtoheni Allahut të Madhërishëm dhe rrugës së Tij.

1 Sahihul Buhari në gjuhën shqipe nga F. Mehdiu, hadithet, 6227-7563, Prishtinë, 2015, fq.143.

2 Po aty.

3 Po aty.

Lutu!

Lutu nga shpirti, e zemrën e mendjen ki aty,
lutu se lutja nuk është thjesht vargje në poezi,
lutja është thyerje para Madhërisë së gjithësisë,
është paraqitja jote reale, pra ndjenja e dobësisë.

Ti ke halle, të duken të mëdha, por për Zotin të vogla janë,
ti ke pengesa para vetes, që Zoti lehtë i asgjëson,
t’i hap dyert e mbyllura me njëmijë dry,
dëshirat që janë vetëm ëndrra, në realitet t’i kthen ty.

Lutu e mos mendo se si vjen realizimi,
mos mendo me dobësinë tënde, por me fuqinë e Tij,
Ai që detin e çau për Musain, Pejgamberin e Tij,
e devenë e nxori nga guri, e çka mendon se nuk mund të
bëjë për ty?!

Lutu për vete, për udhëzim e rehati,
lutu për prindërit se shumë obligime ndaj tyre ke,
lutu për familjen, të afërmit e miqtë e tu,
madje lutu edhe për ata që në jetë të kanë dëmtuar,
kjo tregon për zemrën e bardhë që ke,
ah, sikur ta dije se sa shumë je duke fituar.

Lutu, se shumë njerëz me lutje janë udhëzuar,
e zemra ju ka zbutur, e mendja ju ka ndriçuar,
me lutje kanë gjetur rrugën e shpëtimit e të qetësisë,
madje shpesh atë rrugën që para lutjes e kanë urryer,
pas lutjes u është bërë rruga e lumturisë.

Për të gjitha çështjet lute Zotin e bamirësisë,
Ai nuk lodhet nga lutjet tua,
e nëse njerëzit mërzen kur ti shpesh në derë ju troket,
Zoti mërzen me ty, kur ti nga dera i ik, e përgjigjen nuk e
pret.

Mos thuaj u luta dhe me kaq mbaroi,
kurrë mos mendo se lutjen tënde askush nuk e dëgjoi,
është Ai, Bujari, që na ka porositë,
Lutuni o robërit e Mi, se unë lutjen tuaj jam duke e prit.

Ai do të japë shumë më shumë se sa e meriton,
madje edhe kur nuk të jep, Ai ty prapë të donë,
ose të përgjigjet në lutjen tënde,
ose një rrezik nga jeta ta largon,
apo të shumëfishuar për botën tjetër, lutjen ta deponon.

Blerim Musliu

Në kujtim të prof. dr. Fikret Karçiqit (1955-2022)

Resul Rexhepi

Ata që e kanë njohur nga afër ose që kanë pas mundësi të bashkëpunojnë me të, e mbajnë në mendje profesorin e nderuar si njeri të urtë, të mençur, modest, fort i devotshëm, njeri që e ka dashur arsimin, e ka dashur fenë dhe atdheun e tij.

të kujtohet aq sa të lexohen veprat e tij me vlera aq të mëdha.

Personalisht kam pasur rastin që rahmetliun ta takoja dhe në raste të caktuar dhe të bashkëpunojnë me të. Gjatë viteve 1988-1990 kemi punuar së bashku në Komisionin e Rijasetit të Bashkësisë Islame Supreme të ish-SFRJ për ndryshimin dhe plotësimin e Kushtetutës së BI-së të SFRJ. E mbaj në mendje dhe kam kujtime shumë mbresëlënëse me rahmetliun sepse ka qenë punëtor i madh, shumë i sinqertë, i dashur dhe i respektuar nga të gjithë. Profesionalisht shumë i përgatitur e në zgjidhjen e problemeve angazhohej me tërë qenien e tij.

Përtej kësaj, me veprimtarinë shkrimore të prof. Karçiqit, sidomos nga e fusha e historisë të së drejtës së sheriatit dhe

Më 16 mars të këtij viti, Fikret Karçiqi, profesor i Mrregullt në Fakultetin Juridik të Universitetit të Sarajevës dhe ish-kryetar i Gjyqit Kushtetues të Bashkësisë Islame të Bosnjës dhe Hercegovinës, kaloi në Ahiret në moshën 66 vjeçare. Atë ditë marsi, u nda nga rrethi familjar, nga qarqet akademike, nga kolegët e Bashkësisë Islame dhe nga ata që më së shumti i deshi e të cilët më së shumti e respektuan - studentët gjithandej nëpër botë ku ai ka punuar.

Ata që e kanë njohur nga afër ose që kanë pas mundësi të bashkëpunojnë me të, e mbajnë në mendje profesorin e nderuar si një njeri të urtë, të mençur, modest, fort i devotshëm, njeri që e ka dashur arsimin, e ka dashur fenë dhe atdheun e tij. Kudo që ka vepruar, mbahet në kujtesë si njeri i çmuar dhe i dashur nga studentët, i respektuar nga kolegët dhe një punëtor i madh. Ndonëse ka kaluar në Ahiret kur akoma kishte për të dhënë edhe për njerëzit e shkencës, megjithatë veprat që i ka trashëguar e bëjnë atë që të mbetet prore i paharruar, madje do

institucioneve të kësaj së drejte, kemi edhe një njohje tjetër. Me themelimin dhe nisjen e punës së Fakultetit të Studimeve Islame në vitin 1992, u angazhova si pedagog për lëndën “Historia e së drejtës së Sheriatit”, ndaj dhe në mungesë të një teksti adekuat, u pa e nevojshme që një ndër burimet e domosdoshme për këtë lëndë studentët të kishin pikërisht tekstin e sipërpërmendur të prof. Karçiqit, me të cilin, në fakt kemi punuar deri në vitin 2010. Studime e shkrime të F. Karçiqit të përkthyer nga bashkëpunëtorët tanë, kemi botuar edhe në revistat “Edukata Islame” dhe “Takvim” gjatë kohës sa i kemi drejtuar ato.

Prandaj, në shenjë të kësaj njohjeje, këtij bashkëpunimi e kolegjaliteti dhe në vend të përkujtimit në këtë gjashtëmujor të ndarjes nga kjo botë, po i botojmë këto të dhëna të shkurtra jetëshkrimore për prof. dr. Fikret Karçiqin, me shpresën se

në një rast tjetër do të shkruajmë më gjerësisht dhe në mënyrë më gjithëpërfshirëse.

Allahu i Madhërishëm rahmetliun e mbuloftë me mëshirën e Tij të pakufishme dhe e shpërbleftë me Xheneti-Firdeus!

PAK BIOGRAFI

Prof dr. Fikret Karçiqi lindi në Vishegrad më 1955. Rrjedh nga një familje me traditë islame. Shkollimin e mesëm e ka mbaruar në Sarajevë - Medresenë "Gazi Husrev-Beg" në vitin 1974. Në vitin 1978 ka mbaruar Fakultetin Juridik në Sarajevë.

Gradën e magjistratit e ka arritur në Fakultetin Juridik të Universitetit të Beogradit në vitin 1985, ku magjistroi me temën "Gjykatat e sheriatit në Jugosllavi 1918-1941", kurse ka doktoruar në po të njëjtin fakultet në vitin 1989, me temën "Lëvizja për reformën e të drejtës sheriatike dhe jehona e saj në Jugosllavi në gjysmën e parë të shek. XX".

Interesimi i tij kryesor akademik ka qenë historia e së drejtës islame dhe institucionet në Bosnjë dhe Hercegovinë në periudhën post-osmane, lëvizjet reformiste në islam, myslimanët ballkanas dhe kulturat juridike komparative.

Për shkak të punës së tij të frytshme dhe pjekurisë në profesionin e tij prej juristi, ka qenë anëtar i komisionit të Bashkësisë Islame Supreme të ish-SFRJ për ndryshimin e Kushtetutës së BI-së të ish-Jugosllavisë.

Si njeri i vlerësuar lart në kuadër të Bashkësisë Islame, gjithashtu, prof. Karçiqi për dy mandate e ka udhëhequr Gjyqin Kushtetues të Bashkësisë Islame të BeH dhe atë me shumë sukses. Gjatë asaj periudhe kohore, Bashkësia Islame e BeH është pasuruar me mjaft rregullore dhe akte normative tepër të nevojshme për organet dhe institucionet e BI-së.

Në punën e tij akademike ka qenë i palodhshëm, e kjo ka bërë që ai të bëhet redaktor i "Glasnik"-ut, organ i Kryesisë Supreme të Bashkësisë Islame me seli në Sarajevë. Për më tepër, ai ka qenë kolumnist shumëvjeçar i "Preporodit" (gazetë informative islame) e cila akoma vazhdon të botohet në Sarajevë.

Profesor Karçiqi ka mbajtur postin e prodekanit për kërkime shkencore në Fakultetin Juridik të Universitetit të Sarajevës (2017-2021), ka qenë gjithashtu anëtar i bordit redaktues të "Vjetarit" të Fakultetit Juridik të Universitetit të Sarajevës.

Përndryshe, duke qenë shumë i lidhur me procesin arsimor, ai ka qenë profesor i historisë krahasimtare

juridike në Fakultetin Juridik të Universitetit të Sarajevës. Ai, gjithashtu, ka dhënë mësim në Fakultetin e Shkencave Islame në Sarajevë, në Universitetin Marmara në Stamboll - Turqi, në Universitetin Islamik Ndërkombëtar të Malajzisë, në Universitetin e Oslos të Norvegjisë dhe në Universitetin Shtetëror Boise (ShBA).

Profesori i nderuar është dekoruar me shumë mirënjohje, dekorata, falënderime etj., kurse në vitin 2018, së bashku me kolegun e tij Enes Kariqin kanë qenë laureatë të çmimit prestigjioz për vepër jetësore, të cilën e ndanë Shoqata e Shkencëtarëve Myslimanë të Shkencave Shoqërore (UK).

Largimi i profesor Karçiqit paraqet një humbje të pariparueshme për kolektivin e Fakultetit Juridik të Universitetit të Sarajevës dhe komunitetin akademik të po këtij Universiteti, e mbi të gjitha për organet dhe institucionet e Bashkësisë Islame të BeH. Mungesën e tij do ta ndiejnë sidomos studentët e tij, të cilëve edhe më së shumti do t'iu mungojë.

DISA NGA VEPRAT E BOTUARA

Prof. Karçiqi gjatë karrierës së tij të frytshme ka shkruar e botuar shumë vepra dhe studime. Është e pamundur t'i numërojmë të gjitha shkrimet, studimet, artikujt e tij, prandaj me këtë rast do t'i përmendim vetëm disa nga veprat autoriale të shkruara në gjuhë të ndryshme, boshnjake, arabe, turke, angleze etj. (titujt e të cilave po i japim në gjuhën shqipe):

"Gjykatat e Sheriatit në Jugosllavi 1918-1941" (1986, 2005);

"Historia e së Drejtës së Sheriatit" (1987, 2005);

"Aspekti shoqëroro-juridik i reformizmit islam" (1990);

"Myslimanët në Azinë Juglindore (bashkësitë fetare islame dhe institucionet)" (1992);

"Historia e së Drejtës së Sheriatit në Bosnjë dhe Hercegovinë" (1993);

"Studime për të drejtën e Sheriatit" (1997);

"E drejta e Sheriatit në shoqëritë moderne" (1998);

"Boshnjakët dhe sfidat e modernitetit" (2004);

"Metodat e hulumtimit në shkencat islame";

"Myslimanët e Ballkanit: çështje lindore në shek. XX" (2001);

"Regleggjini dhe e drejta – hristomaci e teksteve" (2005).

Dinjiteti, e drejtë themelore e njeriut

Argjent Xheladini

DINJITETI SI E DREJTË THEMELORE

Të drejtat themelore të njeriut kanë përfaqësuar objektivat kryesore të Komunitetit Evropian që nga themelimi i tyre. Traktatet komunitare nuk kanë pasqyruar në fillim një numërim të të drejtave themelore të njeriut, ato janë plotësuar me marrëveshjet e Këshillit të Evropës. Nga kjo pikëpamje, në nivel komunitar kanë dalë disa probleme lidhur me përmbajtjen e të drejtave dhe justifikimin e tyre si argument i vendimeve të Gjykatës Evropiane të Drejtësisë. Duke marrë parasysh këto, Gjykata Evropiane e Drejtësisë është shprehur se të drejtat themelore të njeriut bëjnë pjesë në parimet e përgjithshme që ajo i respekton.

Dinjiteti i njeriut paraqet një vlerë universal ndërkombëtare. Pas një historie të gjatë mohimesh sot në botën demokratike njeriu pa asnjë diskriminim paraqet qenien njerëzore dinjiteti i të cilit mbrohet me të dhe garantohet me akte ndërkombëtare dhe nacionale.¹

Në lidhje me të drejtat themelore të njeriut, Gjykata Evropiane e Drejtësisë ka pasur parasysh faktin se këto kanë një bazë të dyfishtë: nga njëra anë traktatet e lidhura në këtë fushë ndërmjet shteteve, si dhe nga ana tjetër normat kushtetuese të shteteve anëtare. Nga kjo pikëpamje ka një problem për Gjykatën Evropiane të Drejtësisë, që në rastin e normave komunitare kanë një fushëveprimi më të vogël nga normat kombëtare.²

Një pyetje që bëhet shpesh është nëse marrëveshjet në fushën e të drejtave të njeriut në të cilat shtetet anëtare bëjnë pjesë duhet të shikohen si një nivel minimum, mbi të cilat

Gjykata Evropiane e Drejtësisë është e lirë të krijojë standarde evropiane më të larta mbrojtjeje, apo duhen shikuar sikur përfaqësojnë të vetmin standard të përbashkët të shteteve anëtare dhe si rrjedhojë standardin më të lartë nga të cilat rrjedhin parimet e përgjithshme të Bashkimit Evropian?

Në çdo rast, në lidhje me Gjykatën Evropiane të të Drejtave të Njeriut është pranuar në mënyrë unanime që ajo përfaqëson minimumin dhe jo maksimumin dhe që niveli i mbrojtjes së të drejtave nuk duhet të ulet nën nivelin e përcaktuar nga Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut, e drejta e Bashkimit Evropian mund të përcaktojë një nivel më të lartë. Ky është mendimi që ka dominuar me rastin e redaktimit të

Aspirata për të mbrojtur dinjitetin e të gjitha qenieve njerëzore, paraqet thelbin e konceptit për të drejtat e njeriut. Kjo aspiratë është e bazuar në sistemin e përbashkët universal të vlerave dhe ofron një kornizë për ndërtimin e sistemit të të drejtave të njeriut, të mbrojtur nga normat dhe standardet e pranuar ndërkombëtare.

Kartës së të Drejtave Themelore të Bashkimit Evropian.³

E ndryshme ka qenë praktika e Bashkimit Evropian në vitet e fundit për instrumente të tjera të Këshillit të Evropës në lidhje me të drejtat e njeriut, siç është Konventa për trafikimin e qenieve njerëzore në të cilën Bashkimi Evropian ka insistuar që të përfshihet një klauzolë e cila sanksionon se Bashkimi Evropian dhe shtetet anëtare në raportet ndërmjet tyre, do të aplikojnë rregullat e Bashkimit Evropian për trafikimin e qenieve njerëzore dhe jo Konventën. Kjo praktikë është kritikuar sepse cenon aplikimin e Konventës për Bashkimin Evropian dhe shtetet anëtare, sepse mund të lejojë aplikimin e standardeve të ulëta për të drejtat e njeriut nën nivelin e vendosur nga instrumentet ligjore të Këshillit të Evropës.⁴

Sipas nenit 111, dispozitat e Kartës i aplikohen: institucioneve, organeve, agjencive evropiane duke respektuar parimin e subsidiaritetit, si dhe shteteve anëtare kur aplikojnë të drejtën komunitare.

TË DREJTAT E NJERIUT DHE DINJITETI NJERËZOR

Aspirata për të mbrojtur dinjitetin e të gjitha qenieve njerëzore, paraqet thelbin e konceptit për të drejtat e njeriut. Kjo aspiratë është e bazuar në sistemin e përbashkët universal të vlerave dhe ofron një kornizë për ndërtimin e sistemit të të drejtave të njeriut, të mbrojtur nga normat dhe standardet e pranuar ndërkombëtare.

Dy vlerat kryesore, në qendër të idesë së të drejtave të njeriut, janë dinjiteti njerëzor dhe barazia. Respektimi i këtyre të drejtave sjellë në mënyrë të pashmangshme respektimin për të drejtat e tjera. Më poshtë, radhiten disa vlera të tjera që rrjedhin nga dy vlerat kryesore. Ato mund të na orientojnë se si në praktikë njerëzit dhe shoqëritë mund të bashkëjetojnë.

Liria: sepse vullneti është pjesë e rëndësishme e dinjitetit njerëzor. Nëse individ i do të detyrohej të vepronte kundër vullnetit të tij ishte dhunim i dinjitetit të tij njerëzor. E drejta e të qenit të lirë e të barabartë është e bartur që nga momenti i lindjes e për këtë njerëzit duhet të trajtohen njësoj. Kjo është një doktrinë publike mbi gjendjen morale të çdo qenie njerëzore dhe kjo doktrinë është pranuar politikisht gjerësisht në botë. Ky qëndrim ka të bëjë me justifikimin e universalitetit të të drejtave të njeriut, pra të të qenit të drejta të përgjithshme për të gjithë njerëzimin.⁵

Respekti për të tjerët: sepse mungesa e respektit për tjetrin është dështim për të vlerësuar dinjitetin dhe individualitetin.

Mosdiskriminimi: sepse barazia në dinjitetin njerëzor do të thotë që të mos dallohen njerëzit në të drejta dhe mundësi, bazuar te karakteristikat e tyre. Shtetet të promovojnë respektin dhe njohjen universale të të drejtave të njeriut dhe lirive themelore pa dallim race, ngjyre, gjinie, gjuhe, besimi fetar, mendimi politik, origjine kombëtare, pasurie etj.. Shtetet duhet të përcaktojnë standarde të përbashkëta për t'u arritur, që synojnë njohjen dhe respektimin efektiv të të drejtave të njeriut. Një shtet që është palë në një traktat ndërkombëtar të të drejtave të njeriut ka detyrimin që t'ua sigurojë këto të drejta të gjithë individëve që jetojnë e gjenden në juridiksionin e tij, dhe të sigurojë mbrojtje dhe dëshmipërblim efektiv në raste të shkeljes së tyre.⁶

Në vazhdë të këtij detyrimi të përgjithshëm për të promovuar dhe mbrojtur të drejtat e njeriut, shtetet duhet të ndërmarrin të gjitha hapat e nevojshme që të drejtat dhe liritë e veçanta të mbrojtësve të të drejtave të njeriut të garantohen veçanërisht.⁷

Toleranca: sepse toleranca tregon respekt për dallimet midis njerëzve, duke marrë parasysh në çdo rast se barazi nuk do të thotë uniformitet.

Drejtësia: sepse duke qenë të barabartë, të gjithë njerëzit meritojnë trajtim të drejtë. Parimi i barazisë kërkon që të gjitha shtetet në territorin e tyre juridiksional t'i sigurojnë kujtdo njësoj njohjen e njëjtë nga ligji dhe trajtimin e njëjtë të tyre. Komiteti për të Drejtat e Njeriut duke diskutuar për parimin e barazisë ka theksuar se parimi i barazisë dhe i mosdiskriminimit kanë karakter themelor dhe të përgjithshëm, edhe pse këto parime mund t'i shohim të lidhura me nene që rregullojnë çështje të caktuara. Edhe në këso rastesh, gjithsesi të dy këto parime ekzistojnë si parime që mbulojnë edhe ato raste në të cilat nuk përmenden shprehimisht këto dy parime.⁸

Përgjegjshmëria: sepse respektimi i të drejtave të të tjerëve kërkon përgjegjshmëri të veprimeve dhe përpjekje për realizim si të një personi të vetëm ashtu dhe të të gjithëve.⁹

Për të gjitha këto arsye, institucionet relevante duhet të kenë në qendër të veprimeve të tyre mbrojtjen e dinjitetit të çdo njeriu.

PËRKUFIZIMI I DINJITETIT

Fjalori i shqipes së sotme e përkufizon termin “dinjitet” si vijon: “1. Tërësia e vlerave morale të njeriut a të një grupi njerëzish (nderi, krenaria etj.); vetëdija që ka njeriu a një grup njerëzish për këto vlera e për të drejtat e veta në shoqëri dhe nderimi i tij për vetveten; shfaqja e jashtme e kësaj vetëdije dhe e këtij nderimi. (Shembuj: Dinjiteti kombëtar. Dinjiteti i njeriut (i familjes, i ndërmarrjes, i institutit). Me (pa, plotë) dinjitet. Ngre (ul, fyen, merr nëpër këmbë) dinjitetin. S'ka pikë dinjiteti. Flet (sillet) me dinjitet.) dhe 2. Cilësia e mirë a vlera e lartë e diçkaje që e bën atë të çmohet. (Shembuj: Me dinjitet artistik. Vepër plotë dinjitet).”¹⁰ Fjalori i Oksfordit e përkufizon në këtë formë: “Gjendja apo cilësia e të qenët i denjë për nder a respekt”.

Me këtë term nënkuptohet kryesisht vlera dhe nderi që njeriu ia njeh vetvetes si subjekt, por që në të njëjtën kohë pret që edhe të tjerët t'ia njohin këtë vlerë dhe nder, ashtu si edhe ky që është i gatshëm ta nderojë e respektojë këtë vlerë të çdo subjekt apo person tjetër.

Edhe pse sot flitet madje edhe për dinjitetin e kafshëve, të bimëve, të natyrës etj., termi dinjitet kryesisht përdoret për vlerën e brendshme, të sjellë nga lindja, të pa fituar përmes ndonjë merite të njeriut. Kjo vlerë i njihet çdo personi pa përjashtim dhe askush nuk e fiton këtë duke u angazhuar vetë ose duke i angazhuar të tjerët për këtë. As edhe humbja e kësaj vlere, pra e dinjitetit, nuk kushtëzohet me mospërmbushjen e detyrimeve dhe angazhimeve personale apo kolektive. Këtë e theksojmë për ta kundërshtuar

“Dinjiteti njerëzor do të thotë që qeniet njerëzore kanë një vlerë morale të patjetërsueshme. Ai diferencon dy lloje gjërash: gjëra që mund të çmohen dhe gjëra që kanë dinjitet. Gjërat që kanë dinjitet kanë një vlerë morale dhe nuk mund të kenë çmim. Qeniet njerëzore janë të ndryshme nga gjërat e tjera në botë p.sh. kafshët, bimët, shkëmbinjtë, ndërtesat, sepse qeniet njerëzore kanë dinjitet”.

mendimin dhe trajtimin e mëhershëm të këtij termi, sipas të cilit dinjiteti fitohej vetëm duke u angazhuar në mënyrë të veçantë për arritjen e tij. Prandaj, dinjitarë a fisnikë njiheshin ata që kishin arritur ndonjë sukses luftarak, politik a social me mundin personal apo edhe me mbështetjen e të tjerëve. Me rëndësi ishte që njeriu për këtë meritë, vlerë e nder duhej të dëshmohej para të tjerëve dhe të njihet e pranohej nga shoqëria. Në rast të dështimit në këto plane, humbej edhe kjo vlerë, pra dinjiteti. Dinjiteti i njeriut trajtohet kryesisht nga lëmi i filozofisë, i etikës dhe i së drejtës (në veçanti të së drejtës publike). Kohëve të fundit ka një rritje të tematizimit të këtij termi edhe në lëmin e bioetikës.

Ndër të parët që e kanë përdorur termin dinjitet në një kuptim më të përafërt me të sotmin ka qenë filozofi, politikani dhe juristi romak Marcus Tullius Ciceron-i¹¹, më vonë vijnë filozofët iluministë si Immanuel Kanti, e në veçanti pas Luftës së Dytë Botërore me miratimin e Deklaratës së Përgjithshme për të Drejtat e Njeriut (DPDN) nga ana e Asamblesë së Përgjithshme të Organizatës së Kombeve të Bashkuara në Nju Jork. Pas kësaj në dokumente e konventa të ndryshme ndërkombëtare termi “dinjiteti i njeriut” kristalizohet gjithnjë e më shumë dhe zë një pozitë qendrore në pothuajse të gjitha kushtetutat e shteteve moderne.

Filozofi gjerman, Immanuel Kant, ka dhënë përkufizimin me domethënës për dinjitetin njerëzor. “Dinjiteti njerëzor do të thotë që qeniet njerëzore kanë një vlerë morale të patjetërsueshme. Ai diferencon dy lloje gjërash: gjëra që mund të çmohen dhe gjëra që kanë dinjitet. Gjërat që kanë

dinjitet kanë një vlerë morale dhe nuk mund të kenë çmim. Qeniet njerëzore janë të ndryshme nga gjërat e tjera në botë p.sh. kafshët, bimët, shkëmbinjtë, ndërtesat, sepse qeniet njerëzore kanë dinjitet”.¹²

Në kuptim të ngushtë dinjiteti i njeriut përcaktohet si tërësi e vlerave morale të një individi. Ndërsa, në kuptimin më të gjerë, dinjiteti i njeriut kuptohet si vlerë e brendshme dhe si e drejtë për t’u respektuar, që i takon njeriut nga vetë qenia e tij.¹³

MBROJTJA E JETËS DHE E INTEGRITETIT TË PERSONAVE

E drejta për jetë dhe për integritet të personave është sigurisht, ashtu si dhe e drejta për jetë private dhe familjare, një terren i privilegjuar për zhvillimin e detyrimeve pozitive. Vendi i veçantë i kësaj të drejte, siç e dimë si e drejtë e pacenueshme, është ngritur, në mënyrë të padiskutueshme, në një shkallë me të lartë.

Nëse e drejta për jetë¹⁴ është objekt i mbrojtjes me anë të Konventës, e drejta për integritet është pjesë e dispozitave të ndryshme. Konventa po ashtu mbron ndaj torturave, keqtrajtimit apo mundimeve çnjerëzore ose poshtëruese.¹⁵ Në këtë fushë, ajo është dispozita kryesore. Konventa ndalon skllavërinë, robërinë dhe punën e detyruar,¹⁶ të cilat janë një formë e veçantë e cenimit të integritetit të individit. Duhet të përmendim se Konventa, megjithëse mbron të drejtën për jetë private dhe familjare,¹⁷ është interpretuar nga Gjykata, veçanërisht në dimensionin “jetë private”, si një nen që mbron ndaj disa formave të cenimit të së drejtës për integritet fizik, si për shembull përdhunimi.

Këto tri nene përbëjnë për shtetet anëtare bazën e detyrimeve pozitive, me karakter thelbësor dhe me karakter procedural.

Mbrojtja e jetës nga ligji – Sipas një juridiksioni të pandryshueshëm, “fjalë e parë e nenit 2 parag. 1 e detyron shtetin jo vetëm të mos provokojë me dashje dhe në mënyrë të parregullt vdekjen e individëve, por edhe të marrë masat e duhura për mbrojtjen e jetës së individëve që ndodhen nën juridiksionin e saj.”¹⁸ Në këto kushte, autoritetet vendase kanë për “detyrë kryesore të garantojnë

të drejtën për jetë duke formuluar një legjislacion penal konkret me qëllim ndalimin e cenimit të individit” por dhe “të marrë paraprakisht masa praktike për të mbrojtur individin, jeta e të cilit rrezikohet nga veprimet kriminale të individëve të tjerë.”¹⁹ Megjithatë, kjo detyrë nuk është absolute. Gjykata vlerëson se duhen marrë njëkohësisht parasysh vështirësitë që lidhen me ushtrimin e funksioneve të forcave policore, zgjedhjet operationale të autoriteteve vendase dhe sjelljen e paparashikuar të individit. Gjithashtu, ashtu siç e ka përcaktuar Gjykata në vendimin Osman c. Angli, “çdo kërcënim i hamendësuar i jetës nuk i detyron autoritetet, në bazë të Konventës, që të marrin masa për parandalimin e realizimit të tij.”²⁰

Ky detyrim për mbrojtje merret përsipër nga shteti në disa raste: kur vdekja shkaktohet nga forcat policore të shtetit, kur ajo është pasojë e rreziqeve që lindin nga veprimi i autoriteteve vendase, kur ajo shkaktohet nga të tretë ose edhe kur ajo shkaktohet nga vetë personi. Përpara se të shqyrtojmë këto raste, duhet thënë se disa elemente përjashtohen nga fusha e veprimit të nenit 2 parag 1 i KEDNJ-së.²¹

Parandalimi i vetëvrasjes – Shtrohet gjithashtu pyetja që ka të bëjë me zbatimin e nenit 2 të Konventës, paragrafi i parë, fjalë e parë, për vetëvrasjen. Në parim, siç e vumë re, Gjykata vlerësoi se kjo dispozitë nuk implikonte njohjen e së drejtës për t’i dhënë fund jetës.²² Por, në gjendjen e sotme të jurisprudencës, duket se nuk mund ta interpretojmë si një detyrim të përgjithshëm të shtetit për të parandaluar çdo lloj vetëvrasjeje në shoqëri. Çështja shtrohet ndryshe, nëse kemi të bëjmë me persona që janë nën mbikëqyrjen ose nën

autoritetin e pushtetit. Kemi këtu rastin e personave që janë në paraburgim ose janë të burgosur.²³ I tillë është rasti i personave që kryejnë shërbimin ushtarak.²⁴ Në këto raste, shteti i ka vendosur këta individë në një situatë të tillë që mund t'i dobësojë ose mund ta përforcojë këtë dobësi të tyre. Në këto rrethana mund të konsiderojmë se neni 2 duket se përcakton vigjilencën si detyrë të veçantë.

Duke qenë se bëhet fjalë për të burgosur, Gjykata ka arritur në përfundimin se nuk ka shkelje të nenit 2, sepse ajo vlerësonte se autoritetet, duke qenë se ishin në dijeni të rrezikut për jetë që i kanosej personit në fjalë, kishin marrë të gjitha masat e arsyeshme të duhura (veçanërisht masën për një mbikëqyrje të rreptë)²⁵ ose sepse ajo gjykante se autoritetet nuk mund ta parashikonin një përfundim të tillë.²⁶ Megjithatë, ajo është e sigurt se në rastin e fundit nuk kemi të bëjmë me një neglizhencë nga ana e autoriteteve ose të rojeve të burgut.²⁷ Ajo do të shtrojë pyetjet si për shembull nëse janë kryer formalitetet e zakonshme (kontrolli i të burgosurit, heqja e objekteve që presin dhe mjeteve që mund të shërbejnë si litar ...), nëse ka pasur një mbikëqyrje normale, etj.

Parandalimi i keqtrajttimeve – Parandalimi i keqtrajttimeve është një implikim të cilin gjykatësi evropian e ka nxjerrë nga neni 3, që ka të bëjë me ndalimin e torturës dhe keqtrajttimeve apo të dënimeve çnjerëzore ose ndëshkuese. Neni 8 përbën një bazë tjetër juridike për sa i përket mbrojtjes së jetës private. Megjithatë, në këtë rast kemi të bëjmë me një bazë juridike shtesë, madje të dorës së dytë, që e humb rëndësinë e saj përpara nenit 3 të KEDNJ-së.

Është bërë e zakonshme në jurisprudencë që, “i kombinuar me nenin 3, detyrimi i nenit 1 të Konventës i detyron palët e larta nënshkruese t’u garantojnë individëve që janë nën juridiksionin e tyre të drejtat dhe liritë e përcaktuara nga Konventa, i urdhëron të marrin masa me qëllim që këta persona të mos i nënshtrohen torturave, dënime ose trajtime çnjerëzore apo ndëshkuese, edhe nëse ato kryhen nga individë të veçantë.”²⁸

Mbrojtja nga robëria, skllavëria dhe puna e detyruar – Për të plotësuar këtë paraqitje, do të përmendim nenin 4 të KEDNJ-së, i cili ndalon skllavërinë, robërinë dhe punën e detyruar. Ashtu siç e ka theksuar instanca evropiane në vendimin Siliadin c. Francë, ky nen “bashkë me nenet 3 e 4, përcaktojnë një nga vlerat themelore të shoqërive demokratike anëtare të Këshillit të Evropës.”²⁹ Nëse rëndësia e këtij neni, i pari që jep një interpretim të qëndrueshëm të dispozitës në fjalë, ka të bëjë, mbi të gjitha, me fushën e detyrimeve me karakter procedural, Gjykata ka përcaktuar gjithashtu, mbi

këtë bazë, parimin e ekzistencës së detyrimeve me karakter thelbësor. Rasti në fjalë nuk e lejonte Gjykatën të përcaktonte natyrën e tyre. Atëherë, duhen pritur vendimet e mëtejshme.

PËRFUNDIMI

Dinjiteti i njeriut paraqet një vlerë universal ndërkombëtare. Pas një historie të gjatë mohimesh, sot në botën demokratike njeriu pa asnjë diskriminim paraqet qenien njerëzore, dinjiteti i të cilit mbrohet me të dhe garantohet me akte ndërkombëtare dhe nacionale.

Sigurisht që çdo e drejtë dhe çdo liri ka rëndësinë e saj specifike dhe asnjëra nuk mund të nënvlerësohet në raport me të drejtat dhe liritë e tjera, por në këtë rreth të gjerë të drejtash (të mira juridike), mbrojtja e personit njerëzor ka padyshim një rëndësi të veçantë dhe themelore.

- 1 Shih Arsim Bajrami, Sistemi Kushtetues i Republikës së Kosovës, Prishtinë, 2011, fq. 189.
- 2 Shih Nicoleta Diaconu, Dreptul Uniunii Europene, Editura Lumina Lex, Bucuresti, 2008, fq. 77-78.
- 3 Shih Paul Craig, Grainne de Burca, Dreptul Uniunii Europene. Comentarii, jurisprudență și doctrină. Editura Hamangiu, Cluj-Napoca, 2009, fq. 483.
- 4 Ibid, fq. 484.
- 5 Shih Marjana Sinani, Milika Dhamo, Vasilika Hysi, Pranvera Kamani, Eralda Methasani, Zhulieta Harasani, Komentar i Deklaratës Universale mbi të Drejtat e Njeriut, Tiranë, 2008, fq. 10.
- 6 Shih Marjana Sinani, Milika Dhamo, Vasilika Hysi, Pranvera Kamani, Eralda Methasani, Zhulieta Harasani, vepër e cituar, fq. 13.
- 7 Ibid.
- 8 Ibid, fq. 45.
- 9 Shih Compass, “Manual for human rights education with young people” Manual për edukimin e të rinjve për të drejtat e njeriut], botim i rishikuar dhe përditësuar, Këshilli i Evropës, tetor, 2012. Kapitulli IV- Kuptimi i të drejtave të njeriut, nën çështja “Vlerat kryesore”, fq. 383.
- 10 Shih Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Fjalor i shqipes se sotme, Toena, Tiranë, 2002, fq. 241.
- 11 Shih Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Fjalor i shqipes se sotme, Toena, Tiranë 2002, fq. 241.
- 12 Shih Heike Baranzke, Vor Gott – für die Geschöpfe. Grundlinien einer christlichen Anthropologie und Ethik der Weltverantwortung”, fq. 39.
- 13 Shih KEDNJ, neni 2.
- 14 Shih Arsim Bajrami, vepër e cituar, fq. 190.
- 15 Shih KEDNJ, neni 3.
- 16 Ibid., neni 4.
- 17 Ibid., neni 5.
- 18 Shih, vendimi LCB c. Angli i 9 qershorit 1998.
- 19 Shih, Osman c. Angli i 28 tetorit 1998.
- 20 Shih, neni 116 i vendimit.
- 21 Shih Jean Francois, Akandji Kombe, Detyrimet pozitive sipas Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, Strasbourg Cedex, Këshilli i Evropës, 2007, fq. 20.
- 22 Shih Pretty, rast i lartpërmendur – shënimi 41.
- 23 Shih Tanribilit c. Turqi i 16 nëntorit 2000; Keenan c. Angli i 3 prillit 2001, Akdogu c. Turqi i 18 tetorit 2005.
- 24 Shih Kilinç c. Turqi, 7 qershor 2005.
- 25 Shih Keenan, i lartpërmendur.
- 26 Shih Tanribilir dhe Akdogdu, të lartpërmendur.
- 27 Ibid.
- 28 Shih Shen. A. c. Angli i 23 shtatorit 1998.
- 29 Shih vendimi i 26 korrikut 2005.

Islami si faktor kryesor në mbijetesën e kombit (3)

NXITJA E PËRÇARJES FETARE NGA TË HUAJT DHE REZULTATET NË TERREN

Xhafer Sadiku

Propaganda e filluar nga konsujt e huaj në territoret shqiptare, që nga çereku i fundit i shekullit XIX do të jepte rezultate gjatë luftës së parë ballkanike kundër Perandorisë Osmane. Shtetet ballkanike kishin parë të gjitha opsionet dhe sipas raporteve të Fuqive të Mëdha, nuk kishin mundësi të fitonin kundër perandorisë. Ende pa filluar lufta, propaganda e aleancës së katër shteteve ballkanike i dha luftës karakter fetar. Me këtë arrinin disa objektiva: përçanin shqiptarët në dy qëndrime, ndikonin te pjesa e ushtarëve të Perandorisë Osmane e besimit të krishterë, që përbënte një të tretën e ushtrisë së saj dhe detyronte Fuqitë e Mëdha të qëndronin neutrale.

Me fillimin e luftës, shtetet e aleancës ballkanike po e bënin të qartë se gjithçka që ishte myslimane duhej zhdukur. Mbreti Ferdinand e kishte thënë që kur shpalli luftën: Kjo do të jetë lufta e kryqit kundër hënës. Madje himni i tij kishte të shkruara fjalët:

*“... Përpara ushtarë të krishterë,
Marshojmë nëpër tufan,
Me kryqin e Jezusit,
I skuqur me gjak mysliman”.¹*

Me fillimin e luftës, shqiptarët nuk kishin një qëndrim të përbashkët. Shoqëritë shqiptare jashtë atdheut u bënë thirrje shqiptarëve të luftonin përkrah ushtrisë osmane për të mbrojtur atdheun. Përfaqësuesit e kolonive shqiptare në ShBA, në mbledhjen që bëne më 6 tetor 1912 në Boston, vinin në dukje se “... duke marrë parasysh faktin se po të thyhet Turqia, shtetet ballkanike do ta copëtojnë Shqipërinë”, dhe deklararin se “Detyra e patriotëve shqiptarë është të bashkohen plotësisht me qeverinë otomane kundër armiqve të perandorisë”.

Me të njëjtat pikëpamje ishte një grup tjetër, “Shoqëria e Zezë për Shpëtim”, ku bënin pjesë Salih Gjuka, Nexhip Draga, Bedri Pejani, Mid’hat Frashëri etj., të cilët, në mbledhjen që zhvilluan më 14 tetor 1912 në Shkup, vendosën të kapnin armët “...për t’i dalë zot tërësisë tokësore e lirisë së Shqipërisë”².

Propaganda e fqinjëve ballkanikë dhe qarqeve religjioze fundamentaliste në Perëndim e dhanë efektin e tyre. Shqiptarët u ndanë në dy qëndrime: shumica e shqiptarëve myslimanë i bashkuan armët

Shqiptarët u ndanë në dy qëndrime: shumica e shqiptarëve myslimanë bashkuan armët me ushtrinë e Perandorisë Osmane për të mbrojtur territoret shqiptare dhe popullsinë shqiptare, ndërsa një pjesë e besimeve të tjera u bashkuan me aleatët ballkanikë kundër territoreve shqiptare.

Krimet çetnike në Luftën e Dytë Botërore

me ushtrinë e Perandorisë Osmane për të mbrojtur territoret shqiptare dhe popullsinë shqiptare, ndërsa një pjesë e besimeve të tjera u bashkuan me aleatët ballkanikë kundër territoreve shqiptare. Organizata “Narodna odbrana” ishte shumë efikase në Kosovë. Shumë shqiptarë të Kosovës nuk iu përgjigjën apelit për t’u rreshtuar përkrah ushtrisë së Perandorisë Osmane në mbrojtje të territoreve shqiptare dhe pasojat ishin tragjike.

Serbët morën me lehtësi Kosovën dhe iu drejtuan Shkupit. Ata kryen masakra mbi popullsinë myslimane. Në provincën e Manastirit të pushtuar nga serbët dhe grekët, përfaqësuesit britanikë të Fondit të Ndhimave Maqedonase llogarisnin se tetëdhjetë për qind e fshatrave myslimane ishin djegur. Në Selanik, Manastir dhe Shkup u dyndën mijëra refugjatë myslimanë të uritur.³

Propaganda religjioze e shteteve ballkanike për t’i përçarë shqiptarët kishte dhënë efektet e saj dhe lufta kundër tyre mori karakterin e kryqëzatës. Shtëpitë e shqiptarëve myslimanë, fshatra e zona të tëra u shkatërruan.⁴ Leo Freundlich, në librin *Il Golgota dell’ Albania*, botuar në Vicenza më 1913, jepte të dhëna të shumta për masakrat e serbëve kundër shqiptarëve myslimanë.

Masakra të ngjashme me ato të serbëve, bullgarëve dhe malazezëve bënë edhe grekët. Në të vërtetë, në kryqëzatën kundër myslimanëve ata kishin përvojë të pasur qysh nga koha e revolucionit.

Në rrethinat e Dibrës e njëjta pamje. Të pritur edhe atje paqësisht, trupat serbe në katër muaj pushtim dogjën 20 fshatra, plaçkitën orënditë shtëpiake dhe depozitat e grurit duke u vënë më pas flakën. Shumë gra i përdhunuan, ndërsa myslimanëve u ndaluan të gjitha liritë fetare.⁵

Masakra të përgjakshme kryen edhe malazezët. Qysh pa filluar lufta, Princi Danilo, kishte deklaruar që myslimanët e Rugovës duhej të asgjësoheshin. Në librin “Lufta për Shkodrën”, Edith Durham, përshkruan barbaritë e kryera mbi shqiptarët myslimanë.⁶ Jam shumë në ankth për miqtë e mi të varfër në Shkodër”, - i shkruante Edith Durham, zotit Crane. “Një shumicë myslimanësh, fshatrat e të cilëve u dogjën dhe u plaçkitën... u larguan të llahtaritur me lekat e trupit. Edhe sikur të kthehen nuk do të gjejnë veçse shtëpi të djegura, arat e bukura dhe pjellore të shkatërruara ...”⁷

Masakra të ngjashme me ato të serbëve, bullgarëve dhe malazezëve bënë edhe grekët. Në të vërtetë, në kryqëzatën kundër myslimanëve ata kishin përvojë të pasur qysh nga koha e revolucionit. Petro Harizi përshkruante dëbimin e familjeve myslimane të Korçës nga andartët: “... Gra, burra, djem, vajza, çiliminj, duke qarë, duke lebetitur, më të shumtët në këmbë, të paktët me kafshë, ca mbathur, ca zbathur, iknin me të çpejtë dhe nuk vështronin prapa. Iknin, linin shtëpitë e tyre të shkreta, linin gjënë e mallë, të gjitha, .. iknin, linin atdheun e tyre të dashur!”⁸

Krahas masakrave mbi myslimanët, propaganda antishqiptare dhe antimyslimane po i demonizonte, ndërsa ishin të paktë zërat në mbrojtje të tyre. Në një shkrim, botuar më 8 gusht 1913 në Zvicër, dr. Mihal Turtulli, i bënte të ditur Evropës: “Populli shqiptar në këto 7-8 muaj të fundit, që është pothuajse pa qeveri, me urtësinë e tij (se në këto muaj gjëkundi nuk u bë ndonjë trazim i lehtë) rrëfeu që është shumë i urtë dhe me shenja tepër të mira. Ku janë ata të krishterë të vrarë prej myslimanëve të vendit posa që serbët i

lëshuan viset që kishin marrë, ose të ngarë prej lyre? S'ka asnjë. Mendimi i armiqve është ky: Në qoftë se me gënjeshtria edhe me çpifje do të mundin të poshtërojnë katër të pestat e shqiptarëve, lufta e tyre është e fituar sepse pakica tjetër që mbetet është, thonë armiqtë, e grekosur edhe e përndarë. Na lypset të mos e lëmë pa përgjigje edhe pa luftuar rreptësisht këtë çpifje të tmerruar.”⁹

Perandoria Osmane po shembej dhe shqiptarët do të humbitnin statusin e tyre të privilegjuar në Ballkan. Për ta do të fillonte kaluari i mundimeve si komb dhe vazhdimi i copëtimit të territoreve të tyre në favor të fqinjëve ballkanikë.

Me luftën ballkanike (1912-1913) aleanca e shteteve ballkanike pushtoi territoret shqiptare dhe Fuqitë e Mëdha, në Konferencën e Ambasadorëve në Londër (1913), vendosën copëtimin e tyre. Ushtria e Perandorisë Osmane së bashku me redifët shqiptarë luftoi për mbrojtjen e territoreve shqiptare dhe ia dolën të shpëtojnë Shkodrën dhe pjesë të tjera të atdheut. Gjatë luftës për mbrojtjen e territoreve shqiptare ranë afro 50 mijë ushtarët e Perandorisë Osmane, ku një numër shumë i madh vdiqën nga uria dhe sëmundjet. Në kryqëzatën ballkanike kundër shqiptarëve myslimanë u shfarosën dhjetëra mijëra prej tyre.

Alternativa e shpëtimit të tyre ishte të konvertoheshin në të krishterë. Propagandë intensive në këtë drejtim u ndërmor nga misionarët protestantë dhe nga kleri katolik roman. Misionarët protestantë “... propozuan të evangelizonin Shqipërinë në një kohë rekord”. Kleri katolik roman që nga Roma “... lëshuan thinje solemne për të kthyer në fenë e tyre të vërtetë ortodoksët dhe myslimanët shqiptarë”. “Është për tu habitur”, - shkruante Aleksandër Popoviç, - “kur sheh se si njëra palë, ashtu edhe tjetra nuk arritën të kuptonin situatën reale në të cilën ndodhej vendi”.¹⁰

Me formimin e shtetit të cinguar shqiptar, përsëri u zhvillua veprimtari kundër shumicës së shqiptarëve nga ana e Fuqive të Mëdha evropiane. Ambasadori amerikan në Greqi, Fred Williams, për situatën e atyre viteve do të shkruante “Që Evropa e ka marrë në qafë mizorisht Shqipërinë, kjo as që mund të diskutohet, por që të ndreqen këto gabime duhet drejtësi”. “Myslimanët e Shqipërisë, i mbajnë për profetë të tyre të dy, si Krishtin dhe Muhametin, megjithëkëtë të dyve u janë drejtuar më kot. Tani në emër të kujt duhet ta bëjnë apelin për liri?” - pyeste ai.¹¹

Fuqitë e Mëdha evropiane që e filluan copëtimin e Shqipërisë në Kongresin e Berlinit do ta vazhdonin me traktatin e fshehtë të Londrës të 26 prillit 1915 dhe Konferencën e Paqes në Versajë (Paris) 1919-1920. Ishin

Konferencën e Paqes në Versajë (Paris) 1919-1920

rrethanat rastësore, rivaliteti midis Fuqive të Mëdha dhe lufta botërore që shpëtuan Shqipërinë nga copëtimi i mëtejshëm i territoreve të saj.

Me rënien e regjimit komunist, u rrit presioni i Fuqive të Mëdha dhe ndërhyrja në punët e brendshme. U rihapën përsëri çështjet e kufijve, të mbyllura një shekull më parë. Kufijtë e Shqipërisë, si në Jug e Veri, u bënë objekt diskutimesh, madje Malit të Zi iu dhurua tokë shqiptare. Po kështu, u diskutua kufiri me Greqinë, në jug-perëndim të vendit. U zhvilluan bisedime midis Kosovës dhe Serbisë, duke rrezikuar ndarjen e territoreve shqiptare në veri të Kosovës.

1 Edith Durham, vepër e cituar, f. 152.

2 “Histori e Shqipërisë”, v. 2, Tiranë, 1965, f. 353.

3 Luftërat e tjera të Ballkanit, botim i shtëpisë botuese “Onufri”, f. 72. Raport i Komisionit të Ballkanit.

4 Leo Freundlich, Il Golgota dell' Albania, Vicenza, më 1913.

5 Eugenio Vaina, La Nazione Albanese, Catania, 1917, f. 87.

6 Edith Durham, vepër e cituar, f. 163.

7 AQSH, fondi 52, dosja 9, fl. 14.

8 Petro Harizi, Istori kronografike e Qarkut të Korçës, Boston Mass, 1919, f. 85-86.

9 Gazeta “Përlindja e Shqipniës”, 24 gusht 1913, f. 3.

10 Aleksandër Popoviç, Islamizmi Ballkanik, Dituria 2006, f. 33.

11 George Fred Williams, Shqiptarët, cituar sipas prof. dr. Skënder Rizaj, E drejta e Shqiptarëve për vetvendosje, Prishtinë 2005, f. 119.

Rëndësia e futjes së edukimit fetar në shkollat e Kosovës

Dr. Azmir Jusufi

Një nga detyrat e institucioneve edukativo-arsimore është që të formojnë të rinjtë në personalitete morale, por kjo nuk është gjithmonë e lehtë sepse shumë përmbajtje mësimore janë më të përqendruara në përcjelljen e fakteve të caktuara të nxënësit, dhe janë vetëm pjesërisht të koncentruar me përbërësin edukativ. Për këtë arsye, edukimi fetar si lëndë mësimore ka një rëndësi të veçantë në shkolla, sepse lidhet drejtpërdrejt me përbërësin edukativ.

Gjegjësisht, përmes orëve të edukimit fetar, nxënësit zhvillojnë vetëdijen morale që u ndihmon atyre t'u rezistojnë sprovave dhe sfidave të sotme.

Ky punim shpjegon rëndësinë e futjes së edukimit fetar në shkolla dhe nevojën e tij për ekzistencën dhe mësimin në shkollimin e rregullt të brezave të rinj të ardhshëm.

NEVOJA PËR EDUKIMIN FETAR

Çdo shkollë si institucion edukativo-arsimor synon t'u mundësojë nxënësve të jenë të dobishëm për veten dhe shoqërinë. Në të njëjtën kohë, nuk do të thotë vetëm që nxënësit të "bëhen" mjekë, avokatë, juristë, artistë të ardhshëm etj., por mbi të gjitha të jenë njerëz me karakter moral.¹

Morali është nevoja kryesore e jetës për individin, shoqërinë dhe njerëzimin në përgjithësi. Ai përfaqëson modelin, drejtimin dhe vlerësimin aktiv të veprimeve njerëzore si të mira e të këqija. Vetë fakti që morali nënkupton "formimin e karakteristikave morale të njeriut, vetëdijen morale, pikëpamjet dhe qëndrimet e tij, zhvillon ndjenjat morale të vullnetit dhe karakterit, aftësitë dhe shprehjet e sjelljes morale"², na tregon se është i lidhur ngushtë me nocionin e

religjionit, i cili si term vjen nga fjala latine “relegere” që do të thotë: të mirëmbahet me kujdes, të trajtohet me kujdes”³.

Gjegjësisht, të gjitha religjionet kanë këshilla dhe rekomandime morale për t’u kujdesur për vetveten, ashtu edhe për t’u kujdesur për njerëzit të cilët i rrethojnë etj., dhe secili religjion tregon rregullat, detyrimet dhe urdhrat morale. Fetarizimi përfaqëson “qëndrimin personal të individit si një besim se Zoti ekziston dhe se kjo jetë duhet të jetë e ngritur mbi parime dhe vlera fetare”⁴.

Çdo shkollë përpiqet të zhvillojë vlerat dhe parimet morale të nxënësit. Etika si shkencë e moralit nuk aplikohet konkretisht në shumë shkolla, d.m.th. më së shpeshti mësohet në gjimnazet përmes lëndës mësimore të Filozofisë. Megjithatë merret me moralin, fakti që etika është e lidhur ngushtë me religjionin nuk mund të shmanget sepse dihet që lidhja “midis fesë dhe etikës është një nga temat më të vjetra të mendimit fetar”⁵.

Shkenca dhe faktet shkencore me të cilat fëmijët njihen përmes sistemit edukativo-arsimor në shkolla, nuk mund të krijojnë vetëdije morale të ne. Ndërgjegjia morale të nxënësit paraqet kushtin e parë të moralit.⁶ Për këtë arsye, çdo shkollë përpiqet të arrijë qëllimet edukative dhe t’i thurë vlerë morale çdo nxënësi.

ÇFARË ARRIHET PËRMES EDUKIMIT FETAR?

Përmes njohjes me edukimit fetar, nxënësit kuptojnë ekzistencën e njeriut dhe marrëdhëniet e tij me jetën dhe Krijuesin, për shkak të vetëdijes për diçka që është mbi vetë njeriun, paraqitet frika dhe vullneti për të garuar me veten dhe të tjerët për të fituar vetëkënaqësinë, kënaqësinë nga shoqëria, si dhe nga vetë Krijuesi.

Kështu, feja ndihmon çdo qenie të luftojë me vetveten, e cila ndikon në formimin e qëndrimeve të caktuara që nuk bien në kundërshtim me mënyrën fetare të jetës, dhe njerëzit që janë fetarë mund t’u rezistojnë tundimeve të sotme, dhe kjo vlen veçanërisht për të rinjtë që vijnë në kontakt me p.sh.

substancat psikoaktive dhe karakteri dhe vullneti i tyre mund të ndikojnë që ata të rezistojnë. Kështu, p.sh. nxënësit të cilët zgjedhën që të ndiqnin edukimin fetar islam në shkollë u njohën me faktin se udhëzimet e Pejgamberit a.s., u ishin dhënë njerëzve në mënyrë që ata të dinin se çfarë ishte e drejtë dhe çfarë duhej shmangur, me qëllim që Allahu i Plotfuqishëm të jetë i kënaqur me ta, dhe e gjithë kjo është për të mirën e vetë njeriut. Po ashtu, fëmijët mësojnë në shkolla që alkooli është si drogë dhe është i dëmshëm për shëndetin. Por, prapë se prapë, shumë prej tyre konsumojnë alkool në festa. Për t’u shpjeguar nxënësve, mësuesi duhet të shpalos fakte të caktuara rreth alkoolit, prodhimit të tij, përdorimit etj.

Ligjëruesi i edukimit fetar mund të japë kontribut të madh në parandalimin e konsumit të alkoolit nga aspekti i fesë. Kështu L. Legrand, në librin e tij “Edukimi moral sot”, flet për moralin dhe religjionin dhe shtron pyetjen se si të ndikohet në vetëdijen morale të nxënësve e cila është e lidhur me lindjen, zhvillimin dhe mësimin me guximin dhe vullnetin.⁷

Edukimi fetar në shkolla do t’i ndihmonte nxënësve në zhvillimin e vetëdijes morale, sepse, përveç njohjes së veprave të mira dhe të këqija, feja garanton edhe zbatimin e vlerave morale. Duke pasur parasysh pedagogjinë dhe psikologjinë, mund të thuhet gjithashtu se shumë njerëz inkurajohen dhe kritikohen të bëjnë mirë ose të braktisin vepra të këqija.

Mësimet fetare dhe besimi në drejtësinë e Zotit dhe llogaridhënie për veprat pas ngjalljes së vlerave dhe parimet etike i bëjnë të detyrueshme. Përfitimet e kësaj bote dhe të botës tjetër që rrjedhin nga sjellja morale i tërheqin njerëzit të veprojnë në përputhje me vlerat morale, kurse feja është efektive në njohjen e këtyre përfitimeve.

RAPORTI NDËRMJET ETIKËS DHE RELIGJIONIT

Zhvillimi i feve gjatë historisë dhe shpallja e Librave të Shenjtë u paraqitën me synimin që njerëzit ta njohin Krijuesin e tyre, ta njohin qëllimin e jetës në tokë, të bëjnë një jetë të duhur në Tokë, në mënyrë që njeriu të jetë

Në fenë islame, të gjitha rregullat kanë për qëllim mbrojtjen e jetës, fesë, arsyes, pasardhësve dhe vlerave të tjera, dhe çdo veprim ose interpretim që kërcënon ose shkatërron këto vlera themelore është mëkat dhe devijim nga rruga e drejtë.

mbi të gjitha njeri besnik ndaj vetvetes, të tjerëve dhe Krijuesit të tij. Kjo gjithashtu nënkupton respektimin e rregullave dhe normave të panumërta të sjelljes që duhet të pranohen në shoqëri. P.sh. dihet që në të kaluarën e largët ndodhën shumë gjëra imorale nga dehja, deri te shthurja dhe vrasja, prandaj njerëzit u paralajmëruan nga Zoti në mënyra të ndryshme përmes të dërguarve (pejgamberëve). Atyre u ndalohej që të mos vidhet, të mos bëhet amoralitet, të mos vritet, të mos kujdesen për vetveten, për të dashurit e tyre, që të mos bëhet padrejtësi ndaj të tjerëve, që të mos adhurohen idhujt që nuk përfaqësonin asgjë më shumë se një copë guri të gdhendur etj.⁸

Në fenë islame, të gjitha rregullat kanë për qëllim mbrojtjen e jetës, fesë, arsyes, pasardhësve dhe vlerave të tjera, dhe çdo veprim ose interpretim që kërcënon ose shkatërron këto vlera themelore është mëkat dhe devijim nga rruga e drejtë. Ashtu siç ndalohet vrasja në *Dekalog* (Dhjetë urdhëresat Hyjnore të shpallura Musait a.s.), ashtu edhe Islami “rreptësisht ndalon marrjen e jetës së një personi (vrasja ose kryerja e vetëvrasjes, pra marrja e pa të drejtë e jetës).”⁹

Edukimi fetar, përmes një qasje ndërdisiplinore, ndikon qëllimisht në edukimin e fëmijëve dhe i drejton ata drejt vlerave edukative dhe morale, i drejton ata drejt një jetese të shëndetshme dhe kujdesin për veten e tyre si individë dhe kujdesin për komunitetin ku jetojnë.

Ky shembull është marrë duke pasur parasysh se marrja e një jete është një nga mëkatet më të rënda, dhe sa herë kemi dëgjuar së fundmi që adoleshentë - të rinj kanë marrë jetën e tyre ose të të tjerëve për arsye të njohura apo edhe të panjohura për ne. Çfarë i çoi ata në një akt të tillë? A kishin këta fëmijë vetëdijen morale të zhvilluar mjaftueshëm për vlerat morale, vlerat e jetës? Etika morale, pa marrë parasysh sa thonë disa se etika është e mundur pa fe, megjithatë jeta e përditshme na tregon se morali përfaqëson një shkallë më të lartë të universalitetit, domethënë nuk mund të ndahet nga feja. Shembulli i Librit të fundit të shpallur - Kuranit, tregon se “qëllimi kryesor i shpalljes të Kuranit është padyshim vendosja e një rendi të shëndoshë shoqëror në tokë, të drejtë dhe të bazuar në parimet etike.”¹⁰

Po ashtu, abuzimet dhe ngacmimet seksuale ndaj nxënësve në shkollë, janë fenomene mjaft shqetësuese dhe jo pak të shprehura. Megjithatë, organizatat që merren me të drejtat e fëmijëve thonë se raportimet për këtë fenomen, jashtë shumëfish më të vogla sesa që ato ndodhin në realitet.¹¹

Prandaj, qëllimi i edukimit fetar është të sigurohemi që fëmijët tanë të rriten si njerëz të lumtur dhe të mirë që e kuptojnë rolin e tyre në këtë jetë. Ne duam t'u

ndihmojmë atyre që të arrijnë një nivel të lartë të vetëvlerësimit dhe një karakter mjaft të fortë që të jenë në gjendje të përballen me sfidat me të cilat përballen në shoqërinë e sotme.¹²

Modele të edukimit fetar në shkolla në botë

Ekzistojnë disa modele të ndryshme të edukimit fetar në shkolla:

a) *Edukimi fetar konfesional*- Edukimi fetar i një komuniteti fetar; pikëpamjet e tij për botën trajtohen në detaje dhe fetë e tjera trajtohen në një shkallë shumë më të vogël.

b) *Edukimi fetar mbikonfesional*- Edukimi fetar i njëjtë për të gjithë nxënësit; është më shumë si edukatë fetare sepse trajtohen të gjitha fetë ose konfesionet.

c) *Pa edukim fetar* - pa ndonjë edukim fetar në shkolla.

a) Edukimi fetar konfesional

Vendet ku përveç edukimit fetar të shumicës së konfesionit, ekziston edhe edukimi fetar i konfesioneve dhe/ose feve të tjera janë: Austria, Belgjika, Bosnjë dhe Hercegovina, Finlanda, Kroacia, Letonia, Lituania, Luksemburgu, Gjermania, Polonia, Portugalia, Sllovakia, Serbia, Spanja, regjionet Alsace, Mozela dhe Lorraine në Francë.

Vendet ku vetëm edukimi fetar konfesional i konfesionit/religjionit të shumicës është i garantuar nga shteti, ndërsa konfesionet/religjionet e tjera mund të organizojnë edukimin e tyre fetar me shpenzimet e tyre: Irlanda, Italia (me mundësinë e regjistrimit në një lëndë alternative zgjedhore), Greqia, Malta, Rumania.

Vendet ku edukimi fetar i çdo religjioni mund të mbahet në një bazë fakultative, si një zgjedhje e lirë, jashtë kurrikulës shkollore: Republika Çeke, Hungaria, Moldavia, Rusia, Bullgaria.

b) Edukimi fetar mbikonfesional

Vende me të njëjtin edukim fetar për të gjithë nxënësit: Danimarka, Estonia, Islanda, Norvegjia, Suedia, shumë kantone të Zvicrës, Ukraina, Britania e Madhe.

Në Zvicër, mësim-besimi fetar me deklaram fetar është i detyrueshëm ose me zgjedhje (përveç në kantonet: Gjenevës, Neuchâtel dhe Lucerne, ku nuk ekziston).

Si lëndë e veçantë shkollore, arsimit fetar jo-religjioz ekziston në: Uells, Holandë dhe Slloveni (në kohë të fundit: *Etika dhe religjionet* në klasën e 7-të, të 8-të dhe të 9-të). Në Malin e Zi, ekziston si lëndë zgjedhore "Historia e religjionit" në shkollën fillore dhe në Gjimnaz.¹³

c) Pa edukim fetar në shkollë

Vendet pa ndonjë formë të edukimit fetar në shkolla si: Franca (përveç rajoneve Alsace, Mozela dhe Lorraine), Bjellorusia, Skocia, Maqedonia, Shqipëria, Kosova.

KONKLUDIM

Bazuar në sa u tha më sipër, mund të konkludohet se etika dhe feja janë të ndërlidhura dhe është e pamundur t'i vëzhgosh ato veçmas. Faktet tregojnë se shumë vlera etike lindën pikërisht nga feja, dhe se me kalimin e kohës, për shkak të ndikimit të shkencës dhe teknologjisë, përmbajtja fetare u dallua nga sistemi shkollos, por gjithashtu rishfaqet në kohët e fundit.

Gjegjësisht, edukimi fetar si një nga fetë ose religjionet (Kultura e religjioneve) ri-studiohet në shkolla si në shkollat fillore ashtu edhe në ato të mesme, por nevoja për to është e kontestueshme duke pasur parasysh problemet aktuale të sotme: veset, varfëria, dhuna dhe probleme të tjera në shoqëri.

Edukimi fetar, përmes një qasje ndërdisiplinore, ndikon qëllimisht në edukimin e fëmijëve dhe i drejton ata drejt vlerave edukative dhe morale, i drejton ata drejt një jetese të shëndetshme dhe kujdesin për veten e tyre si individë dhe kujdesin për komunitetin ku jetojnë. Përveç kësaj, nxënësi kupton shkallën më të madhe të ekzistencës njerëzore në tokë, d.m.th. njihet me thelbin e njeriut si njeri dhe qëllimin e domethënien e tij të ekzistencës. Në këtë mënyrë, i riu mëson t'u rezistojë të gjitha tundimeve të sotme, dhe nxënësit ndikohen për të forcuar vullnetin dhe karakterin e tyre.

Edukimi fetar në shkolla mund të realizohet me shumë kreativitet dhe imagjinatë duke aplikuar aftësitë pedagogjike-metodike në një mënyrë adekuate.

Edukimi fetar sot zë një vend të veçantë në sistemin edukativo-arsimor sepse ndihmon drejtpërdrejt në arritjen e qëllimeve edukative të rinj. Ne mund ta krahasojmë fenë me një pemë, rrënja e së cilës është *akaidi* (besimi), etika është trunghi, kurse gjethet dhe frutat janë rregullat.

1 Fikreta Žunić, „Značaj vjeronauke kao nastavnog predmeta u školama“, Novi Muallim, pranverë 2018, vëll. XIX, nr. 73, Sarajevë, 2018, f. 38.

2 Čatić, R. dhe Stevanović, M., *Pedagogija*, Fakulteti i Pedagogjisë, Zenicë, 2003, f. 191.

3 Ibid., f. 191.

4 Ibid., f. 191.

5 Fikreta Žunić, *op. cit.*, f. 38-39.

6 Legrand, L., *Moralna izobrazba danas*, EDUCA, Nakladno društvo, d.o.o., Zagreb, 1991, f. 17.

7 Ibid., f. 18.

8 Fikreta Žunić, *op. cit.*, f. 39.

9 <https://www.preporod.com/index.php/duhovnost/tradicija/item/3618-zlocin-ubistva-i-samoubistva-u-islamskom-ucenju>.

10 Grup autorësh, *Hrešmatija etičkih tekstova*, Ahlak për klasën e II-të të nxënësve të Medresës së Gazi Husrevbeut, Medreseja Gazi Husrevbeu, Sarajevë, 1990, f. 48.

11 <https://www.evropaelire.org/a/rastet-e-abuzimeve-seksuale-ne-shkollanuk-raportohen/29772171.html>.

12 Bešir, E., Bešir, R.M., *Odgoj djece*, Ilum, d.o.o., Buzhim, 2007, f. 9.

13 <https://www.antenam.net/stav/117899-vjeronauka-evropska-praksa>.

Medreseja e Mesme “Alauddin” në Prishtinë mes viteve 1962-1999

KUSHTET INFRASTRUKTURE, PËRPARËSITË DHE SFIDAT E SAJ NË TË ARDHMEN

MSc. Drin Aliu

Gjatë shekullit të kaluar, si pasojë e politikave shtypëse të regjimit serbo-jugosllav, gjendja e arsimit dhe e shkollave shqipe ishte shumë e rëndë në përgjithësi, e sidomos gjendja e shkollave fetare (mejtepeve-medreseve) në veçanti.

Si çdo shkollë tjetër, gjatë shekullit të kaluar edhe Medreseja “Alauddin”¹ kishte sfida dhe vështirësi nga më të ndryshmet. Kjo shkollë që nga shndërrimi i saj në shkollë të mesme, mes vitet 1962-1985, veprimtarinë e saj edukativo-arsimore e zhvilloi në godinat e Medresesë së Ulët, në kushte infrastrukturore relativisht të vështira. Këtë më së miri e dëshmoi ish-nxënësi i kësaj shkolle, Hajrullah Hoxha (1939-2020), i cili kishte vijuar dhe përfunduar shkollimin në objektin e vjetër të medresesë. Ndër të tjera lidhur me kushtet infrastrukturore ai pohonte se: “Për shkak të gjendjes së vështirë ekonomike dhe skamjes së madhe që mbretëronte në përgjithësi edhe në Medrese kushtet e jetesës kanë qenë të dobëta... Ndërtesa e konviktit, ku flinim nuk kishte ngrohje fare. Krevatet ishin të metalit, navllakët-mbulesat e dyshekëve dhe të jastëkëve ishin të konopët dhe të mbushur me kashtë, ndërsa për t’u mbuluar i kishin nga dy batanije si të ushtrisë të cilat nuk të mbanin nxehtë... Përtej ndërtesës së konviktit, kane qenë 2-3 banja të thjeshta për t’u pastruar në rast nevojë, ndërsa një here në javë, të premtëve në mëngjes, shkonim grup në hamam (në banjën publike) që gjendej afër Xhamisë së Madhe për t’u pastruar më mirë për xhuma.”² Hapësira e përshkruar nuk i plotësonte nevojat e shkollës. Për t’i përmbushur kërkesat dhe nevojat e nxënësve që vijonin dhe që do t’i vijonin mësimet në këtë institucion edukativo-arsimor domosdoshmërisht nevojitej ndërtimi i një objekti të ri shkollor. Siç shihet, sfida kryesore gjatë kësaj periudhe ndër

të tjera ishte edhe hapësira e kufizuar e objektit shkollor dhe kushtet jo të mira infrastrukturore. Si pasojë e mungesës së hapësirës së nevojshme, përkundër kërkesave të nxënësve të cilat ishin gjithnjë në rritje, Medreseja ishte e detyruar që ta kufizonte numrin e pranimit të nxënësve. Për shkak të mungesës së hapësirës, Medreseja “Alauddin” deri në vitet e 90-ta nuk kishte fare paralele për gjininë femërore.

Në mungesë të hapësirës, Medreseja “Alauddin” deri në vitet e 90-ta nuk kishte fare paralele për gjininë femërore.

OBJEKTI I VJETËR I MEDRESESE “ALAUDDIN”

Si rezultat i nevojës imediate, Kryesia e Bashkësisë Islame, në vitin 1979 mori vendim për ndërtimin e një objekti të ri shkollor për Medresenë.³ Objekti i ri shkollor u finalizua dhe u hap më 14 shtator 1985. Ky projekt u realizua me kontributet e besimtarëve.⁴ Objekti i ri shkollor i Medresesë “Alauddin” ishte modern dhe i plotësonte të gjitha kushtet për veprimtari edukativo-arsimore dhe jo vetëm. Gjatë viteve 90-ta ky objekt shkollor u bë vatër e të gjitha organizimeve politike, arsimore, kulturore, sportive etj., në shërbim të interesave kombëtare. Objekti i ri Medresesë “Alauddin” krahas klasave të mjaftueshme, posedonte: konviktin, mensën, banjot,

Objekti i vjetër i Medresesë “Alauddin” në Prishtinë

Objekti i ri i Medresesë “Alauddin” në Prishtinë

amfiteatrin, kabinetet, librarinë, sallën e faljes së namazeve, sallat sportive etj. Hapja e objektit të ri lehtësonte punën si për mësimdhënësit ashtu edhe për nxënësit. Si rezultat i hapësirave të mjaftueshme dhe moderne u rrit dukshëm edhe numri i nxënësve. Ajo që mund të themi në përgjithësi është se si në objektin e vjetër, ashtu edhe në objektin e ri rezultatet nuk munguan, veçse në objektin e ri puna ishte më e lehtë si rezultat i kushteve më të mira infrastrukturore dhe numri i nxënësve ishte më i madh si rezultat i kapaciteteve të mjaftueshme infrastrukturore.

OBJEKTI I RI I MEDRESESE “ALAUDDIN”

Gjatë viteve të para të punës, Medreseja “Alauddin” kishte sfidë në vete edhe financimin. Mungesa e financimit e vështirësonte në një masë procesin edukativo-arsimor, por me kalimin e kohës edhe kjo vështirësi u tejkalua. Falë vullnetit të mirë ajo financohej dhe përkrahej nga populli i Kosovës si me mjete financiare ashtu edhe me produkte ushqimore dhe gjëra të tjera.⁵ Madje, Medreseja përkrahej edhe nga mërgata shqiptare. Këtë e dëshmojnë shumë dokumente që gjenden në Arkivin e medresesë së mesme “Alauddin”. Në një vërtetim të datës 30.05.1995, të lëshuar nga drejtorja e medresesë së mesme “Alauddin”, dëshmohej se një shumë prej 12.000 DM i janë dhuruar Medresesë “Alauddin” si ndihmë humanitare nga xhemati i Brukselit përmes A.R. me prejardhje nga Ferizaj.⁶ Po ashtu drejtorja e Medresesë përmes një letre falënderimi të datës 28.03.1996, falënderon mërgatën shqiptare në Gjermani për ndihmën e vazhdueshme ndaj Medresesë, veçanërisht për ndihmën e fundit në shumë prej 1340 DM.⁷ Përmes një vërtetimi tjetër të datës 27.10.1996, dëshmohej se një shumë prej 40.100 DM, kishte ardhur nga Gjermania përmes D.I. si ndihmë humanitare e mërgatës shqiptare për Medresenë “Alauddin”.⁸ Se ka pasur ndihma të vazhdueshme nga populli dhe mërgata shqiptare e dëshmojnë edhe shumë dokumente arkivore që gjenden në Arkivin e kësaj shkolle. Që të mos zgjerohemi më shumë në këtë

çështje, ajo që mund të themi në përgjithësi është se të gjitha këto dhe shumë ndihma të tjera tregojnë qartë se kjo shkolle funksiononte me ndihmën dhe kontributin e popullit, ashtu siç funksionon edhe sot. Krahas sfidave të shumëllojshme, Medreseja “Alauddin” e vazhdoi rrugëtimin e saj duke i kaluar të gjitha barrierat dhe duke shënuar rezultate shumëdimensionale si në aspektin edukativo-fetar ashtu edhe në aspektin kombëtar.

Aktualisht pas 37 viteve punë intensive dhe produktive, objekti i Medresesë është duke iu nënshtruar një renovimi të tërësishëm, marrë përsipër nga Kryesia e Bashkësisë Islame e Kosovës dhe ka nevojë për kontributin e të gjithëve që t'i kthehet shkëlqimi i dikurshëm.

- 1 Më gjerësisht rreth historikut të shkollës shih: Drin Aliu, *Roli i Medresesë “Alauddin” në procesin edukativo-arsimor në Kosovës mes viteve 1951-1999*, (Prishtinë, 2021), 34-54.
- 2 Hajrullah Hoxha, *“Kujtime nga ditët në Medresenë “Alauddin” në Prishtinë”*, në: Medreseja “Alauddin” e Prishtinës: 65 vjet në shërbim të arsimit fetar dhe kombëtar: përmbledhje kumtesash nga Konferenca shkencore, (Prishtinë, 17-19 maj 2017), Përgatiti për botim Ramadan Shkodra, Sadik Mehmeti, (Prishtinë: Dituria Islame, 2018), 237.
- 3 Ramadan Shkodra, *“Zhvillimi i institucioneve edukativo-arsimore islame në Kosovë pas Luftës së Dytë Botërore”*, në: Kalendar/Takvim 2021, Kryeredaktor Ahmet Sadriu, (Prishtinë: Kryesia e Bashkësisë Islame të Republikës së Kosovës, 2021), 204.
- 4 Shpend Fidani, *“Medreseja “Alauddin” në shtypin boshnjak”*, në: Medreseja “Alauddin” e Prishtinës: 65 vjet në shërbim të arsimit fetar dhe kombëtar: përmbledhje kumtesash nga Konferenca shkencore, (Prishtinë, 17-19 maj 2017), Përgatiti për botim Ramadan Shkodra, Sadik Mehmeti, (Prishtinë: Dituria Islame, 2018), 450.
- 5 Më gjerësisht rreth financimit të Medresesë “Alauddin” shih: Revistën *“Edukata Islame”* numër: 1, 2, 3, 5, 7, 9-10, 11-12, 15-16, 17, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 28-29, 35-36, 37-38, 39 dhe 41.
- 6 Arkivi i Medresesë së Mesme “Alauddin” Prishtinë, Fondi: Veprimtaria e Medresesë “Alauddin” mes viteve 1995-1997 (dokumente të parregulluara-paklasifikuara), viti 1995, Kutia nr.7, *Vërtetim*.
- 7 Arkivi i Medresesë së Mesme “Alauddin” Prishtinë, Fondi: Veprimtaria e Medresesë “Alauddin” mes viteve 1995-1997 (dokumente të parregulluara-paklasifikuara), viti 1996, Kutia nr.7, *Falënderim nr.56/96*.
- 8 Arkivi i Medresesë së Mesme “Alauddin” Prishtinë, Fondi: Veprimtaria e Medresesë “Alauddin” mes viteve 1995-1997 (dokumente të parregulluara-paklasifikuara), viti 1996, Kutia nr.7, *Vërtetim nr.190/96*.

Përse s'ka pasur shkolla shqipe në periudhën osmane?

Arben Llalla

Historiografia shqiptare ashtu si edhe historiografite e fqinjëve tanë grekë, serbë, bullgarë etj., janë të mbingarkuara me mite, sidomos për periudhën e sundimit osman. Një nga çështjet që rëndon ende te shqiptarët është se përse s'ka pasur shkolla shqipe gjatë periudhës osmane? Por, përse shqiptarët nuk pyesin a ka pasur shkolla shqipe para periudhës osmane? Përse gjuha shqipe nuk ishte gjuhë fetare, pra e besimeve, lutjeve kishës dhe xhamisë? Si është e mundur që gjatë 500 vjetëve të sundimit osman nuk pësuan gjenocid, harresë të gjuhës shqipe, ashtu siç ka ndodhur me popujt e tjerët të kolonive franceze, spanjolle, portugeze, britanike, holandeze? Faji duhet kërkuar edhe te vetë shqiptarët, intelektualët dhe pashallarët, të cilët dhanë një kontribut të vyer në Perandorinë Osmane.

Periudha osmane interpretohet kryesisht nga këndvështrimi i kombeve “të shtypur” dhe shteti osman na paraqitet vetëm si një mekanizëm shtypjeje. Kjo traditë historiografie u krijua në fillimet e shek. XIX, kur u themeluan komb-shtetet, që nga historiografia sllave, greke dhe më vonë e kopjuar nga ajo shqiptare pas viteve 1945. Këto, të ndikuara nga rrymat e romantizmit dhe pozitivitetit, por edhe nga nacionalizmi triumfues, e zhvilluan si historiografi kombëtare, duke na u paraqitur si historiografi shkencore, akademike, si dhe format e tjera të botimeve, siç janë librat shkollorë, të cilët kanë riprodhuar këtë formë të rreme nga vitet 1830 e deri më sot. Periudha e Perandorisë Osmane ka shumë pozivitete sidomos në vitet 1600, ku shkenca islame ishte shumë e

përparuar dhe osmanët konsideroheshin elita e qytetërimit në botë, të cilët kishin krijuar mënyrën e vet të jetuarit, muzikën, funksionimin e shtetit etj.. Perandoria Osmane u tregua tolerante ndaj ortodoksëve, armenëve, hebrenjve etj., të cilët ruanin të drejtën e jetës, besimit, shkollimin në gjuhën e tyre përderisa paguanin taksat e përcaktuar me ligj.

Përse nuk ka pasur shkolla shqipe në kohën e Perandorisë Osmane ka qenë fati i keq i gjuhës shqipe, sepse ajo nuk ishte gjuhë fetare-kishtare si serbishtja, rumanishtja, bullgarishtja dhe greqishtja, të cilat gëzonin statusin e të privilegjuarit në Perandorinë Osmane. Dhe këto shtete u krijuan me moton e ortodoksizmit duke mbajtur kryqin dhe armët, e duke pasur mbrojtjen e Perandorisë Ruse, Francës, Britanisë së Madhe etj. Shkollat në këto gjuhë ishin në funksionon brenda institucionit fetar, Patriarkanës, të cilat siguronin mbështetjen financiare nga tatim-taksat e besimtarëve të tyre. Patriarkanët grekë, serbë dhe bullgarë ishin pjesë e administratës së Perandorisë Osmane.¹

Pra, gjuha shqipe duke mos qenë pjesë e lutjeve kishtare krijoi boshllëkun për të përgatitur mësonjësit e saj. Nëse shikohet pas, do të vërejmë se shumica e atyre që nisën hapat e para për hapjen e shkollës shqipe apo edhe për krijimin e fjalorëve, abetareve të gjuhës shqipe ishin ata shqiptarë, që kishin mbaruar shkollat pedagogjike në gjuhët e tjera si greke, rumune etj. Shumë prej këtyre mësonjëseve e paguan me jetën e tyre hapjen e shkollave shqipe.

Sipas dekretit të reformës në Perandorinë Osmane të vitit 1856, çdo bashkësi kishte të drejtë të krijonte shkolla publike, shteti osman lejonte që financimi i këtyre shkollave të vinte nga fuqitë e jashtme si Austro-Hungaria, Rusia dhe Serbia. Një “Ligj i mëvonshëm për Shkollën” i vitit 1869 po ashtu deklaronte se mësimi mund të organizohej në gjuhën vendore.²

Ndërkohë që historiografia shqiptare ende vazhdon të pasurohet me përralla të historianëve shqiptarë e të huaj se vetëm shqiptarëve Perandoria Osmane ua ndalonte mësimin e gjuhës shqipe. Por, e vërteta është se shqiptarët ishin njerëz të privilegjuar në këtë perandori, duke pasur rreth 40 vezirë të mëdhenj, pa folur për pashallarët apo guvernatorët. Dhe kjo vërehet qartë që gjuha shqipe ishte më e fuqishme në përdorim në kohën e Perandorisë Osmane se sa pas vitit 1908, kur në pushtet erdhën turqit e rinj (xhonturqit).

Ka ardhur koha që historianët, në përgjithësi ata që ndërtojnë dhe mbështesin mite, të analizojnë keqkuptimet dhe realitetet e gabuara, duke u çliruar edhe vetë nga e kaluara, e cila ka shumë mospërputhje midis historisë shkencore me atë që mësojnë në shkollat shtetërore. Ndërsa historia shkencore është gjithnjë serioze, duke u zhveshur nga emocionet të njëanshme kombëtare e fetare. Kështu, kjo historiografi shkencore zgjidh problemet dhe keqkuptimet e trashëguara. Historiani që thotë e mbron të vërtetën me baza

të shëndosha shkencore gjithnjë prodhon punë të përgjegjshme që i reziston çdo legjende-miti. Ndërsa historia e riprodhuar disa herë me mite që u ofrohen nxënësve në shkollat shtetërore mbetet shumë pas, në errësirë, duke mos lejuar zhvillimin e miqësive midis etnive, besimeve, brenda një shteti dhe më gjerë. Ndërsa legjendat-mitet u shërbejnë elitave politike, që u sigurojnë atyre karrierë të suksesshme, duke përdorur teorinë: Të rikthejmë epokën e lavdishme.

Deklarata e shkrimtarit të madh, Ismail Kadare (nëse vërtet e ka thënë Kadareja) se: “Më 1887, në Shqipëri kishte tre mijë shkolla, prej të cilave një mijë e dyqind shkolla publike turke, po aq shkolla private greke, treqind shkolla bullgare, serbe dhe vllahe, shkollë shqipe vetëm një, me drejtor Pandeli Sotirin”³, është mit, legjendë dhe unë e sfidoj shkencërisht të na e vërtetojmë me fakte dhe jo fjalë boshe se sa shkolla greke kishte në të vërtetë. Por përsëri dyshoj që ta ketë thënë shkrimtari i madh.

Perandoria Osmane nuk merrej me çështjet gjuhësore, përveç me fenë, pasi ajo kishte një administrim teokratik dhe drejtohej nga Islami. Në shekujt XVII, XVIII dhe XIX nuk kishte mijëra shkolla greke, por një numër shkollash mbresëlënëse, rreth 40, jo shumë prej tyre ishin me cilësi të lartë. Në disa raste, ato ishin në të vërtetë, të pajisura mirë me fizikë, kimi dhe biblioteka në zonat dhe territorin e sotëm grek, Azinë e Vogël, Stamboll, Vllahi dhe Moldavi.⁴

Shqiptarëve gjatë periudhës osmane apo sundimit osman ua ngulën thikat përkthyesit e gjuhës osmane, që ishin shumica grekë-romios. *Gjatë shekujve të Perandorisë Osmane, ofiqi i kryedragomanit perandorak, gjithmonë është mbajtur nga grekë fanariotë dhe u bë praktikisht Ministri e Jashtme.*

Ka ende me mijëra dokumente, libra dhe dorëshkrime që gjenden nëpër bibliotekat shtetërore dhe private që nuk janë shfrytëzuar asnjëherë për këtë periudhë. Kuptohet që historianët që do të merren me interpretimin e ri duhet të njohin mirë burimet përpara se të vazhdohet, me qëllim që të mos kemi një ribotim të teorisë së vjetër. Interpretimi i ri do të ndihmonte brezin e ri që të njohë e të shohë tjetrin me syrin e fqinjit të mirë dhe jo atë të armikut me urrejtje. Ka

ikur koha e mësimit të historisë shkollë, ku brezi i ri edukohej për një mobilizim të sakrificës për të mbrojtur shtetin-komb-fe. Ka përfunduar besoj zgjerimi i territoreve për vendet e Ballkanit. Këtë duhet ta kemi të qartë si historianët, politikanët dhe njerëzit që duam të shohim të ardhmen duke e njohur edhe tjetrin që nuk është shumë larg nesh, por si fqinj, që as mund ta përzëmë e as nuk mund të na përzërë.

Kuptohet që projektet për një interpretim të ri të historisë, të shkruar shkencërisht janë të vështira e të rënda, sepse ato nuk i shërbejnë mitologjisë popullore dhe si rrjedhim as klasës politike e fetare në shtetet komb-fe të njësuar, siç është rasti i Greqisë, e cila nuk njeh asnjë pakicë kombëtare ku shteti është njësh me fenë ortodokse.

Historia ka një rol të rëndësishëm, sepse ajo është përdorur e duhet përdorur si një disiplinë që mund të formësojë kushtet mbështetëse dhe të pranimit në bazë të një mirëkuptimi të përbashkët të së kaluarës. Për këtë kanë më shumë nevojë vendet e Ballkanit, historitë e të cilave janë të mbingarkuara me legjenda-mite.

-
- ανδρέου Ζ. ΜΑΜΟΥΚΑ, Τα κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος, Τόμος Α, Πειραις, 1839.
 - Εντμόντ ΑΜΠΟΥ, Η Ελλάδα του Όθωνος / η σύγχρονη Ελλάδα, 1854.
 - Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Χρονογραφία της Ηπείρου, Αθήνα, 1856.
 - Ιωάν. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον ιστορικών περί της ελληνικής επανάστασεως, Αθήνα, 1859.
 - Γ. ΚΟΡΔΑΤΟΥ, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, Αθήνα, 1959.
 - Γιαννης ΚΟΡΔΑΤΟΥ, Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας, τομ. VIII, Αθήνα, 1960.
 - Κωστα ΜΠΙΡΗ, Αρβανίτες οι Δωριείς του νεωτέρου Ελληνισμού, Αθήνα, 1960.
 - Γιαννης ΛΑΖΑΡΗΣ, ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ 1821, Αθήνα, 2016.
 - Noel MALCOLM, Kosovo, A Short History, London, New York, 1998.
 - Arben P. Llalla, Arvanitët Themeleuesit e Greqisë së Re, Shkup, 2021.
 - www.psonthomfanix.blogspot.com
 - www.shtypi.net

-
- 1 Arben P. Llalla, Arvanitët themeleuesit e Greqisë së Re, Shkup, 2021, fq. 276.
 - 2 Noel Malcolm, Kosovo, A Short History, London, Nju Jork, 1998, fq. 188.
 - 3 www.shtypi.net/2021/01/18/mbi-demin-qe-i-ka-bere-perandoria-osmane-shkolles-shqipe/
 - 4 www.psonthomfanix.blogspot.com/, 31 mars 2016.

Ideologjia komuniste në librat shkollorë në Kosovë më 1946

Nuridin Ahmeti

Deri më tani janë botuar mbi 400 dokumente, të cilat flasin për mënyrën siç e quajnë përgatitësit të indoktrinimit komunist përmes letërsisë dhe artit në Shqipëri.

Në Tiranë, në vitin 2018, filloi së botuari seria e librave me dokumente të titulluara “Indoktrinimi komunist përmes kulturës, letërsisë dhe artit”. Deri më tani, nga kjo nismë janë botuar katër vëllime nën përgatitjen e studiuesve: Beqir Meta, Afrim Krasniqi dhe Hasan Bello. Dokumentet e botuara në këto vëllime, deri më tani, përfshinë periudhën nga viti 1945 deri në vitin 1984. Sipas përgatitësve, kjo kolanë do të vazhdojë edhe me botimin e vëllimeve të tjera. Në të gjitha këto vëllime, deri më tani janë botuar mbi 400 dokumente, të cilat flasin për mënyrën siç e quajnë përgatitësit të indoktrinimit komunist përmes letërsisë dhe artit në Shqipëri. Dokumentet janë të përpiluara nga organet zyrtare të kohës në Shqipëri. Sa i përket kësaj ndërmarrjeje, në këtë trajtim nuk dëshiroj të flasë më shumë për vlerat e këtyre vëllimeve, sepse për vëllimin e parë kam bërë një vështrim para disa viteve (“Kultura, letërsia dhe arti në shërbim të partisë në Shqipëri (1945-1968)”, *Shenja*, nr. 93, Shkup, 2019, f. 93-98).

Por, kur flasim për vitet e para të pasluftës së Dytë Botërore, siç edhe dihet, marrëdhëniet diplomatike të Shqipërisë me Jugosllavinë e atëhershme ishin shumë miqësore, e rrjedhimisht, ato politika të hartuara nga Shqipëria e

asaj kohe në fushën e arsimit etj., do të reflektojnë edhe në Kosovën e atëhershme. Disa nga këto politika të hartuara nga Shqipëria pas vitit ‘45 janë pasqyruar përmes dokumenteve edhe në vëllimin e parë ku përfshihen vitet (1945-1968).

Për ta parë se deri në çfarë mase kishte shkuar ideologjia komuniste në Kosovë, pas Luftës së Dytë Botërore, ne kemi zgjedhur që t’i bëjmë një vështrim “Abetares” së vitit 1946, të botuar në Prizren nga Këshilli Popullor Krahinuer Kosovë e Metohi, Drejtorati Arsimuer.

TITO DHE ENVER HOXHA, DY FIGURAT KRYESORE NË ABETARE

“Abetare për te rritun” - kështu është titulli i “Abetares” së vitit 1946, e cila u përdorë në vendin tonë.

Arsyeja pse ne i kemi bërë një vështrim këtij teksti janë disa, por ne do të ndalemi te dy më kryesoret:

E para, në qoftë se flasim për kohën kur u përpilua kjo abetare, atëherë i bie që informacionin e parë për dijen, të parët tanë mund ta kenë marrë nga ky libër, dhe nga këtu ka filluar ideologjizimi me moshat e reja.

E dyta, duke e ditur se klasa e parë e fillores është mosha kur fillon marrja e dijeve bazike, të cilat dije, individin do ta përcjellin tërë jetën, e në veçanti për kohën të cilën po

Ballina e Abetares, viti 1946

flasim, atëherë i bie se ky indoktrinim mund t'i ketë shoqëruar të parët tanë gjatë tërë jetës, e disa ndoshta këto informata do t'i kenë transmetuar te pasardhësit. Pra, në njëfarë forme, këto informacione mund t'i hasësh ndoshta edhe në ditët e sotme te disa individë të caktuar.

Librit të cilit i kemi bërë vështrim, ka gjithsej 50 faqe, të lexueshme dhe me një shtyp të mirë për kohën. Format i këtij teksti është 13X19. Mirëpo në këtë libër mungojnë dy faqe, ajo me numër dy dhe tre. Sipas mendimit tonë, këtij teksti i mungon faqja ku shënojnë hartuesit dhe parathënia. Libri ka të prezantuar shkronjat e mëdha dhe ato të vogla të shtypit. Në çdo faqe janë të vendosura nga tri shkronja dhe ne po i paraqesim sipas renditjes në abetare: t, i, o, b, r, rr, e, ë, f, l, ll, u, d, j, v, m, n, a, h, k, p, s, sh, y, z, c, ç, q, g, gj, nj, dh, th, x, xh, zh. Pasi përfundon mësimi i të gjitha shkronjave, që në këtë rast janë shkronjat x, xh, zh, në dy faqe janë paraqitur të gjitha shkronjat e shtypit dhe të shkrimit në një vend.

Dy figurat politike të kohës në Shqipëri dhe ish-Jugosllavi, Tito dhe Enver Hoxha, janë edhe figura dominuese në këtë libër. Te shkronja "T" nxënësit i shpjegohet se si duhet t'i lidhë shkronjat, dy shkronja, tri e kështu me radhë. Pra shembujt duken kështu: t, ti, to, Tito.

Kur rëndom nxënësi përfundon së mësuari shkronjat, atëherë pasojnë edhe disa mësimet të shkurtra, të cilat do ta ndihmojnë nxënësin për t'i provuar njohuritë se deri në çfarë

mase kishte arritur me përvetësimin e shkronjave. Nga mësimet e radhës është "Shoku ynë i math Tito", ku përshkruan figurën e Titos si njeri luftëtar dhe dashamirës i të gjithë popujve "ai krijoi ushtrinë t'onë Nacional-Çlirimtare, Armatën t'onë heroike të Jugosllavisë, për të cilën bindet bota mbarë (f. 32)". Pra, e gjithë lufta dhe arritjet në Jugosllavi, i faturohen një personi, Titos. Pastaj vazhdohet me disa thënie të Titos, të cilat i vendosin nën titullin: "S'ka me u kthye e kalumeja", dhe me titujt të tjerë si: "Jugosllavija federative", Marshali Tito, rinis", Titos (Vjershë N.A)", Na do të rindërtojmë vendin t'onë", "Pushteti poulluer", "Bashkimi dhe vllaznimi e popujvet t'onë", "Bashkimi i punëtorit dhe katundarit (Prej fjalimit të mareshalit Tito-puntorve)", "Çka ka thanë Tito për shqiptarët e Kosovës". Të gjithë titujt e lartcekur janë fjalime të Titos, ose tregime që lidhen me figurën e tij. Duhet theksuar se, një pjesë e këtij libri i kushtohet Kosovës me titullin: "Kosova e Metohija (Kosomet)". Pra, siç shihet, edhe nga brendia e tekstit me këtë titull, vendit tonë pothuajse në tërësinë e këtij prezantimi i referohen me emrin "Kosmet" dhe vendi ynë prezantohet si pjesë e Serbisë "Kosmeti asht njana prej dy krahinavet autonome të Republikës Popullore të Serbisë (f. 48)".

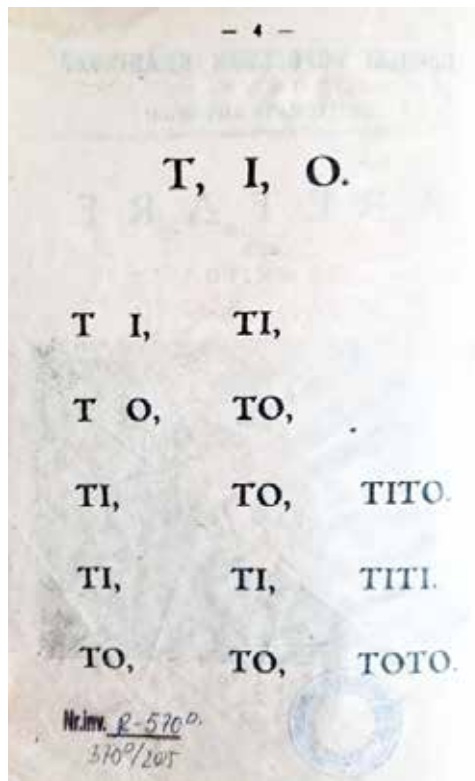
Në faqen 35 të këtij teksti, prezantohet vjersha me titull: "Titos", duke e prezantuar si njeri që admirohet prej çdo kujt në Jugosllavi, si çlirimtar, si bashkues i popujve dhe popujt e Jugosllavisë nuk do të ndahen asnjëherë prej tij.

*"Ty, o Tito çdo nesh t'falet
edhe t'uron jetë sa malet,
pse Ti vendin e çlirove
edhe popujt i bashkove:
për çdo njenin tuj dal vlla.
Na prej teje s'kem m'u-nda,
kurr, o Tito, plot vyrtite,
pre rruga jote mbushë me fryte,
të gjithë popujt i ban me dije
se asht themel për jetë limnije.
Hero ndër faqe t'historys,
e pshtimtar i Jugosllavis,
Ti me qindramij dragona
prorë do t'jesh n'zemra t'ona (f. 35)".*

Siç e theksuam më lartë, në vitin kur u botua ky tekst, marrëdhëniet e Shqipërisë me Jugosllavinë ishin shumë të mira, rrjedhimisht edhe figurës së Enver Hoxhës, përgatitësit i krijuan hapësirë (vend) ne mes të këtyre dy kopertinave, ku në mes tjerash shkruante: "Enveri, me luftën e tij të drejtë,

vllaznoi popullin shqiptar me krejt popujt demokratikë. Lufta e tij e drejtë e qiti Shqipërinë në luftë kundër fashistëve, sa ajo nuk ka qenë kurrë ndonjë herë. Ajo doli me aqë miq, sa nuk ka pasë kurrë. Jugosllavia dhe Bashkimi Sovjetik janë miqt ma të sinqertë të saj. Populli shqiptar dhe popujt e Jugosllavisë u vllaznuen gjatë luftës së përbashkët kundër okupatorit (f. 39)."

Në të gjitha tregimet, asgjë kombëtare nuk ju prezantohet në këtë tekst nxënësve, vendin tonë e emërtojnë si "Kosmet", kurse popullin shqiptar e përshkruajnë si popull vëlla me popujt tjerë të Jugosllavisë dhe jo me shqiptarët e Shqipërisë.

Ushtrime leximi në brendi të "Abetares", viti 1946

Tekste shkollore kushtuar "shokut" Tito

PËRFUNDIM

Pra, siç mund të vërehet nga tekstet e prezantuara, shihet qartë se si në rastin e prezantimeve të figurave të Titos, edhe të Enverit, gjithçka pozitive ju faturohet këtyre figurave. Këta janë njerëzit e pagabuar, të cilët dhanë çdo të mirë për popujt e tyre dhe më gjerë. I gjithë teksti është i përgatitur në frymë ideologjike.

Në të gjitha tregimet, asgjë kombëtare nuk ju prezantohet në këtë tekst nxënësve, vendin tonë e emërtojnë si "Kosmet", kurse popullin shqiptar e përshkruajnë si popull vëlla me popujt e tjerë të Jugosllavisë dhe jo me shqiptarët e Shqipërisë. Popullin shqiptar në Shqipëri dhe luftën e tyre e prezantonin si luftë për vëllazërimin me gjithë popujt e Jugosllavisë.

Po që se e bëjmë një krahasim në mes të këtij teksti që e kemi marrë në trajtim dhe tekstit të Abetares, që u botua në vitin 1942, në kohën e pushtimit italian në vendin tonë dhe që ky tekst u përdorë në Kosovë, gjatë pushtimit italian, me titull: "Abetare gegnisht", botim i Ministrisë S'Arsimit, Shtëpia Botuese Marzocco-Firenze 15 shtatuer 1942, dallimet e këtij teksti janë të dukshme. Në tekstin e botuar në Itali, prezantohen përveç figurave të Viktor Emanuelit III, Benito Musolinit e Duçes, edhe figurat e simbolet tona kombëtare, duke filluar me Skënderbeun, flamurin kombëtar, njerëz me veshje kombëtare, hartën e Shqipërisë Etnike, Ismail Qemalin, vëllezërit Frashëri dhe disa vjersha të tyre etj. Pra, për shqiptarët e Kosovës dhe viseve të tjera në ish-Jugosllavi, rezultoi se kaluan nga pushtimi italian dhe gjerman në një pushtim edhe me të egër, pra në atë serbo-jugosllav. Edhe ato mësimet të karakterit edukativ dhe kombëtar që i kishin mësuar fëmijët gjatë pushtimit italian, me pushtimin e ri serbo-jugosllav, pas vitit 1945, u ndaluan, duke u përgatitur tekste fëmijëve që në klasën e parë, të cilat i lartësonin figurat e diktatorëve të Titos dhe Enver Hoxhës, duke i përgatitur fëmijët për vëllazërim-bashkim të përhershëm.

Botime dhe kërkime për filozofinë e edukimit parashkollor

PhD (C) Melihate Zeqiri

Edukimi parashkollor organizohet në institucionet parashkollore publike (çerdhet dhe kopshtet) dhe institucionet parashkollore private, qendrat, kopshtet me bazë në komunitet dhe klasat përgatitore të cilat funksionojnë në kuadër të shkollave fillore (niveli parafillor). Edukimi parashkollor vlerësohet të jetë baza që përcakton suksesin e nxënësve në shkollimin e mëtutjeshëm, si rrjedhojë, në të gjithë globin ekspertë të fushës i janë reshtur studimeve në këtë fushë dhe kanë sjellë rezultatet.

Hart, Atkins dhe Ford (1999), ofrojnë një model që analizon përbërjen e personalitetit moral dhe ndikimin e familjes në formimin e personalitetit tek adoleshentët. Në vitin 1986, një studim në mbi 6.000 fëmijë amerikanë u fokusua në ndikimin e zhvillimit të identitetit moral tek adoleshentët dhe ndikimi i familjes te ta.

Addad dhe Leslau (1990), në kërkimet e bëra te grupet fajtoare dhe grupet jo fajtoare, ai intervistoi 100 të rritur dhe 1003 adoleshentë. Nga këto, 83 duke i marrë si shembull njerëzish të pafajshëm, sipas pikëpamjes së të pafajshmëve se ata që janë të fajshëm bëjnë më shumë vlerësime rreth gjykimëve morale.

Ma (1989), duke u bazuar te studimi i realizuar nga Rest, (1979) bëri një studim duke marrë si kampion, nxënësit e klasave të 10-ta dhe 11-ta, nga të cilët, 160 ishin vajza dhe 82 ishin djem aziatik. Së bashku me këto ishin përzgjedhur 62 vajza e 58 djem anglezë që ndiqnin po klasën e 10-të dhe 11-të. Nga gjetjet e kërkimit ka një lidhje të rëndësishme midis drejtimit moral dhe gjykimëve morale.

Edukimi parashkollor vlerësohet të jetë baza që përcakton suksesin e nxënësve në shkollimin e mëtutjeshëm, si rrjedhojë në të gjithë globin ekspert të fushës i janë rreshtur studimeve në këtë fushë dhe kanë sjellë rezultatet.

Feather (1988), bëri një kërkim në Australinë Lindore (Adelaide) me nxënës të katër shkollave të mesme me nivele të ndryshme socio-ekonomike, të cilët ndiqnin klasën e 11-të, duke përfshirë si përfundim 133 nxënës. Rokeach (1973) ka aplikuar DIT. Gjetjet në fund të studimit tregojnë se midis gjykimëve morale dhe karakteristikave personale ka një lidhje pozitive, e cila është e përshtatshme dhe e logjikshme.

Çileli (1981), gjatë studimeve për doktoratën mori si kampion familjet që i përkisnin nivelit socio-ekonomik të klasës së mesme të grupmoshës midis 28-14 vjeç, aty ku vazhdonte studimet në Wanstead School dhe Chinford Senior School, ndërsa për këtë kishte zgjedhur 103 nxënës. Në bazë të testit DIT, në këtë kërkim rezultoi se nga pikëpamja e shkollës, gjinisë dhe moshës kishte diferenca të ndjeshme në pikët e klasifikimit midis shkollave.

Turiel, Edwards dhe Kohlberg (1978), në kërkimin e tyre të bërë në Turqi si kampion morën Manisën, Izmirin dhe Ankaranë, duke përfshirë grupmoshën 10-23 vjeç, nga të cilët mori 113 të rinj. Në kërkim u përdor versioni turqisht i “Anketa e Dilemës Morale” e Kohlberg. Në përfundim të kërkimit u vërejt se me rritjen e moshës rriten edhe gjykimet morale.

Durkheim (1902), afërsisht 100 vjet më parë (1902-1903) bëri një studim duke i ndarë nxënësit e degës së mësuesisë në profilin “Edukimi Moral”, ku jepte mësim. Ai vërejt se nota e lëndës së sociologjisë ishte e rëndësishme. Mendimtarja dhe sociologia u përpoq që t'i vinte në ndihmë shoqërisë duke theksuar se, duhet të ekzistojë mirëkuptim laik për

moralin në shoqëritë moderne. Ajo tha se duhet të motivohen mënyra efikase e të demonstrohen argumente të forta nga mësuesit lidhur me këtë temë, me qëllimin e vetëm që t'iu transmetohen fëmijëve të moshës fillore norma të mira morale.

Faktorët socialë - Edhe pse njeriu nuk lind i pajisur me moral, sërish ai nuk është krejtësisht bosh. Zhvillimi biologjik, psikologjik dhe social i njeriut është i përshtatshëm për të pasur një personalitet me moral. Që në moshë të vogël njeriu shfaq interes dhe dëshirë për vlerat morale. Sjelljet vlerësohen në formën e gjykimit moral *mirë-keq*, e *drejtë-gabim*, etj. Këto gjykime njerëzit i mësojnë po nga njerëzit. Që në moshë të vogël, prindërit orientojnë sjelljet e fëmijëve të tyre. Në qoftë se gjykimi i vlerave, informacioni se çfarë është e mira dhe e keqja do të ishte i trashëgueshëm nga lindja, nuk do të ndjehej nevoja për ndërhyrje në sjelljet e fëmijëve e orientimin e tyre. Përveç kësaj, rregullat e moralit nuk do të ishin të ndryshme në të gjitha shoqëritë (Guillaume, 1970: 48).

Familja - Familja është një strukturë sociale ku njeriu lind, rritet dhe mbrohet. Në të njëjtën kohë, familja është institucioni themelor ku fëmijët mësojnë vlerat morale e kulturore, përgatiten për jetën, traditat e zakonet përcillen nga brezi në brez. Marrëdhënia e fëmijëve të sapolindur me mjedisin, justifikohet me pafuqinë e tyre fizike. Marrëdhënia e foshnjës me nënën, është hapi i parë i hedhur drejt sociale. Me këtë hap, fëmijës fillojnë t'i zhvillohen veçoritë dhe aftësitë e mbartura nga lindja. Detyra e nënës në këtë proces është e veçantë. Sepse fëmija fillon të flasë, të shikojë e kuptojë ngjarjet nga perspektiva e marrëdhënies me nënën. Ky është funksioni i parë i amësisë. Nënata janë në qendër të vëmendjes së aktivitetit shoqëror. Përfundimisht, marrëdhënia e fëmijës me nënën shndërrohet në një mekanizëm shpirtëror të automatizuar dhe vë në dukje stilin e jetës së fëmijës (Adler, 1996: 15).

Familja është burimi i parë dhe më autoritar në procesin e zhvillimit moral. Sidomos në vitet e para të fëmijërisë, ajo siguron modelet dhe shembujt e nevojshëm për përcjelljen e normave shoqërore dhe vlerave morale të fëmija, si dhe e motivon atë drejt të sjelljes së duhur. *Familja është mjedisi i parë ku përdoren metodat e shpërblimit dhe ndëshkimit, të cilët kanë një rol të rëndësishëm në mësimin e sjelljeve*. Babai ka rolin e personit që merr vendime, që iu vendos kufizime fëmijëve, dhe i disiplinon ata. Ndërsa, nëna, merr përsipër rolin e përballimit të nevojave të anëtarëve të familjes, rregullatorit të sjelljeve dhe negociatorit të qëndrimeve në

Që në moshë të vogël njeriu shfaq interes dhe dëshirë për vlerat morale. Sjelljet vlerësohen në formën e gjykimit moral *mirë-keq*, e *drejtë-gabim*, etj.

marrëdhëniet mes tyre. Kështu që, fëmija duke u identifikuar me prindërit merr nga vlerat e tyre.

Sipas Adler, pesë vitet e para të jetës familjare janë vitet që lënë gjurmë të thella dhe të qëndrueshme në formimin e moralit (Adler, 2005: 103). Ndërsa Russel, teksa mbështet pikëpamjen e Adler, thekson se morali i fëmijës formohet në gjashtë vitet e para të jetës (Russel, 1999: 7).

Struktura familjare dhe të qenët e saj e shëndetshme ndikojnë në formimin moral të fëmijës dhe e orientojnë drejt atë. Sidomos, *shpërbërja e familjeve nga vdekjet ose divorcet, mund të bëhet shkak i përjetimit të problemeve serioze në moshë të re për përshtatjen e fëmijëve me strukturën familjare*. Mosmarrëveshjet ndërmjet prindërve ndikojnë negativisht në zhvillimin moral të fëmijëve. Njëkohësisht, fëmijët mësojnë të gënjejnë, t'u kundërvihen të tjerëve dhe të përdorin fjalë të turpshme. Këta lloj prindërisht bëhen shembull i keq për fëmijët dhe janë shkaktarë që ata të bëhen grindavecë dhe të pa marrë vesh. (Binbaşioğlu, 1998: 55–57).

Qëndrimet e prindërve - Kur përmendet mjedisi, ajo që të vjen në mendje, si fillesë, është familja. Sepse pas pjesëmarrjes njeriu vë përballë familjen dhe qëndrimet e prindërve. *Mënyra e afrimit të prindërve ndaj fëmijës, forma e aplikuar e disiplinës formësojnë personalitetin e fëmijës dhe karakteristikat e tjera të individit*. Në të njëjtën kohë, këto qëndrime ndikojnë në suksesin e fëmijës në shkollë dhe jetë. Në përgjithësi qëndrimet e prindërve mund të renditen në këtë mënyrë:

Shtypës - Qëndrimi autoritar i prindërve - Kur flitet për qëndrimin e prindërve, merr rëndësi dashuria e tyre ndaj fëmijëve, kontrolli i sjelljeve të aplikuara nga fëmija dhe natyra e disiplinës. *Të qenët prind autoritar do të thotë që rregulli i vendosur dhe aplikimi i rregullave të bëhet pa diskutuar me fëmijën, pa u marrë vesh me të, po negociuar, mospranim total i dëshirave të tyre*. Këta prindër, shtypës dhe të orientuar nga bindja, janë kufizues dhe ndëshkues, diktojnë fëmijët që të tregojnë respekt dhe bindje ndaj rregullave të tyre. Ky qëndrim është shkak i zhvillimit social të pamjaftueshëm. Në një ambient të tillë nuk ka vend për diskutime. (Yavuzer, 35:2003).

Qëndrimi fleksibël (Qëndrim i përqendruar te fëmija)

- Qëndrimet neglizhente - Prindërit e pa interesuar nuk tregojnë interes për jetën e fëmijëve. Për këtë grup prindërisht jeta e tyre sociale është më e rëndësishme. Në një mjedis të

tillë jeta sociale është e varfër, vetëkontrolli është shumë i ulët, rriten fëmijë që nuk mund ta fitojnë lehtë lirinë. Këta fëmijë e ndiejnë shumë nevojën e interesimit të prindërve.

Qëndrimet me tolerancë të tepruar - Ata që ndodhen në këtë qasje janë prindërit që ua plotësojnë dëshirat fëmijëve me këmbëngulje, i llastojnë, u japin shumë liri, përlulen me lehtësi, të butë e të paqëndrueshëm në sjellje, neglizhojnë me fëmijët në dimensione të tepruara, i braktisin ata. Në pamje duken shumë të interesuar për fëmijën, demonstrojnë një kontroll të pasuksesshëm me ta dhe, për pak shkojnë në gjendje katastrofike. Në një mjedis të tillë zhvillimi social është i pamjaftueshëm. Vetëkontrolli është i ulët. *Tolerantët e tepruar i lejojnë fëmijët të bëjnë çfarë të duan.* Si përfundim, fëmijët e një familje të tillë asnjëherë nuk do të mund të kontrollojnë vetë veprimet e tyre. Ata presin që të udhëzohen gjithmonë dhe dëshirat t'u plotësohen. (Yavuzer, 2003: 45).

Qëndrimi i tepruar mbrojtës - Mbrojtja e tepruar e prindërve, kontrolli dhe kujdesja më shumë se e nevojshme, bëjnë pjesë në këtë grup. Përfundimi i këtij qëndrimi është, lidhja e fëmijës më shumë se sa duhet me të tjerët, mosbesim te vetja, apo te një njeri që ka gjendje emocionale kritike. Kjo është një lidhje që zgjatë gjatë gjithë jetës, e cila ndikon

negativisht në pjekurinë psikosociale, kështu që fëmija nuk i jep vetës mjaftueshmërisht pavarësi. *Fëmijët e mbrojtur së tepërmi bëhen shumë të ndërvanur dhe duan që çdo gjë të tyren t'ua drejtojnë prindërve.* Ata janë të paaftë për të vendosur vetë, nuk bëjnë asgjë pa pyetur dhe pa u konsultuar, dhe nuk mund të integrohen kollaj. Nuk janë të lirshëm në të vepruar, janë të ngathët dhe si pasoj të pasigurt. Ato i kërkojnë gjërat duke qarë, nëse nuk ua jep qajnë deri sa t'i marrin, kanë pëshpërima apo teprime të tipit “**më the, të thashë**”, dhe bëhen kokëfortë. Duke qenë se nuk është mësuar të mbrojë vetën, nuk mbrohen, tregojnë përshtatshmëri të shpejtë, janë të turpshëm, zhvillojnë një personalitet të trembur. Mund të ndodh dhe e kundërta, të bëhen autoritarë, përdorin rrethanat, të papërgjegjshëm, kështu që zhvillojnë një personalitet të përkëdhelur. Fëmijët e mbrojtur së tepërmi, duke qenë se e kanë të penguar edhe zhvillimin shpirtëror, kur rriten janë fëmijërorë, çdo gjë e presin të gatshme. Nëse nuk u realizohet ajo që pretendojnë mërzen shumë dhe zhvillojnë një personalitet nervoz. (Navaro, 1987: 25).

Qëndrimet demokratike (qetësues dhe tolerant) - Në konceptin e këtyre prindërve, fëmijës duhet t'i gjendesh pranë dhe ta mbështesësh, por në të njëjtën kohë nuk duhet neglizhuar me vendosjen e kufirit dhe kontrollin e sjelljes së fëmijëve. Midis prindit dhe fëmijës ka komunikim me fjalë. *Prindi që i tregon dëshirat dhe pikëpamjet në mënyrë të hapur dhe në formë të kuptueshme krijon mjedis të ngrohtë komunikimi me fëmijën.* Duke qenë në marrëdhënie të drejtpërdrejtë me fëmijën, i tregon atij interes duke e dëgjuar në mënyrë aktive. Një qasje e tillë përgatit mjedis të përshtatshëm për një zhvillim social të mirë. Kontrolli i mjaftueshëm i prindit, qëndrimi kompetent, së bashku me dashurinë dhe lirinë e fëmijës, bën që të ndodhin dy qasje të kundërta në të njëjtën kohë, kontrolli dhe dashuria. (Yavuzer, 1995: 120).

Familja demokratike ka një marrëdhënie “*me dashuri të pakushtëzuar*” dhe një “*mirëkuptim empatik*”, duke zbuluar qëndrimet dhe sjelljet i nxjerrin në pah. Problemet që shfaqen i zgjidhin me komunikim e dialog: në shtëpi ka një mjedis të ngrohtë, ka rregulla “*të ndarjes*” dhe të “*bashkëpunimit*”. Qëllimi është sigurimi i zhvillimit të fëmijës si dhe fitimi i njohurive dhe i ndjenjës së përgjegjësisë. Në familjet demokratike, kur është e nevojshme fëmijëve iu vendoset kufi. *Në përgjithësi nëna është e dashur dhe e ngrohtë, kurse babai është pak më autoritar.* Dialogu midis babait dhe fëmijës nuk pritet, në vend të frikës tregohet respekt dhe dashuri. (Humphreys, 2002: 21).

Në këto familje, fëmija ka të drejtën e fjalës. Tregohet respekt për ndjenjat dhe këndvështrimet e tij, kështu që ai gjen dashuri dhe inkurajim. Në një mjedis të tillë fëmija zotëron aftësinë për t'u zhvilluar. Fiton lirinë dhe është i aftë të vendosë vetë dhe të marrë vetë përgjegjësi.

Ikje që do të na kushtojë...

Anita Gërguri

Nga sot, Era më nuk do të jetë në mesin tonë. Paska lënë në bankën e saj këtë letër...

“Ma kumtuan prindërit lajmin se po e lëmë Kosovën, dhe zemra m'u bë copë-copë. Mësuese e dashur, e lash këtë letër se s'ma tha zemra të vija dhe t'ju lija si takim i fundit. S'ma duron zemra që s'do të jem më në mesin tuaj e të mësoj në gjuhën që buron nga shpirti.

Mbrëmë qava deri në agim të diellit, por s'ishte e mjaftueshme që të kthehej pas vendimi i prindërve të mi. Ndoshta kjo është mënyra më e lehtë të ndahem me ju se gjithmonë do të shpresoj se një e nesërme do të më sjellë sërish në mesin tuaj... apo ndoshta... Miliona ndjenja kanë përshkuar zemrën time, e miliona mendime s'ma lënë mendjen rehat. Nuk harrova abetaren, në çantë kam vendosur gjithashtu libra dhe fletore se si kam mësuar e shkruar shkronjat e para shqipe. Ah, ato ndjesi do më bëhen kandil në dheun që dikur lexova se është i huaj dhe qenka shkruar edhe ta jetësoj. Vërtet nuk dua të largohem në dheun e ftohtë si ai i mërgimit. Dua dielli të më ngrohë në atdheun tim, dhe të frymojë në malet e fushat më të mira të botës... Ç'jetë do jetë kur kultura do na shuhet çdo ditë e më shumë? Dhe mbi të gjitha kur ndoshta çfarëdo e pazakontë do na bëhet e natyrshme!!!

Mbase një ditë do të kthehem... Me shumë siguri atje s'do të kem shokë e shoqe që bashkë do të shkojmë në shkollë nën melodinë qetësuese të zogjve. Ngrohtësia e mësuesve atje as edhe një herë s'do të jetë e njëjta. As gjyshja s'do të më përcjellë deri te dera e shtëpisë duke ma lënë një çokollatë në çantë dhe duke më puthur në ballë.

Gjithçka do të kem e çdo gjë do të më mungoj. Ç'vënd do të jetë atje?

Zbardhi mëngjesi që po më ndan nga atdheu im, Kosova ime e dashur, e që nga sot do më bëhet mall që më përvëlton.

Lotët burojnë nga një zemër e pafajshme fëmije... Vërtet kam frikë, rrugë që frikshëm hapërohen, errësirë që ta ndanë frymëmarrjen, mjegull që ta turbullon mendjen. Po frika ime me e madhe është se me shumë siguri do të më shuhën ndjenjat, malli e dashuria për këtë tokë, njësoj si të gjithë fëmijëve që emigruan deri sot.

Ç'u bë me ty Kosovë? Rrugët po të zbrazen çdo ditë.

S'paska dhimbje më të trishtë se kjo, edhe ëndërr po të ishte do ishte makth i vërtetë, e kur është realitet është dhimbje që vret.

Tokë që po të kthejmë shpinën pa menduar dy herë. A kaq paske merituar?

Sikur kemi harruar që ti vlen më shumë. Do të na kushtojë kjo ikje, do ta paguajmë shumëfish.

A kaq paska qenë atdhedashuria? Na fal, që hapëruam mbi ty dhe të rënduam deri sot.

Edhe një lot nisi rrugën e tij, dhe si duket i fundit në dheun më të shtrenjtë në botë, më fal Kosova ime, më fal!”

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM ZËVENDËSKRYETARIN E TIKA-S MAHMUT ÇEVİK

Më 3 tetor 2022, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka pritur në takim zv.kryetarin e Agjencisë Turke për Bashkëpunim dhe Koordinim (TIKA), z. Mahmut Çevik. Myftiu Tërnavë e falënderoi z. Mahmut Çevik për vizitën dhe për bashkëpunimin e shkëlqyer që ka TIKA me BIK-un në realizimin e një sërë projektsh të rëndësishme për Bashkësinë Islame, sidomos në fushën e arsimit dhe të trashëgimisë kulturore. Nga ana e tij, zv.kryetari i TIKA-s, z. Çevik, falënderoi Myftiun Tërnavë për pritjen dhe për bashkëpunimin, si dhe theksoi përkushtimin e tij dhe të TIKA-s për thellimin e këtij bashkëpunimin edhe në të ardhmen në fushat e interesit të përbashkët në të mirë të popullit të Kosovës. (R.S.)

U MBAJT PROGRAM PËR NDER TË 300-VJETORIT TË THEMELIMIT TË XHAMISË SË FSHATIT BUROJË

Më 6 tetor, nën organizimin e KBI-së së Skenderajt është mbajtur program për nder të 300-vjetorit të themelimit të xhamisë së fshatit Burojë në Skenderaj.

Kjo xhami u vlerësua lart për rolin kyç në aspektin fetar, kombëtar, arsimor jo vetëm në këtë fshat, por edhe në gjithë rajonin e Drenicës. Kryetari i KBI-së së Skenderajt, Ibrahim ef. Hoti, shpalosi para të pranishmëve historikun e kësaj xhamie, duke veçuar edhe rolin e kësaj xhamie tre shekujsh në luftën e fundit.

Kryetari i BIK-ut, Myftiu Naim ef. Tërnavë, në fjalën e tij tha se xhamitë në Kosovë kanë pasur çdoherë mision adhurimin e Krijuesit, edukimin e brezave të rinj në frymën islame dhe çështjet kombëtare në veçanti gjatë luftës së fundit. Në anën tjetër, kryetari i Komunës së Skenderajt, Fadil Nura, në këtë datë të veçantë ndau një mirënjohje në shenjë falënderimi për kontributin e imamëve dhe besimtarëve në ruajtjen e identitetit fetar e kombëtar. Për rolin dhe rëndësinë e veçantë që kishte ndër vite kjo xhami në këtë program u përmend edhe nga historianë dhe personalitete të ndryshme, ku veç tjerash u dalluan edhe imamët e kësaj xhamie.

U MBAJT MEVLUD PËR NDER TË DITËLINDJES SË PEJGAMBERIT A.S.

Më 7 tetor 2022, me rastin e 12 rebiul-evelit, ditëlindjes së pejgamberit Muhamed a.s., KBI e Prishtinës, organizoi manifestim i cili u mbajt në xhaminë e Madhe “Sulltan Fatih”, për të shënuar këtë ngjarje të rëndësishme në historinë islame. Në këtë solemnitë morën pjesë Myftiu Tërnavë, i shoqëruar nga kabineti i tij, hoxhallarë dhe shumë xhematë të tjerë. Një fjalë rasti mbajti kryeimami i KBI-së së Prishtinës, Burhan ef. Hashani, i cili foli rreth jetës fisnike të të Dërguarit a.s..

Ligjëratën tematike e mbajti Myftiu, i cili uroi besimtarët e vendit tonë dhe botës mbarë për këtë ngjarje historike. Kjo ligjëratë u karakterizua edhe me lutjet për paqe e harmoni mes njerëzve në gjithë globin. Ai tërhoqi vërejtjen se në kohën që po jetojmë, mbushur me konflikte, mosdurim, smirë e urrejtje

në njërën anë, dhe në anën tjetër kur shoqëria e posaçërisht rinia jonë përballen me shumë dukuri negative, mësimet e Pejgamberit a.s. janë rrugëdalja më e mirë për t'i tejkaluar këto.

Programi më pas vazhdoi me pjesën artistike, me këndimin e mevludit, ilahive dhe kasideve, të përgatitura nga imamët e Prishtinës, si dhe krejt në fund u bë edhe dua, të cilën e bëri Jahir ef Beqiri. (R.S.)

VIHET GURTHEMELI I XHAMISË SË RE NË LIPJAN

Më 9 tetor 2022, kryetari i BIK-ut, Myftiu Naim ef. Tërnavë, mori pjesë në vënien e gurthemelit të xhamisë së re në Lipjan. Me këtë projekt, një dëshirë e kamotshme e qytetarëve të kësaj komune po bëhet realitet nga shteti i Katarit.

Në këtë eveniment morën pjesë kryetari i Lipjanit, Imri Ahmeti, administrata e KBI-së së Lipjanit, hoxhallarë dhe shumë xhematlinjë të tjerë. Me këtë rast, një fjalë rasti mbajti Myftiu Tërnavë, i cili falënderoi shtetin e Katarit që po vazhdon ta ndihmojë shtetin e Kosovës në ngritjen infrastrukture të nevojave të BIK-ut.

Ndërsa zv.drejtori i Shoqatës “Qatar Charity”, Navaf al Hamadi, tha se vëllazëria dhe bashkëpunimi mes neve ka qenë i shkëlqyer dhe do të vazhdojë të jetë i tillë edhe në të ardhmen.

Kryetari i KBI-së së Lipjanit, Zaim ef. Baftiu, duke falënderuar donatorin, uroi që iniciativa e tij për ndërtimin e kësaj xhamie të shërbejë si shembull për të tjerët. Nga ana e tij edhe kryetari i Lipjanit, z.Imri Ahmeti, vuri në pah

rëndësinë e ndërtimit të kësaj xhamie për vetë BIK-un dhe infrastrukturën e vendit, duke thënë se po kompletohet një infrastrukturë jashtëzakonisht e bukur. (R.S.)

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM ZËVENDËSKRYETARIN E DIJANETIT TË TURQISË, DR. BURHAN İŞLEYEN

Më 11 tetor 2022, kryetari i BIK-ut, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka pritur në takim zv.kryetarin e Dijanetit të Turqisë, Burhan İşleyen. Fillimisht Myftiu i dëshiroi mirëseardhje dhe e falënderoi për vizitën, e më pas e njohu mysafirin me zhvillimet, ecuritë dhe aktivitetet që po bëjnë BIK-u në organizimin e jetës fetare, si dhe me sfidat me të cilat po ballafaqohet ai. Myftiu falënderoi kryetarin e Dijanetit, z. Erbash dhe institucionin e Dijanetit që po bëjnë për Kosovën, si dhe qeverinë dhe popullin turk. Ai vlerësoi raportet dhe marrëdhëniet shumë të mira me ambasadën turke, institucionet turke që veprojnë në Kosovë, ambasadorin Çağrı Sakar, këshilltarin për Çështje

Fetare në Ambasadën e Turqisë, z. Bunyamin Albayrak.

Nga ana e tij, zv.kryetari i Dijanetit të Turqisë, Burhan İşleyen, falënderoi Myftiun Tërnavë për pritjen dhe solli përshëndetjet nga kryetari Erbash. Ai shprehu kënaqësinë që sot gjendet

për vizitë në Kosovë dhe përgëzoi Myftiun Tërnavë për sukseset dhe arritjet që ka shënuar BIK-u nën udhëheqjen e tij. Ai premtoi përkrahjen e shtetit të Turqisë dhe të Dijanetit për BIK-un dhe për Kosovën. (R.S.)

NË PRIZREN U MBAJT MEVLUD PËR NDER TË DITËLINDJES SË PEJGAMBERIT A.S.

Më 11 tetor 2022, me rastin e 12 rebiul-evelit, Ditëlindjes së Pejgamberit Muhamed a.s., KBI në Prizren, organizoi manifestim në xhaminë "Sinan Pasha". Në këtë solemnitë morën pjesë kryetari i BIK-ut, Myftiu Naim ef. Tërnavë, zv.kryetarin e Dijanetit të Turqisë, dr. Burhan İşleyen, i shoqëruar nga z. Murat Alkan, drejtor i përgjithshëm në Dijanet dhe z. Junus Koçan, imam nga Ankaraja, z. Bunyamin Albayrak këshilltar për Çështje Fetare në Ambasadën e Turqisë, hoxhallarë dhe shumë xhematlinjë të tjerë. Programi filloi me Kuran që u lexua nga Egzon Ibrahim. Mysafirëve mirëseardhje iu dëshiroi kryetari i Këshillit të BI-së së Prizrenit, z. Besim Berisha. Ligjëratën kryesore e mbajti Myftiu Tërnavë, i cili shprehu mirënjohje ndaj Turqisë dhe veçanërisht Dijanetit për bashkëpunim konstruktiv. Ai më pas,

në ligjëratën e tij, tha se sa herë që na vije ky muaj na shtyn e motivon edhe më tepër të rikujtojmë të dërguarin e fundit, Muhamedin a.s..

Këtë manifestim e përshëndeti z. İşleyen, i cili uroi besimtarët për këtë ditë historike ku ata përkujtojnë historinë e lavdishme të Muhamedit a.s.

Ai tha se besimtarët duhet ta shënojnë këtë datë të veçantë në historinë islame, pasi që Islami ka sjellë për botën mëshirë, paqe e harmoni mes njerëzve.

Programi më pas vazhdoi me pjesën artistike, me këndimin e mevludit, ilahive dhe kasideve, të përgatitura nga imamët e nderuar. (R.S.)

MYFTIU TËRNAVA PRITI NË TAKIM KRYETARIN E KOMUNËS SË PRESHEVËS, Z. SHQIPRIM ARIFIN

Më 14 tetor 2022, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, priti në takim kryetarin i Komunës së Preshevës, z. Shqiprim Arifin. Myftiu e falënderoi kryetarin Arifi për vizitën dhe e njohu atë me zhvillimin dhe punën që po BIK-ut, si dhe me jetën fetare-arsimorë në përgjithësi. Ai më pas tha se BIK-u po angazhohet që Kosova të jetë një vend i qetë e i sigurt, ku qytetarët pa dallim do të jetojnë në paqe, harmoni e respekt të ndërsjellë. Nga ana e tij, kryetari i Komunës së Preshevës, Shqiprim Arifi, falënderoi Myftiun për pritjen vëllazërore dhe çmoi kontributin e tij dhe të BIK-ut që po japin për shqiptarët në luginën e Preshevës dhe për harmoninë ndërfaqetare në Kosovë. Në këtë takim, palët u pajtuan që të vazhdohet me bashkëpunim dhe në interes të qytetarëve. (R.S.)

VIZITA ZYRTARE E MYFTIUT TËRNAVA NË TURQI

- Më 24 tetor 2022, Myftiu Naim ef. Tërnavë, me bashkëpunëtorë qëndroi për vizitë zyrtare në Turqi. Ai u prit në takim nga kryetari i Dijanetit, prof. Ali ef. Erbash. Myftiu falënderoi kryetarin Erbash për mikpritjen dhe përkushtimin e tij

dhe të institucionit që ai e drejton për thellimin e bashkë-punimit ndërmjet Dijanetit dhe BIK-ut. Kryetari Erbash, falënderoi Myftiun Tërnavë për vizitën, dhe e përgëzoi për punën dhe angazhimin e tij në shërbim të fesë dhe zhvillimit të

BIK-ut dhe institucioneve të saj. Pas takimit, u nënshkrua një memorandum bashkëpunimi në fushën fetare, që mbulon sfera të ndryshme, përfshirë këtu shërbimet fetare, edukimin fetar, studimet fetare etj.

Takimi me z. Abdullah Eren

- Më 24 tetor 2022, Myftiu Tërnavë u prit në takim nga z. Abdullah Eren, kryetar i Organizatës YTB. Myftiu falënderoi z. Eren për mikpritjen e ngrohtë dhe në veçanti për mbështetjen e institucionit të YTB-së për studentët kosovarë. Ai më pas e njohu atë mbi organizimin e jetës fetare në Kosovë, në veçanti mbi institucionet edukativo-arsimore, siç janë medresetë dhe Fakulteti i Studimeve Islame në Prishtinë, si dhe shqyrtoi mundësitë e rritjes së bashkëpunimit në fushën e arsimit. Nga ana e tij, kryetari Eren falënderoi Myftiun për vizitën dhe e njohu atë për mbështetjen e vazhdueshme të YTB-së për studentët kosovarë në vazhdimin e studimeve në universitetet turke.

Takimi me z. Kayalar

- Myftiu Tërnavë, gjatë kësaj dite, u prit në takim edhe nga z. Serkan Kayalar, kryetar i Organizatës TIKA. Myftiu e falënderoi z. Kayalar për mikpritjen e ngrohtë dhe për mbështetjen e TIKA-s për restaurimin e trashëgimisë kulturore islame dhe projekteve të tjera zhvillimore nga fusha të ndryshme në dobi të qytetarëve.

Kryetari Serkan Kayalar falënderoi Myftiun Tërnavë për vizitën dhe bashkëpunimin e BIK-ut me zyrën e TIKA-s në Kosovë në realizimin e projekteve me rëndësi, si në sferën e trashëgimisë, ashtu edhe në atë kulturore dhe të arsimit.

Në Drejtorinë e Përgjithshme të Vakëfeve të Turqisë

- Myftiu i Kosovës, Naim ef. Tërnavë po ashtu ka vizituar Drejtorinë e Përgjithshme të Vakëfeve të Turqisë – VGM. Aty është pritur nga drejtori i përgjithshëm z. Burhan Ersoy.

Myftiu Tërnavë falënderoi z. Ersoy për bashkëpunimin e frytshëm ndërmjet Bashkësisë Islame të Kosovës dhe Drejtorisë së Vakëfeve-VGM në shumë fusha të rëndësishme, e sidomos në fushën e restaurimit të trashëgimisë kulturore islame, por edhe në fushën e shëndetësisë, ku një numër i madh i pacientëve kosovarë janë trajtuar në spitalin “Bezmialem” në Stamboll. Ai gjithashtu e falënderoi atë për ndihmën në fushën humanitare, ku kjo Drejtori ka dërguar për çdo vit nga 5 mijë pako ushqimore në vigjilje të muajit Ramazan.

Mikpritje nga Myftiu i Gaziantepit, dr. Huseyin Hazirlar

Më 26 tetor, Myftiu Tërnavë, pas takimeve në Ankara, bashkë me bashkëpunëtorët, ka qëndruar në Gaziantep. Aty është pritur nga Myftiu i Gaziantepit, dr. Huseyin Hazirlar dhe guvernatori i Gaziantepit z. Davut Gül. Pas takimeve zyrtare, Myftiu Tërnavë mbajti një ligjëratë për imamët dhe nëpunësit fetar të Myftinisë së Gaziantepit, me ç'rast i njohu të pranishmit me organizimin e jetës fetare në Kosovë, me zhvillimin e institucioneve fetare-arsimore të Bashkësisë Islame dhe me sfidat e shoqërisë kosovare.

Në qytetin e lashtë historik të Mardinit

Më 28 tetor 2022, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, ka vizituar qytetin e lashtë historik të Mardinit. Aty është pritur nga Myftiu Ali Hayri Çelik dhe guvernatori i Mardinit z. Mahmut Demirtaş. Pas takimeve zyrtare me myftiun dhe guvernatorin e Mardinit, Myftiu Tërnavë ka vizituar edhe Manastirin e njohur "Deyrul Za'afaran", ku është pritur nga mitropoliti i kishës surjanite, Saliba Özmen. Në këto takime Myftiu Tërnavë i ka njohur bashkëbiseduesit me organizimin e jetës fetare në Kosovë, me kulturën, traditën e harmonisë dhe bashkëjetesës, si një nga virtytet e larta të popullit tonë.

Vizita në Myftininë e Bajrampashës në Stamboll

Më 29 tetor 2022, kryetari i Bashkësisë Islame të Kosovës, Myftiu Naim ef. Tërnavë, gjatë vizitës së tij zyrtare në Turqi, bashkë me bashkëpunëtorët, sot ka qëndruar në Stamboll ku është pritur nga Myftiu i Myftinisë e Arnavutkoj-it, z. Arif Yeşiloğlu dhe Myftiu i Myftinisë së Bajrampashës, z. Recep Eren. Ai falënderoi Myftininë e Bajrampashës dhe popullin turk për ndërtimin e xhamisë "Bajrampasha Isa Beg" në Mitrovicë, si dhe për ndihmat e tjera që i ofrojnë Kosovës. Bajrampasha është njëra nga nënkomunat e Stambollit, ku ka më së shumti shqiptarë.

MYFTIU TËRNAVA, PRITI NË TAKIM KOMANDANTIN E RI TË KFOR-IT, GJENERALMAJORIN ANGELO MICHELE RISTUCCIAN

Më 31 tetor, 2022, Myftiu Tërnavë priti në takim gjeneral-majorin Ristuccian, të cilin e uroi për detyrën, duke e vlerësuar kontributin e forcës shumëkombëshe në sigurimin e një ambienti të qetë e të sigurt në Kosovë, si dhe i dëshiroi punë të mbarë dhe të suksesshme në misionin e tij. Ai më pas e njohu me aktivitetet që zhvillon institucioni i Bashkësisë Islame të Kosovës për mirëqenien e të gjithë qytetarëve pa dallim dhe për një klimë paqësore për të gjithë qytetarët e saj.

jo vetëm në fushën e sigurisë, por edhe në projekte të ndryshme infrastrukturore, sikurse edhe në fushën e shëndetësisë në përballje me pandeminë, ku edhe me institucionet e BIK-ut janë zhvilluar shumë projekte të përbashkëta në të mirë të komunitetit.

Nga ana e tij, komandanti i ri i KFOR-it, gjeneralmajori Angelo Michele Ristuccian, falënderoi Myftiun Tërnavë për pritjen dhe nëpërmes tij vlerësoi

lart punën dhe angazhimin që ka institucioni i BIK-u për mirëqenien e të gjithë qytetarëve, duke vlerësuar kështu harmoninë ndërfaqetare, tolerancën dhe bashkëjetesën ndërmjet gjithë qytetarëve pa dallim. Ai shfaqti gatishmërinë e tij dhe të KFOR-it për krijimin e sigurisë për të gjithë qytetarët dhe se bashkëpunimi ndërmjet BIK-ut dhe KFOR-it do të vazhdojë edhe më tej.

HYTBE RRETH NDËRGJEGJËSIMIT DHE VETËDIJËSIMIT PËR RREZIKUN E KANCERIT TË GJIRIT

Më 28 tetor 2022, në të gjitha xhamitë e komunës së Prishtinës, pjesa e dytë e hytbesë së xhumasë iu kushtua ndërgjegjësimit dhe vetëdijësimit për rrezikun e kancerit të gjirit.

Ky sensibilizim erdhi pas iniciativës së dr. Izet Sadikut, drejtorit të Shëndetësisë në Komunën e Prishtinës, pas takimit që mbajti me Myftiun e Kosovës, Naim ef. Tërnavën.

Vlen të përmendet se ligjëratat vetëdijësuese me gjininë femërore janë duke u mbajtur anekënd Kosovës, të udhëhequra nga mualimet e Departamentit të Gruas së BIK-ut. Ligjëratat e tilla do të vazhdojnë edhe në ditët e ardhshme në Prishtinë dhe në komuna të tjera.

"Parandalimi është më i mirë se mjekimi!" - është moto të cilën feja e ka ngritur qysh moti dhe e ka promovuar në metodologjinë e saj" - u tha ndër të tjera në këtë hytbe.

HAPET XHAMIA E RE NË TROISDORF TË GJERMANISË

Më 1 tetor 2022, delegacioni i Bashkësisë Islame të Kosovës, i përbërë nga drejtori për Diasporë, Ekrem ef. Simnica, dhe drejtori i Medresesë "Alauddin", prof. Fadil Hasani, morën pjesë në ceremoninë e hapjes së xhamisë së re "Ebu Hanife" në qytetin Troisdorf të Gjermanisë.

Drejtori për Diasporë, Ekrem ef. Simnica, përcolli urimet dhe përgëzimet e Kryesisë së BIK-ut dhe Myftiut Tërnavë për hapjen e kësaj xhamie. Ai në fjalën e tij shprehu kënaqësinë dhe nderin që sot gjendet pranë besimtarëve në diasporë.

Xhamia "Ebu Hanife" në Troisdorf u ndërtua nga vetë mërgimtarët myslimanë shqiptarë të të gjitha trevave, Kosovë, Maqedoni, Shqipëri, Lugina e Preshevës, Bujanovc e Medvegjes.

NË LINZ TË AUSTRISË HAPET XHAMIA RE

Më 9 tetor 2022, drejtori për Diasporë i BIK-ut, Ekrem ef. Simnica, mori pjesë në ceremoninë e hapjes së xhamisë së re "Bashkimi" në qytetin Linz të Austrisë.

Drejtori për Diasporë, Ekrem ef. Simnica, përcolli urimet dhe përgëzimet të Kryesisë së BIK-ut dhe Myftiut Tërnavë për këtë manifestim të rëndësishëm dhe të shënuar për popullatën, mërgimtarët dhe për besimtarët tanë.

Ai falënderoi përfaqësuesit e institucioneve shtetërore dhe ato të komunës së Linzit që prezantuan aty,

për të ndarë me ta gëzimin e kësaj dite të shënuar, si dhe kontributin e dhënë nga qeveria, niveli komunal dhe populli austriak në raport me komunitetin shqiptar mysliman në Austri.

MBAHET KONFERENCA "FETVATË DHE OBJEKTIVAT E ZHVILLIMIT TË QËNDRUESHËM"

Më 19 tetor 2022, me ftesë të myftiut të Egjiptit, prof. dr. Shevki Allam, kryeimami i BIK-ut, Vedat ef. Sahiti, mori pjesë në Konferencën e shtatë ndërkombëtare me temën "Fetvatë dhe objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm", të organizuar nga Sekretariati i Përgjithshëm Botëror i Autoriteteve të Fetvasë. Në këtë Konferencë shkencore morën pjesë ulema, myfti dhe ekspertë të fushave nga 91 shtete të ndryshme të botës. Konferenca u mbajt në Kajro dhe zgjati dy ditë, 17-18 tetor.

Në seancën përmbyllëse të Konferencës u miratuan konkluzionet e punimeve të saj, si dhe kodi i ri etik i fetvasë lidhur me ndryshimet klimatike.

KRYEIMAMI SAHITI U PRIT NË TAKIM NGA REKTORI I UNIVERSITETIT AL AZ'HAR

Më 19 tetor 2022, kryeimami i BIK-ut, Vedat ef.Sahiti, gjatë vizitës së tij zyrtare në Egjipt, vizitoi universitetin e famshëm Al Az'har, në të cilin u prit në takim nga rektori, prof. dr. Selameh Davud.

Kryeimami Sahiti falënderoi rektorin Davud për mikpritjen e ngrohtë dhe më pas e njohu atë mbi organizimin e jetës fetare në Kosovë, në veçanti mbi institucionet edukativo-arsimore të Bashkësisë Islame, medresetë dhe Fakultetin e Studimeve Islame në Prishtinë, si dhe mundësitë e rritjes së bashkëpunimit në fushën e arsimit. Nga ana e tij, rektori Selameh falënderoi kryeimamin Sahiti për vizitën dhe theksoi gatishmërinë e të tij dhe të Univer-sitetit Al Az'har që të

bashkëpunojnë me BIK-un në fushën e arsimit dhe ofrimin e lehtësimeve të mundshme për studentët kosovarë.

Në fund të takimit, kryeimami Sahiti i dhuroi rektorit Selameh librin e katalogut të dorëshkrimeve arabe që gjendet në bibliotekën e BIK-ut.

U MBAJT CIKLI I PARË I TRAJNIMEVE FETARO-SHKENCORE

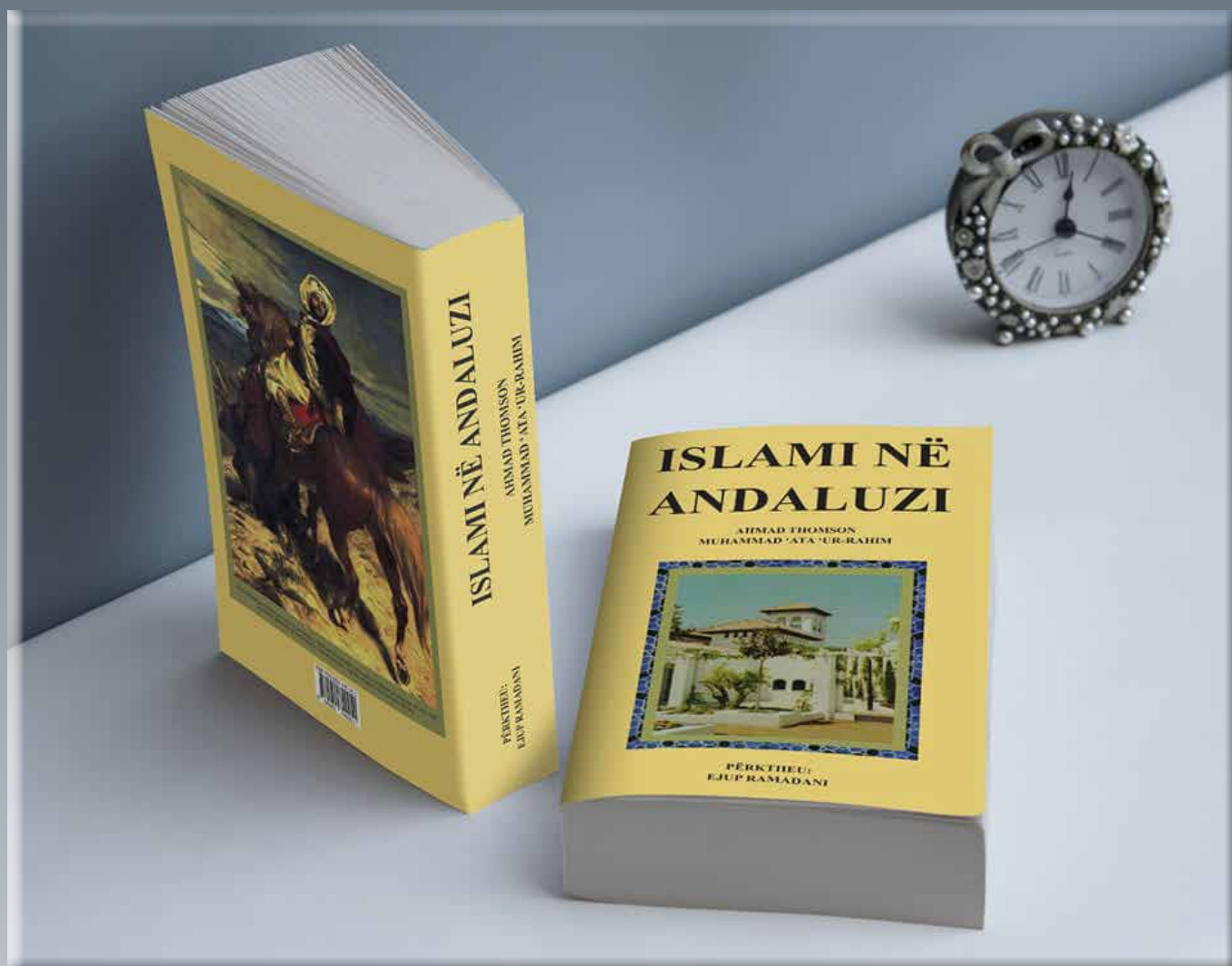
Më 24 dhe 25 tetor 2022, në kuadër të bashkëpunimit ndërmjet Bashkësisë Islame të Kosovës dhe Ministrisë së Çështjeve Fetare të Arabisë Saudite, në ambientet e medresesë së mesme "Alauddin" në Prishtinë, u mbajt cikli i parë i trajnimeve fetaro-shkencore me imamë dhe profesorë.

Para të pranishmëve ligjëroi dr. Hamed al Vuhejbi. Seminari kishte në fokus etikën e thirrësit dhe edukatën e nxënësve të dijes.

Dr. Hamed al Vuhejbi, gjatë qëndrimit të tij në Kosovë u prit edhe nga Myftiu Naim ef. Tërnavë dhe nga drejtori i Medresesë, prof. Fadil ef. Hasani.

Pas përfundimit të seminarit, pjesëmarrësit u pajisen me certifikata.

VJEN NË SHQIP VEPRA “ISLAMI NË ANDALUZI”

Shtëpia botuese “Dituria Islame” në Prishtinë, sapo ka nxjerrë në qarkullim librin “Islami në Andaluzi” të autorit anglez Ahmed Thomson Muhamed ‘Ata’ Urr-rahim, të përkthyer në gjuhën shqipe nga prof. Ejup Ramadani.

Për të parën herë, lexuesi ynë ka në duar një studim kompetent në gjuhën shqipe për Andaluzinë myslimane, ku gjen të trajtuar më kompetencë shkencore në dhjetë kapituj historinë e ngritjes, shkëlqimit dhe rënies së mbretërimit të myslimanëve në Andaluzi.

Autori, hartimin e librit “Islami në Andaluzi” e ka mbështetur në më shumë se treqind burime e studime të ndryshme historike, filozofike e fetare, duke i trajtuar ato

nga këndvështrime të ndryshme të historianëve e shkrimtarëve të Lindjes dhe atyre të Perëndimit.

Botimi i librit “Islami në Andaluzi” në gjuhën shqipe është një moment i veçantë si për studiuesit, ashtu edhe për lexuesit tanë të interesuar për historinë, kulturën e qytetërimin, ngase libri ofron një studim kredibil për Andaluzinë myslimane, ku jetonin popuj me etni e besime të ndryshme.

Librin “Islami në Andaluzi” mund ta siguron apo ta porositini në librarinë “Dituria Islame” në Prishtinë. shih: <https://www.facebook.com/librariadituriaislame>